

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

సంపుటము ౧౭. { విభవనామసంవత్సరము
మార్గశీర్ష పుష్యమాసములు. } సంచిక ౫.

శివరాత్రిచూహాత్మ్యము.

— (బండారు తమ్మయ్యగారు) —

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు పుస్తకరూపమునఁ బ్రకటించిన శ్రీనాథ కవిసార్యభాముని శివరాత్రిచూహాత్మ్యమునకు బ్రహ్మశ్రీ కణ్ణి సాంబమూర్తి శాస్త్రిగారు వ్రాసినపీఠికలోని కొన్నివిషయములఁ గూర్చి నాయభిప్రాయభేదములను దెలుపుచు, ఆంధ్రపత్రికాక్రొధనసంవత్సరాదిసంచికలో నేనొకవిమర్శనము ప్రకటించియుంటిని. దానిపై శాస్త్రిగారు తమవాదములను సమర్థించుచు, అక్షయసంవత్సరాదిసంచికలోఁ బ్రతివిమర్శనయుఁ బ్రకటించియున్నారు. పాఠకమహాశయులు దానిని జిత్తగించి యందలిసాగమును గ్రహించియే యుందురు. కావున నుభయవ్యాసములందలి విషయములను గుర్తించి సత్యమును నిశ్చయించికొనవలసిన బాధ్యత వారివయినే గలదు. అందుచే నిందుఁ గూర్చి నేను మరలవ్రాయుట కావశ్యక మంతగా లేకున్నను, శాస్త్రిగారు ప్రత్యుత్తరసాపేక్షముగ వ్రాసినకొన్నివాక్యములఁ బట్టి తిరిగి నేనించుక సమాధానములు చెప్పవలసినవాఁడ నయితిని. పాఠకులు వీనిని గూడ గుర్తించి తగు వినిశ్చయ మొనర్తురుగాక !

శ్రీశాస్త్రిగారు నావిమర్శనము యుక్తియుక్తముగ నుండి యుక్తిరత్నములనేకములతోఁ గూడి యున్నట్లు లభిప్రాయ మనుగ్రహించిరి. కాని యది వ్యక్తభిమానదూషిత మవుటచేఁ దమవినిశ్చయమును నడలించఁజాలియుండ

లే దనియు నాయుక్తులు కొన్ని యప్రమాణము లవుటచే వానిని విమర్శించి తమపీఠికను సమర్థించితి మనియు నెలనిచ్చిరి. కాని వారిదృష్టిలో నావిమర్శన మును దూషిత మొనర్చిన యావ్యక్త్యభిమాన ఖెట్టిదో యించుకయు వ్యక్తి కరింప రయిరి. అయినను “కృతిభర్త శాంతయ” అనుశీర్షికక్రింద వారు లిఖించిన యాక్రిందివాక్యరత్నములబట్టి వారిదృష్టిలో నా కీయభిమాన మనునది యాశాంతయ్యనుగూర్చియే యె యుండు నేమో యని తోచు చున్నది.

“కృతిభర్త యగుశాంతయనుగూర్చిన నావాక్యములే ప్రస్తుతము తప్తయ్యగారివ్యాసమునకు ప్రోత్సాహకములుగా నగపడుచున్నవి. ఆక్షిరేశేషు నివిషయమయి యట్లు వ్రాయనిచో బహుశః తప్తయ్యగారు నాపీఠికను సావ కాశముగఁ జదువనైనఁ జదువకుందురేమో ? ”

ఇవి వేగిరపాటుతోఁ గూడినవ్రాత లని మనవిచేయుట కెంతయుఁ జింతిల్లుచున్నాఁడను. శాంతయ యేనాటివాఁడో ? యెచ్చటివాఁడో ? యా తఁడు నాకు మూలచుట్టము కాఁడు, ఆతనిపై నాకుఁ బ్రత్యేకాభిమానము గాని పక్షపాతము గాని యుండుట కెట్టియవకాశములును లేవు. లోక మంద ఆకువలెనే నాకుఁగూడ నాతఁ డీనాఁడు శ్రీనాథునిగ్రంథమూలముననే పరి చితుఁ డయినవాఁడు గాని వేఱుకాదు. శాస్త్రిగారు తమపీఠిక వ్యక్తిద్వేష ప్రేరితముగా దని చెప్పికొనుచు నావిమర్శనముమాత్రము వ్యక్త్యభిమానదూ షిత మనివ్రాయుట న్యాయముకాదు. శాంతయ్య వారికెట్లు ద్వేష్యుఁడుగాఁడో యట్లే నా కభిమాన్యుఁడును గాఁడు. వారా కనియెడఁ దాము సత్యమని నమ్మిన దాని నెట్లు ప్రకటించితి మనిరో యట్లే నేనును నాకుఁ దోచినవిషయములఁ బ్రకటించితిని. యథార్థనిర్ణయమునకు లోకమే ప్రమాణము. ఈసందర్భమున నేఁజెప్పు ముఖ్యవిషయ మొక్కటియే. క్షిరేశేషు లగుపూర్వపురుషులఁగూర్చి మనము ప్రత్యక్షముగా నెఱుంగనివిషయములలోఁ బ్రబలప్రమాణములు లేని జే మనయూహల నాధారముచేసికొని వారి కక్షీర్షిఘటించు సిద్ధాంతము లొన ర్చుట భర్తవిరుద్ధము. ఇట్టిపట్టులఁ జరిత్రకారులుగూడఁ దాటస్థము వహించు టయే సంభావ్యమని నాయభిప్రాయము. నేను నావిమర్శనము వ్రాసిన దిట్టియాశయముతోఁడనే; శాస్త్రిగారు న్యధా తలంచి వృథావ్యక్త్యభిమాన ముల నాకారోపించుట శోచనీయము.

ఈ గ్రంథవిషయమున శాస్త్రీ గారిపీఠికపయి నే నభిప్రాయభేదములఁ బ్రకటించినవిషయములు మూడు :—

I గ్రంథాంకితము. II గ్రంథమందలి కథకు మూలము. III గ్రంథ మయొక్క సమగ్రతాసమగ్రతలు.

ఇందుఁగూర్చి శాస్త్రీ గారివిమర్శనమందలి ప్రధానాంశముల కింక నాస మాధానములఁ గ్రమముగా వివరించెద.

I గ్రంథాంకితము:—ఈ గ్రంథమును శ్రీనాథుఁ డెవరికి సంకీర్తమున ర్పక ముండే మరణించి యుండు ననియు, గ్రంథమున కిప్పుడు కృతిపతిగాఁ గానవచ్చు ముమ్మ ముశాంతయ్య శ్రీనాథుని యనంతర మగతికమై పడియు న్న యాకృతి నెట్లొ సంగ్రహించి తన కతికించికొని యవతారికాదులను స్వ హస్తముననో పరహస్తముననో యవతరింపఁజేసె నో యు శాస్త్రీ గారివాద ము. ఇందులకు వారికుపబల మవతారికాభాగము దోషసూయ్యము నప్రథ కల్పనాజల్పకము నైయుండుట. ఈ గ్రంథము సాహిత్యపరిషత్తువారికి దొరకి నది మొదలు శాస్త్రీ గారిపీఠికతోఁ బుస్తకరూపమున వెలువడకపూర్వము గడ చిన పదిసంవత్సరములలోను దానిని ముద్రితముద్రితస్థితిలోఁ బలువురు పండితులు సవిమర్శనముగాఁ బఠించి యందుఁగూర్చి యభిప్రాయములు ప్రకటించి యున్నారు. కాని వారెవరు మనశాస్త్రీ గారివలె నీ గ్రంథాంకితమునుగూర్చి వివరీతముగా న్రాయక గ్రంథము శ్రీనాథునిచే శాంతయ్య కంకితము చేయఁ బడినట్లే యభిప్రాయములను ప్రకటించిరి. అట్లు వా రొనర్చుటకుఁ బ్రధానకారణము ప్రత్యక్షవిషయములలోఁ బ్రబలప్రమాణములు లేనిదే, కానవచ్చుచు న్న గ్రంథ ప్రమాణమునకు భిన్నముగా నూహ లొనర్చుట, అందునను మృత జీవి యగుపూర్వపురుషుని కీర్తి కలుపిత నుగునట్లు న్రాయుట, న్యాయసమ్మతము కాదనుధర్మస్తూత్రమునకు బద్ధులయి సాహసకృత్యమునకు వెలుచుటయేయని నాతలంపు. మఱియు శాస్త్రీ గారిపీఠికతో నీ గ్రంథము వెలువడినపిమ్మటఁగూడ శ్రీ నడకుడుటి వీరరాజుపంతులుగారు దీనియవతారికను శ్రీనాథీయముగానే గ్రహించి యందలి “సెట్టియచూరమ” (ప 25) అనుప్రయోగమును నన్నె చోడునిప్రయోగములకు సాధకముగా నుదాహరించిరి. (అం॥ సా॥ పరిషత్ ప్రతిక సం॥ 13 సం॥ 3-4 పుట 184) ఇట్లు పలువురు పండితు లీ గ్రంథావతారికను శ్రీనాథీయముగా నెంచి న్రాయుచుండినను, శ్రీశాస్త్రీగారు పీఠికలో

నీవిషయమున వ్రాసినసంగతులు కొన్ని సత్య సమీపములు గా నాదృష్టికిఁ దోచుటచే, వారభిప్రాయపడినట్లు కేవలాభిమానాభినివేశముల వాలంబించు వాఁడనుగాక సత్యగ్రహణమునం దాసక్తి కలవాఁడనపుటచేతనే శాస్త్రిగారి వాక్యములను బూర్తిగాఁ ద్రోసిపుచ్చక వానిని జాలవలె కంగీకరించి యావిషయమున నాకుఁ దోచిన పక్షాంతరములను సూచించితిని. ముమ్మయశాంత య్య శ్రీశైలమందలి భిక్షావృత్తిమతస్థజాగముఁడు. నిర్వివాదముగా శ్రీనాథకృత మని శాస్త్రిగారంగీకరించు సీగ్రంథభాగములలో నచ్చటచ్చట శ్రీనాథునకు జాగములతోఁ గలసంబంధమును నాతనికి వారిపైఁ గలభక్తిగౌరవములను వెల్లడించు శబ్దప్రయోగములున్నవి. వానిలోఁ గొన్నిటి మెసగుచు మఱియు శ్రీనాథునకు శ్రీశైలముతోను, భిక్షావృత్తిమతస్థజాగములతోను గలసంబంధమును సూచించు నాతనిగ్రంథాంతరప్రమాణములఁ గూడ నుదహరించుచు శ్రీనాథుఁడీ గ్రంథమును దనజీవితకాలమున శ్రీశైలములో శాంత భిక్షావృత్తియతీత్యను యాజ్ఞానుసారముగ నాతనిమూలభృత్యుఁ డగుముమ్మయశాంతయకు స్వయముగా నంకిత మొసంగియుండుటకుఁ గలసాధ్యతాసంభావ్యతలను (probabilities and possibilities) నావ్యాసములో వివరించి యుంటిని. శాస్త్రిగారు వీనిలో వేనికి నొక్కసమాధాన మైన వ్రాయరైరి. అవతారిక యనగాఁ గథారంభమునకు ముందు కృతిపతి పాశావతారవర్ణనాదులతోఁ గలకృత్యాదికే వ్యవహార మని సర్వసాధారణముగా నందఱెఱింగినది. ఆప్రాధికవిత్వము దోషము లవతారికయందే గాననయి గ్రంథమధ్యమునఁ గానరా వని శాస్త్రిగారు తమవాదమున కుపబలముగాఁ బీఠికలో వ్రాయఁగా నేను షష్ఠ్యంతములయు, ఆశ్వాసాద్యంతపద్యములయు మాట యెత్తి యవి శాస్త్రిగారి పైయుహను బోషింప నని దృష్టాంతసహితముగా వ్రాసియున్నాను. అందుపై శాస్త్రిగారి పద్యములవిషయమయి తాము తమపీఠికలో జాబిబిడిచినను నవిగూడఁ దమదృష్టిలో నవతారికాకక్ష్యలోఁ జేరునవియే యనియు శ్రీనాథకృతములు గావనియు వ్రాసి యావిషయమున నేను బొరపడియో లోకమును వందింప నెంచియో యట్లు లిఖించితి నని లోక ప్రతారణబుద్ధిని గూడ నాకారోపించిరి. నే నీవిషయమునఁ బొడిపూటలు వ్రాసి లోకమును వందించిన జేదియులేదు. పోలికలు గలవని నే నెంచిన యీగ్రంథమందలి యాశ్వాసాద్యంతపద్యములను, శ్రీనాథుని మితర గ్రంథములందలి యాశ్వాసాద్యంత

పద్యములను నావ్యాసములోఁ బాఠకుల కనులయెడఁటఁ బెట్టియే యున్నాను. వానికిఁ బోలిక లున్నవి లేనిది యవి యేకకవికృతము లని తలంచుట కవకాశ మున్నది లేనిది నిర్ణయించుభారము పాఠకులదే. ఈసందర్భమున శాస్త్రిగారీగ్రంథమందలి పద్యసంకలనములకు నాశ్వాసాద్యంతపద్యములకు శ్రీనాథుని యితర గ్రంథములందలి పద్యములకువలె సర్థాన్వయవిచారము సేయవలసినపడ దనియు, గడవికగా నుండుట కేవల పదము లమరి యున్నవే కాని పరస్పరసంబంధము సర్థాదిత్యము మొదలగున వెల్ల వీనిలోఁ బూజ్యమే యనియు నేను శ్రైలి యనుపేరితోఁ బద్యముల సడకనుమాత్రము చూచి మీసపోతినే గాని నాయుదాహరించిన పద్యములకైన సర్థవిచారము సేయనైతిననియు నేమేమియో వ్రాసిరి. నే నుదాహరించిన పద్యములలోఁ దమకుఁ గలిగిన యర్థసందేహము లేవియో శాస్త్రిగారు చెప్పవలసియుండెను. వానిలోని యర్థరాహిత్యము నాకంతగా గోచరింపలేదు. పద్యంత, ఆశ్వాసాద్యంతపద్యములలో సర్థాన్వయసౌలభ్యము కుదురనిచోట్లు కొన్ని కలవు. పరకల్పితమని శాస్త్రిగారును (ఒకపక్షమున నేనుగూడ) సంగీకరించిన యవతారికలోని పద్యములు శ్రైలివిషయమునఁ బేలవముగా నున్నను వానిలో సర్థాన్వయసౌలభ్యము లేకపోలేదు. అట్టిస్థితిలో శాస్త్రిగారిసిద్ధాంతము ప్రకారమవతారికాకర్తయే యీపద్యములుగూడ వ్రాసియున్నచో వీనిలోనే యాశ్వాన్వయవిచారము కుదురని తావు లేలకలుగవలెను. ఇంతకు ముఖ్యమయిన విషయము మన కీగ్రంథమునకు దొరకినవ్రాతప్రతి యొక్కటియే గదా ! అదిగూడ శిథిలాతిశిథిలమని శాస్త్రిగారే వ్రాసియున్నారు. వ్రాతప్రతులు పెక్కులుగాని ముద్రితగాని దొరకనికారణమునఁ గొన్నిపద్యములలో సరియైన కవి పాఠములను గుర్తించుట దుస్సరము. ఆశ్వాన్వయసౌలభ్యము లేనివి, యతిస్థానములు తప్పినవి కూడఁ గొన్నిపద్యములు కథాభాగముననే కలవు. వానికి గతియేమి ? శిథిలాతిశిథిల మయినయేక ప్రతియొక్కయాధారముపై నిట్టివిషయములలో నేమిచెప్పుటకును గష్టమనియే నామనవి. ఏమివ్రాసినను నవి యదృష్టనిర్ణయములే (hasty conclusions) యగును.

అవతారికలోని పది తాము చూపినదోషములు పదునొకండ్లిలోను నెనిమిదింటిని మాత్రము దిద్ది నే నవి తప్పులుగాక యొప్పులే యని వ్రాసితి ననియు నాసంస్కరణములు లోకమంగీకరింప దనియు, తమ కాపాటిజ్ఞానము

లేక విడిచిన తప్పులుగా నేను వానిని భావించుట ప్రమాదమనియు' వాదోప
 ములయినను దాము స్వయముగాఁ జేర్చునినవి కాక యొకరుచూపఁగాఁ దా
 మనువడించిన పనియుఁ గూడ శాస్త్రీగారు సెలవిచ్చిరి. ఎవరు చూపినవయి
 నను వీనిని సంస్థరించుటలో నాయుద్దేశ్యము శాస్త్రీగారివాదమును ఖండిం
 చుటకుఁ గాని యాపద్యములు శ్రీనాథకృతములే యని నిరూపించుటకుఁ
 గాని, నాపాండిత్యమును బ్రదర్శించుటకుఁ గాని కాదు. విద్వద్భిరుదాంకితు
 లగుశాస్త్రీగారు వీనిని సంస్థరించుపాటి పరిజ్ఞానము లేక వాని నట్లే విడిచి
 రని నేను భావించునా? అవతారికాకారుఁ డెవఁడయినను నాతఁడు కేవలా
 ప్రాధుఁడుగా గణింపఁదగిన శుభ కా నేరఁ డని యందలిపద్యములఁ జదివిన
 వా రంగీకరింపకపో రని నానమ్మకము. శాస్త్రీగారు దాహరించిన దోషము
 లలో నేను సవరించినవి స్వల్పమూర్తులతో నిర్దుష్టము లగునవి. కావున
 నే వాని నట్లు సవరించితిని. అట్టివానిని లేఖకదోషములుగాఁ గాక కవిపాఠ
 ములుగా నేలగ్రహింపవలెనో నాకు బోధపడకున్నది. వానిని సవరించుట
 లో సాధ్య మయినంతవఱకుఁ గవ్యుద్దేశము ననుసరించితి ననియే నాయూహ.
 శాస్త్రీగారిసిద్ధాంతము ప్రకార మవతారిక సంతను సందలిపద్యములకంటె
 నెక్కుడుసమాసపాటవాదులు గలిగినయూ శాస్త్రీసాధ్యంతపద్యములను గూడ వ్రా
 సిన యాకవి యీపాటిస్వల్పదోషములఁ గూడ గుర్తెఱుంగనివాఁ డని భావిం
 చుట యుక్తమా? తా ముదాహరించినదోషములలోఁ దక్కిననాల్గింటి నేల
 యుపేక్షించితి ననియు వానినిగూడ సవరించిన బాగుండెడి దనియు, చిక్కి
 నస్థలముల నట్లేవిడిచి గ్రాథమందుఁ జేయఁదగిన సంస్కరణముల ముందుప్రక
 టింతు ననుటలో సారస్యము గలదా యని యు శాస్త్రీగారు ప్రశ్నించుచు
 న్నారు. నేను వీరు చూపినదోషము లన్నింటిని సవరించెద నని ప్రతిజ్ఞ పూన
 లేదు. ఈదోషము లనునవి యుచుమించుగా లేఖకదోషములే గాని కవిదోష
 ము లయియుండ వని యెంచినవాడ నవుటచే నందుల కుదాహరణముగాఁ
 జిన్నిమార్పులతో నిర్దుష్టము లగుకొన్నింటిని మాత్రమే చూపియుంటిని. సం
 స్కర్తృనైరంకుశ్య మీసవరణలలో లేదనియే నాతలంపు. మిగిలిన నాలుగు
 మాత్ర మేమంతచిక్కుస్థలములు? శాస్త్రీగారు వానిగొడవ యెత్తినా గనురు
 క యవి గూడఁ బరిశీలంతము.

(1) మల్లికార్జునకుత్సలం బర్హిబడసి :—ఇందులో ననలు కవిపాఠము “మల్లికార్జునకు” గాక “మల్లికార్జునుకు” అయియుండు నని నాయభిప్రాయము. నుగాగమ మిట్టితావులఁ బాక్షికం బని యాతక్షలం పయియుండవచ్చును. కుష్మణ్డికి ముందు ను గాగమ ముంచనిప్రయోగములు ప్రామాణికకవుల కృతులలోఁ గూడ నన్ని లేవు? కావున నిది యొకదోష మనుటకే వీలులేదు.

(2) పుణ్యఋషీశ్వరసప్తతుల్యలం బోలిన:—ఇచ్చటఁ బద్యమును బూర్తిగాఁ జూపుటయావశ్యకము.

ఉ. పోలయముప్తమాంబికలు పుణ్యచరిత్రుల భక్తియుక్తులం
బోలఁగఁ గాంచి రేఘ్వరను బుణ్యఋషీశ్వరసప్తతుల్యలం
బోలిన పుత్రసప్తకము భూతహితార్థగుణప్రవృత్తికై
లాలితవిక్రమోన్నతుల లక్షణాదివ్యచక్షుణాత్ములన్.

ఇచ్చట మొదటిపాదములో “పుణ్య” శబ్ద మొకసారి వచ్చినది. కావున నాశబ్దమునే మరల రెండవపాదములో ఋషీశ్వరులకు విశేషణముగాఁ గవి ప్రయోగించియుండు నని తోచును. “పోలిన” అని మూడవపాదము మొదటఁ బ్రయోగించినాఁడు గనుక “తుల్యలం” అని ద్వితీయపాదాంతమున వ్రాసి యుండఁడు. కవియొక్క పాఠము “పూర్వఋషీశ్వరసప్తకంబునం బోలినపుత్రసప్తకము” అనియై యుండునని నాయూహ. సహృదయ లాలోచితురుగాక! మూడవపాదము చివర నున్న “ప్రకృతికై” కూడనపపాఠముగనే తోచుచున్నది. “ప్రవృత్తులకై” అనునది కవిపాఠము గానోపును.

(3) వైభవప్రఖ్యాతవరహరిశ్చంద్రుడు :— హరిశ్చంద్రుడు ప్రశస్తికర్తృవది సత్యమునకుఁ గాని వైభవమునకుఁ గా దని మూల నున్నముసలమ్మలకుఁ గూడఁ చెలినిన విఖ్యాతవిషయము. ఈపాటిజ్ఞానముకూడ మనయవతారి కాకారునకు లేక యూతఁ డిట్లే యీవిశేషణము నుపయోగించె నని తలంచుట హాస్యాస్పదము. ఇచ్చటఁ గవిపాఠము మఱుగుపడి యెట్లో యపపాఠము నెలకొనిన దని నాయూహ. “వైభవప్రఖ్యాత వరనిర్జరేంద్రుడు” అనునది యో యట్టిది మఱొకట! కవిపాఠ మై యుండు నేమో? లేక వైభవశబ్దప్రాసముననే మఱియొకపదము ప్రయుక్తమై యుండెనో?

(4) ఘనము కొమరగిరిండు గలిగియుండు :—“కలిగియుండు” అనునది “కలితయును” అనుదానికి మాటుగ నెలకొనిన యవసారము కానోపును.

అవతారికయందలి దోషముల నిట్లు సవరించుటలో నాయద్యేత్య మా యవతారిక యంతయు శ్రీవాళక్పతమే యని నిరూపించుటకుఁ గాదు. శాస్త్రిగారు రట్లభిప్రాయపడుట ప్రమాదము. అపద్యములను వ్రాసిన దెవఁ డయినను నందలిదోషములు లేఖకదోషము లని నిరూపించుటయే నాయాశ యము. కావున “అవతారికాభాగ మితరపూరితమే యని త్రికరణశుద్ధిగ నంగీకరించుచుఁగూడ నాతవృత్తులు తవృత్తులు కావని సవరించుట వలనిప్రయో జన మేమియో కానరాకున్నది” అని వ్రాసినశాస్త్రిగారి కందలిప్రయోజన మివ్వడయిన గోచరించు నని తలంచెదను. అవతారికాభాగములోఁ బరపూర ణము నే నంగీకరించుటకుఁ బ్రధానకారణ మందలి చాలపద్యము లప్రాధికృతి లో నుండుటయే. ఈపరపూరణవిషయమున నేను సూచించినవి రెండుపక్ష ములు (1) పరిషత్తునకు దొరకినప్రతికి లేఖకుఁ డయినగుడిమిట్ట వెంకట గాని తత్పూర్వలేఖకులు గాని తమకుదొరకిన ప్రతిలో నవతారికాభాగము ఇలమై యుండఁగా ఇలభాగములను దమస్వంతకవిత్వముతోఁ బూరించుట. (2) శాం తయ్యకాలములోఁ గాని యాతనివంశీయుల కాలములోఁ గాని వారియజాగ్ర త్తచే నీయవతారికాభాగము శిథిలముకాఁగా వారు దానిని స్వహస్తమునతో పరహస్తమునతో పూరించుట. ఈవిషయమున శాస్త్రిగారు వ్రాసినఖండనోక్తు లలో సారస్య మగపడదు. “ఒక్కయవతారికాభాగము మాత్రమే ఇలమై మిగిలినభాగము గాకుండునా? అట్లు వాదించిన లోకము హర్షించునా?” అని శాస్త్రిగారు వ్రాసినారు. అవతారికాభాగము గ్రంథముయొక్క పైపత్ర ములలో నుండునది. తాళపత్రగ్రంథములలో మొదటిపత్రములో చివరపత్ర ములో క్రిమిదప్పములై మధ్యపత్రములు నిచ్చియున్న గ్రంథము లెన్ని లేవు? దీనిలో నసంభావ్య మేమియు లేదే శాస్త్రిగారింతవిద్వారముగా వ్రాయుటకు! ॥ ३॥ శ్రీ హేలవరము జమీందారుగారి కసలు దొరకిన హరవిలాసప్రతిలో నవతారికాభాగము లేనే లేదట. మఱియొకప్రతిలో నవతారికాభాగ ముండి చివరయాశ్వాసములు గలభాగము పోయియుండఁగా రెండుప్రతులను బట్టి యు గ్రంథము సమగ్రముగాఁ బ్రకటింపఁగల్గితి మని వారు వ్రాసియున్నారు.

శ్రీవారే ప్రకటించిన కదిరీపతిశుకనప్రతి కవతారికాభాగము దొరకనేలేదు గదా ! కావున సీగ్రంథముయొక్క యవతారిక ఖలముకాఁగా నది పరపూరిత మయియుండు నని తలంచుటలో నబ్బుర మేమియు లేదు. పరిషత్తునకు దొరకినప్రతి శిథిలాతిశిథిల మనియు సందు గ్రంథపాతము లవతారికలోనే గాక కథాభాగములోఁ గూడఁ గలవనియు శాస్త్రీగా రీవట్టున వ్రాసినవాక్యములకు సందర్భము లేదు. పరిషత్తునకు దొరకినప్రతియొక్క శిథిలస్థితి వెంకనాదులకు దొరకిన యసలు ప్రతిఁ గూర్చి నే నొనర్చిన యూహల కేమి యు బాధకము కాఁజాలదు. మఱియు నవతారికయందలి గొన్నిపద్యములు శ్రీనాథకృతము లని యనుమానించుటకుఁ గూడఁ గొన్నియవకాశములు కాన్పించుచున్నవి. భీమఖండవతారికయందలి పద్యముం బోలిన పద్య మొకటి యీగ్రంథావతారికలోఁ గలదు. రెండింటిని జిత్రగింపుడు.

సీ జగదేశసంస్తుత్య సాభాగ్యసంపద రతిదేవిః బోలు సీరాజవదన
పరమపాత్రివ్రత్య భాగ్యకారవమున భూపుత్రిః బోలు సీపువ్రవఃబోడి
యక్షీణమహిమః గల్యాణవైభవమునఁ బార్వతిః బోలు సీపద్మగంధి
మృదుగభీరప్రేథమితభాషణంబుల భారతిః బోలు సీపరమసాధ్వీ
యనుచు బంధులు వినుతింప నవనిమించె, నధికశుభగాత్రి విశ్వనాయకునిపుత్రి
యన్నవిభుదేవమంత్రియధాంగలక్ష్మీ, రమ్యసద్గుణనికురుంబ రామమాంబ.
(భీమ ఆ 1 ప 56)

సీ. పరమపాత్రివ్రత్య భావంబు తలఁపంగ గౌరి గాఁబోలు సీకాంత తలఁప
సకలసంపత్సృష్టి చాతుర్యమహిమల నిందిర గాఁబోలు నిందువదన
సకలవిద్యాప్రాధి సడిసన్నగరిమల భారతి గాఁబోలు భామయెపుడు
సర్వలక్షణగుణ సంపన్నతోన్నతి నింద్రాణి గాఁబోలు నిగురుఁబోణి
యనఁగ నిధాత్రి నేప్రాప్తు నతిశయిల్లె, బరఁగ మువ్వుడిదేవయ్య భామ జగతిఁ
గామితార్థకసంధానకల్పవల్లి, యజ్జ్వలద్గుణనికురుంబ యొప్పుమాంబ.
(శివ ఆ 1 ప 34)

(ఈపద్యముఁ బరిషత్ప్రతిలోఁ బ్రకటితమయినట్లే యుదాహరించితిని. ఇం దలిలేఖకదోషములు సవరణ కావలసియుండును.)

ఇంక శ్రీనాథునికృతులందును, ఇతరకవులకృతులందును గృతిపతి కవిని గృతియిచ్చుని ప్రార్థించినపదవనే కృతిపతి వంశము వర్ణింపఁబడుట ప్రసిద్ధ

రాదు. శాస్త్రీగారు తమపీఠికలో దోషములపట్టిక నుదాహరించి యట్లులే గాక యింక ననేకదోషములును సప్రధానవిధానమును సవతారికాభాగముననే యగపడుచున్న వని వ్రాసినారు. కాని యాదోషములలో రెండవతాళిలోనివి గాక కథాభాగములోనివే యై యుండుటచే “ మఱియు వీరుదాహరించిన దోషములలో “ సర్వీటుచింత ” (ఆ 1 ప 58) “ కాకోదరగ్రామణికంఠగ్రామీణీ ” (ఆ 1 ప 58) అను చివరవి రెండును సవతారికాభాగములోనివి గాక కథాభాగములోనివే యై యున్నవి. గ్రంథము ప్రథమాశ్వాసములో నేపథ్యమునుండి శ్రీనాథకృతమో వీరుతమ పీఠికలో వివరించియుండలేదు. కథాభాగము ఆ 1 ప 44 లోఁ బ్రారంభమయి యుండఁగా శాస్త్రీగారుదాహరించిన పైరెండుదోషములకు గతియేమి? ” అనియే నేను వ్రాసియున్నాను. అంతియే గాని కథారంభ మెచ్చటనుండియో తెలియక కాదు. కథారంభము 44 సుఖ్యగల వచనమునుండి యని నేనుగూడ నుదాహరించియే యుంటిని గదా ! సరే దీనికేమి? ఈవచనారంభమునందు “ అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధియు, సభిమతార్థసిద్ధియు, సత్యధర్మక్రియావృద్ధియు నగునట్లు..... ” అనియున్నది గదా ! శ్రీనాథుఁ డీగ్రంథము నెవరికినంకిత మొసంగియుండనిచో నీయభ్యుదయము లుద్దేశింపఁబడిన దెవరికి? గ్రంథ మెవరి కంకితమిచ్చిన వారికే వర్తించు నను తలంపుతో ముందుగానే యిట్లు వ్రాసినాఁ డని శాస్త్రీగారుని యెదరు కాఁబోలును.

ఇక నీగ్రంథము శ్రీనాథునిచే శాంతయ్యకు స్వయముగా నంకితమియ్యఁబడనిచో శ్రీనాథుని యంత్యదశలో రాజమహేంద్రవరస్థానమున రచింపఁబడి యుండవలసిన యీకృతి శ్రీశైలముదలి శాంతయ్యకు లభించి యుండుట యసంభవ మని నేను వ్రాసినవాక్యమును మహాపూర్వపక్ష మని గేలిసేయుచు శాస్త్రీగారు నే నిట్టినిస్సార మయిన యుక్తి వ్రాయుట యాశ్చర్యముగా నున్న దని సెలవిచ్చి యీసందర్భమున నసంగతగ్రంథ మెంతయో వ్రాసియున్నారు.

“ శ్రీనాథుఁ డే యంకిత మిచ్చె ననుకొందము. అప్పుడే కవికృతిపతుల కెట్లు సమాగమము కలిగినది? శ్రీనాథుఁడు శాంతయ్య నెఱిగినపిమ్మట శ్రీశైలమున కేగినాఁడా? శ్రీశైలయాత్రయందే శాంతయ్య నెఱిగెనా? వీరిరువురకు నెట్లుసమావేశము కలిగిన దనుకొనుచున్నారో ! గ్రంథము శాం

తయ్యకుఁ గూడ వట్లె లభించియుండును. అని శాస్త్రిగారు వ్రాసినది నాకుసరిగా పర్థము కాలేదు. శ్రీవాఘుఁడు శ్రీశైలమునకుఁ జిన్నవాఁటినుండియు యాత్రలు పలుపుచు నచ్చటిభిక్షవృత్తిమతజంగములతో స్నేహసంబంధము గలిగియుండు ననుట కాలని శాసనగ్రంథములనుండి యుదాహరణములను సేను నావ్యాసములోఁ జూపియే యున్నాను. శాంతయ్య యు శ్రీవాఘుఁడు నొకరినొక రెఱిగినన్నేహితు లయినప్పుడు వారిరువురకుఁ గవికృతిపతులసంబంధ మేర్పడుట సర్వవిధముల సమంజసమే కాని యెట్లు కావచ్చును శ్రీవాఘుఁ డెచ్చటనో దూరదేశముందుఁ దవయంత్యదశలో నెవరికి నంకిత మీయకుండ రచించిన యాయేకలిఖితప్రతిని శ్రీశైలమందలి శాంతయ్య సంగ్రహించి యుండుట యెట్లు పోసగునో నా కూహితురాకున్నది. శ్రీవాఘుఁ డంతకుఁ బూర్వము శ్రీశైలమునకు రాకపోకలు పలుపువాఁడే యగుఁగాక! ఆవిషయము సైఫందర్శములో శాంతయ్య కీగ్రంథము లభించియుండుట తెల్లుసాధకము కాగలదు? శాస్త్రిగారు రీసందర్శమున సామ్యమునకుఁ గొనితెచ్చిన “ఎక్కడి నన్నయభట్టు; ఎక్కడి తిక్కన; ఎక్కడి యెఱ్ఱన; వీరు మువ్వరు నొక్కకృతి నెట్లు పూరించిరి? ఎప్పుటి రామభట్టు, ఎప్పుటి తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయణము నెట్లు పూరించెను?” అను ప్రశ్నములకిచ్చుట బొత్తిగా సందర్భములేదు. నన్నయభారతము తిక్కననిర్వచనోత్తరరామాయణము ససమగ్రగ్రంథము లయినను వ్రాసినంతవఱకు సమగ్రములే యయి యెవరో యొకరి కంకిత మయి లోకమున బాహుటముగ వ్యాప్తము లయినగ్రంథములు. కావుననే కొన్నికతాబ్దులు గడచినను దరువాతికవులు వానిని బూరించుటకుఁ గారణ మయినది. మహాప్రస్తుతాంశ మిట్టిది కాదు. శ్రీవాఘుఁ డవతానికాదులే వ్రాయక గ్రంథ మెవరికి నంకితమే యొసంగక చాని ససమగ్రస్థితిలో నే మూలనో పడవైది మరణించిన చో నది లోకములో వ్యాప్త మగుట కవకాశము చాలఁ దక్కువ. అట్టిస్థితిలో నాయేకలిఖితప్రతిని శాంతయ్య సంగ్రహించుటయు ససంభావ్యమే; మఱియు నీవట్లన శ్రీశాస్త్రిగారు శాంతభిక్షవృత్తి మొక్కఁడే శ్రీశైలవాసి గాని మువ్వయశాంతయ్య గూడ నచ్చటివాఁడే యనుట కాధార మేమున్న దనియూ, గ్రంథావతారికలో శాంతయ్యపూర్వుఁడు పోలయ మాపునాడు పాలించినట్లు చెప్పఁబడి చేత్రూరు, ఉత్పలము, లింగాల, చెరువాడు, అతుకూరు, ఆముచాలపల్లి, ఆన యనగ్రామనామములు కూడ మహాహృతము

లయిన ననియు, ఈతూర్పువాడు సీగ్రామములు నెచ్చటికో తెలిసిన శాంత
య్యవాసస్థలాదులు తెలియవచ్చు ననియు సెలవిచ్చినారు. శాంతయ్యపూర్వ
లెచ్చటివారైన నేమి? వా రాజ్ఞించినట్టియు, దాన మిప్పించినట్టియు గ్రామ
ము లెచ్చటి వయిన నేమి? ముమ్మ మశాంతయ్య శాంతభిక్షావృత్తికొలుపు
లో శ్రీశైలమండే యుండినట్లు మనగ్రంథావతారిక సాక్ష్య మిచ్చుచున్నది.
నే విచారించినంతవఱకు శాంతయ్యకు సంబంధించిన యవతారికోదాహృత
గ్రామములలో, చేపూరు నెల్లూరుజిల్లా కందుకూరుతాలూకా యందును,
ఆతుకూరు (ఆత్తకూరు) ఆజిల్లాలోనే యాత్తకూరుతాలూకా యందును,
అముదాలపల్లె యందుపేరు గల గ్రామములు కడపజిల్లా పొదిలితాలూకాలో
నొకటియు, కృష్ణాజిల్లా నూజివీరుతాలూకాలో నొకటియు, లింగలయరు
పేరు గలగ్రామములు కృష్ణాజిల్లా నందిగామతాలూకాలో నొకటియు, కయిక
లూరుతాలూకాలో నొకటియుఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఈసంగతి సందర్భములఁ
బట్టి శాంతయ్యపూర్వము పాలించినతూర్పువాడు నెల్లూరుప్రాంతమై యుండు
నేమోయని నేఁ దలంచుచున్నాను. ఏది యెట్లున్నను శాంతయ్య కాలము
నాటి కాలఁడు భిక్షావృత్తికొలుపులో శ్రీశైలమండే యుండినట్లు మనకు
గ్రంథప్రమాణమే యుండ నీగొడవలతోఁ బరియేమి?

మఱియు శాంతయ్యు శ్రీరాఘవుడు సమకాలికు లని నిర్ణయించుటకు
వివాదాస్పద మయినయీగ్రంథావతారికాభాగము తప్ప నిర్దుష్ట
మగు ప్రబలాధార మే దయిన నున్నదా యని యు, వారిరువురు సమకా
లమువారే యని నిర్ణయము గలిగినవో. దను యభిప్రాయము తప్పక పొర
పాటే యగుననియు, అట్టి ప్రమాణమునైన నేను జూప నయితి ననియు శ్రీశా
స్త్రిగారు లిఖించిరి. ఇంతే గాక శాంతలింగ మరుభిక్షుఁడు కృష్ణదేవరా
యలకాలములో శ్రీశైలమునఁ గొన్నిధర్మకార్యము లొనర్చినట్లు శాసన
ములవలనఁ దెలియుచున్న దనియు (భారతి సం 1 సం కి పుట 30)
నాతఁడే మన ముమ్మ మశాంతయ్య కానోపు ననియుఁ గూడఁ దమయూ
హల కాధారముగా నీసందర్భమున సెలవిచ్చిరి! శాంతయ్య శ్రీరాఘవు
సమకాలీను లయినట్లు మనకు గ్రంథప్రమాణమే యున్నది. దానినే సమ
ర్థించి వాదించుచున్న వాఁడను నేను. కావున వాఁసమకాలీనత్వమును నిర్ణ
యించు నితరప్రబలాధారములను జూపెడిభారము నాపయి నుండదు.

గ్రంథప్రమాణమును నిరాకరించెడి శాస్త్రిగారే శాంతయ్యయు శ్రీవాళుడు
సమకాలికులు గారనుటకు శాసనాధిప్రబలాధారము లున్నచో, దమవాద
సమర్థనమున కయి చూపవలసి యున్నది. శాస్త్రిగారు తమవయసున్న భారము
ను వానై ద్రోయట వ్యాయము కాదు. మఱియు వారు దాహించిన శాంత
లింగముయొక్క శ్రీతైలదానశాసనముకూడ వావాదమువలె యుపయోగిం
చును గాని శాస్త్రిగారివాదమున కుపకరింపఁ జాలదు. భారతిలో శ్రీతైలమే
త్రవర్ణవాచనరమునఁ జేర్చినఁబడిన యీశాసనము దొరతనమువారిచేఁ గాని
యితరులచేఁ గాని యింతవఱకుఁ బ్రకటిత మయినట్లు శాసనము చెప్పపురిలో
నున్నవామిత్తులు శ్రీయంత మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారికి వ్రాసి కనుగొనఁగా
సీశాసనము కలియుగబృదులు 4811 అనఁగా శకాబ్దము 1488 (క్రీ.శ. 1511)
ప్రశోత్పత్తివామసంవత్సర మాఘ బ ౧౪ సోమవారమునాటి దని యు నిద
లి దాత శాంతయ్యకొడుకు లింగయ్యగాని శాంతయ్య కాఁ దనియుఁ తెలియఁ
బడింది. ఇందు దాతయొక్క పంచానుక్రమణిక యున్న జేమీ తెలియ బఱుపుఁ
దని కోరఁగాఁ దా మావిషయమును బరిశీలించ లేదనియు, త్వరలో శాసన
పునఃకలును సంపాదించి పంపెద మనియు వారు సెలవిచ్చివారు. కాని కార్యం
తరప్రసక్తిచేఁ గఁజోలు వా రింతవఱకు దాని నాకుఁ బంపలేకపోయిరి. ఎట్ల
యినను సీశాసనమందలి శాంతలింగము శాస్త్రిగారు రూపొందినట్లు ముష్టయ
శాంతయ్య కాఁజాలదు. శాంతలింగ మనఁగా శాంతయ్యకొడుకు లింగయ్య
యైనట్లు శాసనమువలన నేర్పడినది కదా ! ఇలింగయ్య తండ్రి శాంతయ్య
యే ముష్టయశాంతయ్య యని యదమితముగా నిర్ణయింపజేయు గాని యాతఁ
డే యని యనుమానించుటకు మాత్రము ప్రబలావకాశము లున్నది. శివరా
త్రిమాహార్త్యగ్రంథావతారికలో “చటులజైనకోలాహలసమరలిరుదఘనఁ
డు” అను విశేషణము శాంతయ్యకుఁ బ్రయుక్తమయి యుండఁగా శాసనము
లో శాంతయ్యకొడు కగు లింగయ్యకూడ శ్వేతాంబరజైనవధ గావించినట్లు
లున్నదట. తండ్రికొడుకు లిరువురుగూడ జైనులతో సమరము లొనరించి
యుండవచ్చును. లేదా యిట్టిది శాస్త్రిగారు సెలవిచ్చినట్లు లాకాలపు జైన
సామాన్యలిరుద మయినఁ గావచ్చును. తండ్రిలిరుదములు కొడుకులు ధరిం
చుటగూడ నప్పటి సంప్రదాయమైనట్లు శాసనములు చదివినవారికెల్లఁ దెల్ల
మే. శాసనకాల మయిన క్రీ. శ. 1511 నాటికే సంగ్రామవిజయ, దానధర్మాది

కార్యములలో నాటితేజిన లింగయ్య కప్పటికి నటువది డెబ్బది సంవత్సరముల వయస్సును ననుకొన్నచో నాతని జన్మకాలము క్రీ. శ॥ 1440, 1450 ప్రాంతము కాగలదు. శాస్త్రిగారును నేనును నిర్ణయించిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యరచనాకాలముకూడ నిదియే గదా ! కావున నీశాసనప్రమాణమును బట్టి కూడ లింగయ్య తండ్రియగు శాంతయ్య శ్రీనాథునకు సమకాలీనుడే యగుదున్నాడు. ఇక్కడ ప్రమాణమునుబట్టి యెవను శాస్త్రిగారు తామిదివఱకు వ్రాసినమేరకుఁ దమయభిప్రాయము పొరపాటే యని యంగీకరింతురా ?

శాంతభిక్షావృత్తియతీంద్రుని యాజ్ఞానుపారముగనే గౌరవమహాకవి నవనాథచరిత్రమును శ్రీశైలముల్లికాద్వపస్వామి కంకితముగా రచించియున్నాడు. అందుచే శాంతభిక్షావృత్తి, గౌరవ, శ్రీనాథుడు; మువ్వయశాంతయ్యయు నొక్కకాలమునా రని బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తమ శృంగారశ్రీనాథమాలో వ్రాసియున్నారు శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారు మన సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారి కత్యంతశ్రీయోభిలాషులు నాచార్యవిశేషులు సంఘట. అగునను శాంతయ్య శ్రీనాథుల సమకాలీనతావిషయమున నాచార్య వచనములఁ గూడ విశ్వసింపఁజాలక, శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారిట్లు వ్రాయుటకు వారికిఁగూడ నీశివరాత్రిమాహాత్మ్యవతారిక తప్ప వే తాధారము లేదనియు, ఆకాలముందే యీగ్రంథముకూడ శ్రీనాథునిచే శాంతయ్యకు స్వయముగా నంకిత మీయఁబడినచో గౌరవ నవనాథచరిత్రాదులవలెను శ్రీనాథుని యితరకృతులవలెను నెన్నఁటికో యొకనాఁటికి శిథిలము గాకుండ, గ్రంథపాఠములు లేకుండ లోకమును సంశయముపాలేయకుండనే లభింపక గ్రంథమనాదరింపఁబడి కొంతభాగము శిథిలము కానేల యనియు దాని నెన్నఁడో యెవరో కవితాపీనులు పూరింపనేల యని యు దానిప్రారబ్ధమా యని యు శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు ప్రశ్నించిసారు. ఇందులకుఁ గారణము దానిప్రారబ్ధముగాక మనప్రారబ్ధమని నాసమాధానము. ఎన్నిగ్రంథములు శిథిలములు గాలేదు. నామావశిష్టములు గాలేదు? అ దంతయు మనప్రారబ్ధముగాక మతేమి? గౌరవనవనాథచరిత్రముమాత్రము మనకు సమగ్రముగా లభించినదా? శ్రీనాథకృతములే యయిన మరుత్తరాట్పురిత్రము, శాలివాహనసప్తశతీ, పండితారాధ్యచరిత్రము మున్నగునవి యీమాత్రమయిన దొరకక నామావశిష్టములయినవేమి ?

నవనాథచరిత్రమున శాంతభిక్షావృత్తి యే యేవిశేషణములతో వర్ణింపబడెనో యావిశేషణములతోనే శివరాత్రిమాహాత్మ్యమున వాతనిభృత్యులగు శాంతయ్యయు వాతనితండ్రియు వర్ణింపబడి రనియు శాంతభిక్షావృత్తికాలముననే యాయవతారికా భాగము రచింపబడినచో గురుసన్నిధానమున వారిట్లు వర్ణింపబడుట యసంభవ మనియు, కావున శ్రీనాథునకు సమకాలీనుఁ డయిన శాంతభిక్షావృత్తికాలమున నది రచింపబడలే దనుట కిది కూడ నొకప్రమాణ మనియు, కనుక నది శ్రీనాథరచితము గా దని లేదుచున్న దనియు మఱియొకవాదమును గూడ శాస్త్రిగారు ప్రతిపాదించిరి. కాని యాయాక్షేపణము యథార్థము బలీయము కా దని మనవి సేయుచున్నాను. శాంతభిక్షావృత్తి యంత్యవ్యయము మీరైత్రుల పంచసంహాసనములలో నొకటి యగు శ్రీశైలసింహాసనమున కధీశ్వరుఁ డయినను వారఁడు గూడ జంగముఁడే. జంగములలో నెవరో యొకరు సింహాసనాధీశ్వరు లయినను వారిశిష్యులు కొందఱు కారణమును (దీక్షాధికారాదులను) బడసి మఱొకమఠమున కధిపతు లగుటయు వామరమునకుఁ జెందిన శిష్యుఁడగుముపయ్య గురుత్వము నెఱపుటయుఁ గలదు. ఈగురుస్వాములలో నట్లేకలమూర్తి, చరచట్టపుజేవర, కారణమూర్తి యిన్నగునధికారి భేదములుకూడఁ గలవు. కావున శాంతయ్యకుఁ గాని యాతని తండ్రికిఁ గాని గురుస్వాముల కుచితము లయినవిశేషణము లేమయిన మన గ్రంథావతారికలోఁ బ్రయుక్తము లయి యున్నను నవి శాంతభిక్షావృత్తియంత్యవ్యయము నెడ నవిసయమును బ్రకటించునవి కానేరవు. ఇంతకు శాస్త్రిగారు వ్రాసినట్లు శాంతయ్యకు వాతనితండ్రికిఁ బ్రయుక్తము లయిన యిట్టి విశేషణము లేవియు వాగ్రంథావతారికలోఁ గానవచ్చుట లేదు.

సీ. పంచాక్షరీమంత్ర పాఠిజాతోద్భూతఫలము లేగురుపుసంభాషణములు
మీరైత్రవాచారవిమలమార్గానూనశాశ్వతం బేగురుస్వామిమహిమ
నిఖలజేశాధీశనివహప్రమేయకపాత్ర మేగురుమూర్తిపాదయుగళి
శంకరపూజాప్రశస్తదీక్షాజనా(ప్రద మేగురుపుహస్తాంబుజాఠ
మనఁగఁబండితచెనమల్లికార్జునునకుఁ(బాత్ర)రత్నంబునెట్టియైత్రభుసుతుండు
మారమాంబాతనూజండు మహితయశుఁడు, వెలయు ముచ్చడిదేవయ్య

అనుపద్యమును పఠిగా నవ్వయము చేసికొనకపోవుటయే శాస్త్రీగా రిట్టి ప్రమాదసంకలిత వాక్యములను వ్రాయుటకుఁ గారణ మయిన దని తలంచుచు వ్నాను. ఈపద్యమందలివిశేషణములు శాంతయ్యతంద్రియగు ముమ్మడిదేవయ్య కుఁగొకయారనిపూర్వ్యుఁడో గురుఁడోయగునందిత చెనమల్లికార్జునునకు వర్తిం చునని నాయుభిప్రాయము. గీతపద్యారంభమున నున్న "అక్షగ" అనుపదమునకు సరియైన కవిపాఠము "అట్టి" యై యుండవలెను. సీసపాదములలో యచ్చబ్ద ము ప్రయుక్త మయినప్పు డీగీతారంభమునందుఁ దచ్చబ్దము ప్రయోగింపఁబడి నప్పుడే సరియైన సమర్థయ మేర్పడునుగదా ! మఱియు గీతపద్యద్వితీయ పాదారంభమునఁ గ్రఃభపాఠమునకుఁగఱబోయి, కరిషత్తువారు కుండలీకరణ ములోఁ జూపిన "పాత్ర" అను పూరణముకూడ సరియైనదిగఁ గాన్పించును. ఏల యివఁగా నవతారికయందలి మంత్రానుక్రమణికను బఁకింపఁగా ముమ్మడి దేవయ్య తాత పోలిదేవయ్యయే గాని చెనమల్లికార్జునుఁడు గాఁ గాన్పించును. కావున దీనికి సరియగుపాఠము "భక్త" అనియో యట్టిది మఱొకటో యై యుండును. ఈపద్యమందలి విశేషణము లయినను శాంతభిక్షావృత్తికి వసనా భచరిత్రమున గౌరవయుపయోగించినవిశేషణములతోఁ బోలిక కలవి కావు. ఎటుచూచినను భిక్షావృత్తికిఁ గలవిశేషణములలో తైవమతవిధ్వంసనూచక లిరుదములు మాత్రమే శాంతయ్యకు వారనిపూర్వ్యులలోఁ గొందఱకుఁ గూడ నీగ్రంథావతారికలోఁ జేర్చఁబడినవి. ఇవి యాకాలమందలి వీరితైవులకు సా మాన్యవిశేషణము లయియుండనోపు నని శాస్త్రీగారే నెలవిచ్చినారు కదా ! కావున నీవిషయము శాస్త్రీగారివాదమున కేమియు నుపకరింపనేర దని నా మనవి.

II. కథకు మూల మేది ?—ఈకథ స్తాండపురాణమందలి శంకర సంహితలోని దని నావాదము. దీనికి మూలమే లేదనియుఁ గాశీఖండము లోని గుణనిధిచరిత్రమందు వర్ణితమయిన శివ రాత్రిమహాత్మ్యముతోఁ దనివిశేషం దక దానిని విస్తరించు తలంపుతోదను, బాగుని కాదంబరియందుఁ దనకుఁ గలయభిమానముచే నందలివర్ణనలఁ జాలవఱ కాంధ్రీరించి యిందుఁ జూచుపు నిచ్చతోదను చాత్రములపేరులు మార్చి శ్రీవాఘఁ డిట్టిగ్రంథమును వెల యించి శివరాత్రిని బూజించినాఁ డని శాస్త్రీగారివాదము శ్రీదేవిడిడమిం బారుగారి తైవగ్రంథాలయమున లభించినశంకరసంహితను దీసి చదువఁగా నీ

కథ శాస్త్రీగారి కందుఁ గనిపించలేదట. అందుచే నిది శంకరసంహితలోని దన మీఁద లేదట. శంకరసంహితయొ దేఖండముం దే కాండములో నీకథగలదో చూపెడిభారము నాయందే కలదట. అట్లు నేను జూపునంతవఱకుఁ దమ వాదమున కెట్టిబాధకమును లేదట. కాని యీపట్టుప శాస్త్రీగారు తమ వాదము నెల్ల నొక్కపెట్టునఁ బటాపంచలొనర్చు నొక్కప్రబలవిషయమును జల్లఁగా జాలివిడిచి యందుఁగూర్చి తమదీర్ఘవ్యాసములో నెచ్చటను నేమియు ముచ్చటించరయిరి. ఈశివరాత్రిమాహాత్మ్యము శంకరసంహితలోని దని సూతముఖమున ముక్తకంఠముతో వాక్రుచ్చినవాఁడు శ్రీనాథుఁడు. ఆతనిపద్యమును నాపూర్వవ్యాసములో నిచ్చియే యున్నాను. మరల నుదాహరించుచున్నాను.

ఉ. తాపససార్యభౌములు సదా శివరాత్రిమాహావ్రతంబు దో
 పాపహృత్తిక్రమంబు వినుఁ డాదరణాబున నేను సద్గురు
 శ్రీపదపద్మయల్ దలచి చెప్పెద శంకరసంహితాకథా
 దీపితభవ్యమార్గమునఁ దేటకడఁ మొదలొంటిను. డియక.

శ్రీనాథవిరచితకథాభాగము ఆ 1 లో 44 సంఖ్యగల పంచనమునుండి యని యు నాసంగతి “పరమేశ్వరప్రియంబై, పార్వతీమనోహరంబు శ్రీనాథసేవితంబు.....” అనుతద్వచనము దలి వాక్యములచే శ్రీనాథుఁడే కంఠరవంబునఁ జెప్పియుండ నెక్కడనుండి శ్రీనాథుఁడవిత్వమో శాస్త్రీగారు గ్రంథపీఠికలో స్పష్టపఱచలేదట. నేనడుగ నేల యనియు సెలవిచ్చిన శాస్త్రీగారు 49 సంఖ్యగల పయిపద్యము తక్కుక శ్రీనాథునిదే యని యంగీకరింతురా లేక యిచ్చటఁగూడ నస్త్రోధుఁ డగునవతారికాకారుని హస్తకాశలమును బ్రవేశపెట్టెదరా? శ్రీనాథునికనిత్వ మెచ్చటనుండి యని నే నడిగినది శాస్త్రీగారిట్టిదాఁటు వేయకుండుటకే. శ్రీనాథుఁ డీగ్రంథమును శంకరసంహితాకథాదీపితభవ్యమార్గమునఁ జెప్పుచుంటినని ఘోషించుచుఁడఁగా శాస్త్రీగారియత్యాహల కవకాశ మెక్కడనున్నది. శాస్త్రీగారియూహలే సరియైనచో శ్రీనాథుఁడు నిజమునే ప్రకటింపక యిట్టియబద్ధమును వ్రాసి లోకమును వంచెనవలె? కాశీఖండములోని కథయే యిట్లు మూర్ఛి పెంచి వ్రాయుచుంటి ననినచో గ్రంథ మనాదరింపఁబడు ననియు, కృతిభర్త సంభావించఁ డనియు వెలచి యిట్లొనర్చెనని శాస్త్రీగారు లోకప్రతారణబుద్ధిని నాకారోపించినట్లే శ్రీనాథునకుఁ గూడ

నారోపింప సాహసించెదరా ? శ్రీనాథునిస్వంతవాక్యములకే యప్రామాణ్యము నాపాదించి నూత్నసిద్ధాంతమును నెఱకొల్పుకాశ్రి గారిమీదనే వారివాదము ను సమర్థించు ప్రబలప్రమాణములను జూపెడిభార ముండును గాని గ్రంథప్రమాణమునే యనుసరించు వాపయు నెట్టిభారము నుండనేరదు. కాశీఖండము సనత్కుమారసంహితలోనిది. ఆవిషయము కాశ్రి గారే యంగీకరించిరి. (ఆం! సా! కరిషత్ప్రతిక సు 15 సు 2 లోని “శ్రీస్తాందపురాణము” అను వారివ్యాసముచూడుడు) శ్రీనాథుడు గైకొన్నయీకథ శంకరసంహితలోని దని యాతఁడే ఘంటాకథముగఁ జాటివాడు గదా ! రెంటికిని బోలిక లున్నమాట నిజము. ఇట్టికథయే వేదనిధిచరిత్ర మనుపేరితో శివపురాణము విద్యేశ్వరసంహితలోఁ గూడ సంగ్రహముగ నున్నది.

కావుననే, పురాణములలో సమానసాహ్యము గ్రంథాలు వేర్వేరుతావుల వర్ణింపఁబడుట యప్రామాణ్యము కాదని యు సందునను మహర్షివముతో నుకమింపఁబడిన స్తాందపురాణవిషయమునఁ జెప్పవలసినది లేదనియు నేను వ్రాసినది అట్టిపట్టులఁ జూపకయే నేనిట్లు వ్రాయుటలోఁ బసలే దని కాశ్రి గారొచ్చిన యవహేళన మనవసరము; గ్రంథవిస్తర మొనర్చుచు నేఁ జూపనేల? పురాణగ్రంథకథన మొనర్చెడివారికెల్ల నది తెల్లమే. స్తాందపురాణ మింతవఱకు యథాహుతముగ సమగ్రముగ లోకమునకు లభింపనేలేదు. అందలి మహాపురాణోపపురాణసంహితాఖండా త్తకవిభాగాదికములఁగూర్చి వాదోపవాసముఁ జనుగుచునేయున్నవి. శ్రీనాథునికి లభించిన శంకరసంహితాప్రతియు కాశ్రి గారు చిత్తగించినప్రతియు నొక్కటే యని యెట్లు చెప్పఁగలము. కాదంబర్యనుసరణ మిందు హెచ్చుగా నున్నమాట వాస్తవమే. అది నేఁజెప్పినట్లు కాదంబరియందు శ్రీనాథునకుఁ గలయభిమానమునే సూచించును గాని యాతనివాక్యప్రమాణమునకే మూలచ్ఛేద మొనర్చు కాశ్రి గారివిత వాదమున కెట్లు లుపకరించును ? శ్రీనాథుడు తనగ్రంథములలో నొక్కకాదంబరినండియే కాదు. మయూరుని సూర్యశతకము, మురారి యస్థిరాఘవము, కాలిదాసుని కావ్యనాటకములు, భవభూతియు త్తరరామచరిత్రము మున్నగు నుత్తమగ్రంథములనుండి యనుకరణములఁ గైకొని యాగీర్వాణకవీశ్వరులవయః దనకుఁగల పూజ్యభావమును బ్రకటించియున్నాడు. మఱియు బాణుడు తన కాదంబరీవర్ణనములఁ గూడఁ గొంతవఱకు స్తాందపురాణాదల

నుండియే యనుకరించి యుండగూడదా ! కవికులగురుఁ డనియీతనిచే నుతింపబడిన కాళిదాసుఁడు వ్యాసవాల్మీకుల కెంతదాసత్వము నెఱపెనో శాస్త్రి గారెఱుంగరా ? అట్టిచో బాణుఁడు కూడ నామార్గమునే యనుసరించి యుండగూడదా ? ఎంతటివారి కయినను బూర్వకవీద్రారాధన రూపకమగు నీయనుకరణము కొలదిగనో గొప్పగనో తప్పనిసరియే యగుచున్నది. కావున శివరాత్రిమాహాత్మ్యమందలి కాశీఖండాంతర్గత గుణసిధికథాసామ్యమును, కాదంబరీవర్ణనానుసరణమును శాస్త్రిగారి సిద్ధాంతమును నిలుపనేర వని నామనవి. ఈ గ్రంథమందుఁ గాదంబరీవర్ణనముల తెలుఁగుసేతలు, కాశీఖండభీమ ఖండరచనముల పరివర్తనములు చేరుటకుఁ గారణ మిది. శీఘ్రులరముగా నే పదియిర్వదిదినములలో శ్రీనాథులచే శ్రీశైలమందు రదంపఁబడుటయేయని శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారు శ్లోకారశ్మీనాథములో సెలవిచ్చియున్నారు. అంతకుఁ బూర్వ మిట్టియభిప్రాయము నే నేనుగూడ “ శివరాత్రిమాహాత్మ్యరచనాకాల విమర్శనము ” అనునావ్యాసములోఁ దెలిపియుంటిని. శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారి కాచార్యవచనములందయునఁ బ్రమాణబుద్ధి కుదరకుండుట శోచనీయము.

III గ్రంథముయొక్క సమగ్రతాసమగ్రతలు :—మన కుపలబ్ధ మయినంతవఱ కీ గ్రంథ మసమగ్ర మని చతుర్థాశ్వాసాంతమున నున్న “ గీ॥ పరమమునులు సూత్యాహసంధవుని సూతు । భక్తిఁ బూజించి యధికతాత్పర్యగరిమ । భటులు ప్రమథులచే భంగపడుట చూచి । చిన్నఁబోయి యముం డేమి చేసెఁ బడవ. ” అనుపద్యముచే నేనేకాదు పలువు రభిప్రాయపడుచున్నారు. కవి యవతారికలోఁ బ్రతిజ్ఞ చేసిన యరులింగోద్భవంబు, శివరాత్రిమాహాత్మ్యము ననుకథ లింతటితోఁ బూర్తియై వి గనుక గ్రంథముకూడ నింతతో సమాప్తమే యని శాస్త్రిగారివాదము. ఈవిషయమునఁగూడ వారు నావ్యాసాంశములను జాల విపులముగ విచుర్చించి సమాధానములను వ్రాసినారు. కాని యవి తృప్తికరములుగ లేవని నామనవి. అవతారికాభాగమందలి “ ఉరులింగోద్భవంబు శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబు....., కథావిధానంబు ” అనువాక్యములు శ్రీనాథకృతము లయినను గాకపోయినను నందలిగ్రంథపాఠములోని లుప్తభాగములో శాస్త్రిగారు సెలవిచ్చినట్లు “ నను ” అను రెండక్షరములు మాత్రమే యుండు సనుకొందము. శివరాత్రిమాహాత్మ్యకథలో నే సుకుమారుని శివ

సాయుజ్యానంతరము, యమభటులకుఁ బ్రమథులకు జరిగినయుద్ధవిశేషములు వర్ణింపఁబడఁగూడదా ! శివకింకరులు సుకుమారుని శివలోకమునకుఁ గొనిపో కపూర్వము యముండు శివునితోఁ బోరాడి యపరమాగ్ధుఁడయోసాభ్యానము నావిర్భవింపఁ జేసినను గొంత బాగుండు నేమీ గాని, కావలసిన పని (సుకుమారుని శివసాయుజ్యము) యై తనకు శృంగభంగము కలిగినప్పుడు యముండు చిన్నఁబోయి మాత్ర మేమి చేయును ? తెలివితక్కువగా గత జలసేతుబంధనమున కయి యహంకరించి శివునితోఁ బోరాడి పరాజయ మందునా లేక యసహాయోద్యమ మనలంబించి యుద్యోగవిసర్జన మొనరించునా యనెడి శాస్త్రీగారి సమాధానములు వారిరచనాచమత్కారప్రదర్శకము లయి చాల సాంపునింపుచున్నవే గాని మనవాదాశమున కంతగా నుపకరించునవి గావని నామనవి. కవి యుత్తరాశ్వాసములలోఁ గథ నెట్లు విస్తరించి పరిణమింపఁజేసినో యెవరు చెప్పఁగలరు. నిరంకుశు లగుకవులను శాసించువా రెవరు ? చతుర్థాశ్వాసాంతమందలి పయిగీతపద్యము తమ వాదమునకుఁ బ్రబలబాధకముగా నున్నదని శాస్త్రీగారు పూర్తిగా నెఱుంగుదురు. దానిని ద్రోసిపుచ్చుటకు గత్యంతర మేమియు దొరకకపోవుటచే వారు పాప మిచ్చటఁ గూడ నవతారికాకారునినే యాశ్రయింపవలసినచ్చుట శోచనీయము. మొట్టమొదట గ్రంథపీఠికలో నవతారికాభాగమునకుమాత్రమే సంబంధింపఁజేసిన యాయప్రాధుని నవసరమునుబట్టి నావిమర్శవాంశములకు సమాధానములు వ్రాయుటకయి యాశ్వాసాద్యంతపద్యములలోనికిఁ గూడ నవతరింపఁజేసిరి. మరల నిప్పు డీ యాశ్వాసాంతపద్యములనుండి యించుక పైకి ననఁగాఁ గథాభాగాంతపద్యములలోనికిఁ గూడ నెక్కించుచున్నారు. మఱియు నవసరము పెంబడిని “తావససార్వభౌములు.....” మున్నగు కథాభాగాంతర్గతపద్యములలోనికిఁ గూడఁ బ్రవేశింపఁజేయుదురు కాబోలు. విద్యర్థవీశ్వరులగువీరు “నిరంకుశాః కవయ” యను వానుడిని సార్థక మొనర్పవలయునుగదా ! పయిపద్య మేవిషయమునను శ్రీనాథునిపద్యములకుఁ దీసిపోవునది కాదు. అది శ్రీనాథకృతము కాదనుట కెట్టియాధారమును లేదు. అవతారికాకారుఁ డప్రాధుం డగుటచే గతించిన యాశ్వాసముల చివర నుత్తరకథాసూచకము లగుప్రశ్నార్థకపద్యము లుండుటచే నిచ్చటఁగూడ నిట్టిపద్య మొకటి యుండితిమనలె నని యిట్టి యసందర్భపద్యములను వ్రాసెనట. ఇదియే

నాయాజ్ఞేపమునకు సరియైన సమాధాన మని యట్లు తలంచినచో నిందలిదిక్కు
 విడిపోవు ననియు శాస్త్రిగారు సెలవిచ్చినారు. పాప మవతారికాకారుడు
 వీరిచేతిలో నెంతదలక నయిపోయినాడు! శాస్త్రిగారు తలని నెంతదిన్నచూపు
 చూచినను, అవతారికాశ్వాసాద్యంతపద్యములబట్టియైనను నాతడు కేవల
 మంతయర్థజ్ఞః సందర్భశుద్ధిశూన్యుడుగాఁ గాని-కుడే! శాస్త్రిగారు సెలవిచ్చి
 నట్లు ప్రశ్నార్థకపద్యములు పూర్వాశ్వాసము లన్నిటిచివరనులేవు. మూడవ
 యాశ్వాసము చివర నిట్టిపద్య మేదియుఁ గానరాదు. అనవసరశ్రమఁ దీసికొని
 యిట్టిపద్యమును రచించి చతుర్థాశ్వాసాంతమున నిలుపుట కవతారికాకారు
 నకుఁ బగి యేమి? ఆతనికిఁ గావలసినది శాస్త్రిగారి సిద్ధాంతముప్రకారము,
 అవతారికాశ్వాసాద్యంతపద్యముల నతిప్పలు పడియో యేకల్లబొల్లిమాటల
 తోనో యల్లి గ్రంథము నెట్లయిన ముప్పు ముశాంతయ్య కంటఁగట్టుటయేగదా!
 అట్టిచో నాతడు పయపద్యము ననవసరముగా రచించు వృథాశ్రమముగూడ
 నెత్తివైబడవైచికొననేల? ఈ తెలివిమాలినపనిచేత సీశ్రమ మంతిలోఁదీటునా?
 ఉత్తరకథాసూచకముగ నిట్టియసందర్భపుఁబద్యము వ్రాయుచో దానిలో నాత
 రువాతికథ (అది శాస్త్రిగారు సెలవిచ్చినట్లు సందర్భరహిత మయినదే కానిం
 డు) నల్లెడిభారముగూడ నాతనిమీఁదనే కడునుగదా! కావున సీపద్యము
 శ్రీనాథేతరులు రచించియుండు రని సహృదయులు సమ్మతించు రని నానమ్మకము.
 మఱియు సీపద్యమునకు ముందున్నవచనములో “పుణ్యవంతుల భాగ్యమునకుఁ
 గొలందికలదె” యనుసూతవాక్యముతో శివరాత్రిమాహాత్మ్యము ననుబంధిం
 చిన గ్రంథమెల్లఁ బూర్తియైనది న దనియు వందుచే నాపైని బ్రశ్నింపఁబడిన కథ
 శివరాత్రిమాహాత్మ్యమున కించుకంతయు నుపకరింపఁదనుట యెల్ల రంగీకరింప
 వలసినవిషయ మనియు సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు శాసించినారు కాని యాప
 యివచనమునందే “పుణ్యవంతుల భాగ్యమునకుఁ గొలందికలదె” యను మా
 టలతరువాతనే “యొక నెయ్యది (వినవలతు) రడుగుం డవి సూతుండు నైమి
 శారణ్యవాసులగు మహామునులకు సవినయంబును సన్నేహంబును సగౌరవం
 బును గా విన్నవించిన” అనుమాటలుగూడ నుండి యాతరువాతనే పయి గీత
 పద్య మున్నది. ఈవాక్యములకు గతియేమి? ఇవిగూడ అవతారికాకారుడు
 రచించినవే యని శాస్త్రిగారు మరల నిప్పుడు చెప్పవత్తురుకాఁబోలును. ఇవి
 శ్రీనాథరచితములు గాక “పుణ్యవంతుల భాగ్యంబునకుఁ గొలందికలదె” అను

పలుకులతోనే యంతయుఁగఱవవహీనముగనే వాక్యావసానము శ్రీనాథునికవిత్వ మంతటితోనే యంతయుఁగఱవ సహృదయులు సమ్మతించురా? అట్లుగాక యీవాక్యములు మాత్రము శ్రీనాథరచితములే యని యంగీకరించినచో వాని కనుబఱచిన తరువాతగీతకద్యములుగూడ నాతఁడే రచించెనని యంగీకరింపవలసియుండును. దానినిబట్టి యుత్తరకథ యీకను గొంత యుండవలె నని తప్పక యేర్పడితిమి. “కవ్యద్వైతము శివరాత్రివ్రతమాచరించుటవలన ననంతఫలము కలుగును నని తెలియఁజేయుటయే కాని యేదో యొకనిర్దిష్టగ్రంథమునెల్ల నా. ప్రకరించుట కాదని యీవఱకే వ్రాసియుంటిని” అని శాస్త్రిగారు వ్రాసినారు కాని యది వారియభిప్రాయమేగాని సత్యబద్ధమయిన సిద్ధాంతము కానేరదు. “సద్గురుశ్రీపదపద్మముల్ దలచి చెప్పెద శంకరసంహితా థాదీపితభవ్యచూర్ణమునఁ దేటపడక మొదలి టినుండియు” అని శ్రీనాథుఁడు స్వయముగా వ్రాసినదానినిబట్టి శంకరసంహితలోని కథనెల్ల సాంతముగఁ దెలింగించుటయే యాతనియద్వైత మని స్పష్టపడుచున్నది.

మఱియు మనయుపలబ్ధగ్రంథ మసమగ్రమే యగుటకు నేను నాపూర్వ వ్యాసములో వ్రాయ మఱచిన ముఖ్య కారణము లింకను నొండు రెండు గలవు. శ్రీనాథుఁడు సమగ్రముగా రచించిన గ్రంథము లన్నిటియుండును జీవర ఫలశ్రుతిని దప్పక చెప్పుచు వచ్చినాఁడు. కాని శివరాత్రిమాహాత్మ్య మని పే రిడిన యిట్టియైతమగ్రంథము చివర నట్టి దేదియుఁ గానరాదు. ఇశ్వాసాంతముల గద్యలను గూడ వ్రాసినప్పుడు గ్రంథ మింతటితోనే సమాప్తమయినచో నష్ట ఫలశ్రుతిని శ్రీనాథుఁడు చెప్పి యుండఁడా? మఱియు నాతనిసమగ్రగ్రంథములలోఁ గడపటియీశ్వాసాంతగద్యలలోఁ జివరను “సర్వము సంపూర్ణము” అని యుండియున్నది. ఈగ్రంథమిం దట్టిది గానరాక “శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము” అని మాత్రమే యున్నది. కావున నీవిషయములు గూడ నుపలబ్ధగ్రంథ మసమగ్ర మనెడినావాదమున కే తోడుపలుకుచున్నవి.

మహాశయలారా ! శాస్త్రిగారివిమర్శనము ప్రకటితమయి యిప్పటికిఁ బాలకాల మయినది. ఇట్టివిషయములు త్వరలో వెలువడు దినపత్రికలలోఁ గాని మాసపత్రికలలోఁగాని చెప్పింపఁబడుట యుపయోగముకాని యేదాది కొకసారి ప్రకటితమగు సంవత్సరాదిసంచికలో వ్రాయఁబడుట మేలుకా దని శాస్త్రిగారు తమవ్యాసాంతమున పేచ్చరించి యున్నారు. నామొదటివ్యాస

ము క్రోధనసందికలోఁ బ్రకటిత మయినప్పుడు పయివ్యాయ మెఱిగిన కాత్రి
 గారు దానికి సమాధానము మరలఁ దరువాతియుగాదిసందికలోఁగాక యంత
 కుముం దేయితరపత్రికలలో నయినఁ బ్రకటించిన బాగుంజుకది కాని వా ర
 ల్లావర్చి యుండలేదు. వారిచ్చిన యాయెచ్చరికను బట్టి నే నయినను నీసమా
 థానము నింతకుఁ జాలఁ బూర్వమే ప్రకటించియుండవలసివడి కాని కొన్ని కా
 రణములచే నట్లు గుదురలేదు. ఇంతకుఁబూర్వమే దీనిని భారతిలోనో యాం
 ద్రపత్రికాసందికలోనో ప్రకటించునందితిని గాని యాప్రయత్నములు వ్యర్థమ
 యివని. ఆకొడవల నిచ్చటఁ దడవుటవలనఁ బ్రయోజనములేదు. కావున జరి
 గినకాలవిలంబమునకు మన్నించి మాపూర్వవ్యాసములను నీవ్యాసాశ్రమముల
 నుఁ గూడఁ జిత్తగించి వివాదాశ్రమముల విషయమునఁ దగువినిశ్చయ మొనర్తురు
 గాక యని భాషాభిమానులను బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

శ్లో. సముత్పత్తి స్వచ్ఛే సరసి హరిహస్తే నివసనం
నివాసః పద్మాయా స్ఫురహృదయహారీ పరిమళః
గుణై రేతై రన్యై రపి చ లలితస్యాంబుజ తవ
ద్విజోత్తంసే హంసే యది రతి రతిహాన్సతి రియమ్.

౧౦౬

చ. లలితసరోవరామలజలంబుల జన్మము నిత్యవాస మా
జలరుహనాభుహస్తమున సద్భూహ మావరలక్ష్మి కల్లవే
ల్లులమదిమెచ్చుసారభము భూరిగుణమ్ముల మించుతమ్మి నీ
కలద్విజరాజసాదరత రహానెడ నున్నతి వన్నె కల్లడున్.

శ్లో. ఏతావ త్సృసిజకుట్టలస్య కృత్యం భిత్వాంభ స్రురసి వినిర్గమోబహిర్యత్
ఆమోదో వికసన మిందిరానివాస స్తత్సర్వం దినకరకృత్య మామనంతి.

క. ఘనజలముఁ దెరలి యెదుటకు, మునికొనివచ్చుటయె తమ్మి మొగ్గపని సిరిం
బెరుచుట తావి నొనర్చుట, దినకరకృత్యం బటంచుఁదెలియుదురు భువిన్.

శ్లో. దళాని ముకుళీకృత్య ప్రవేశం నదదాతిచేత్
షడ్భృంగస్య కాహనిః పుల్లేమాతే వనస్థితే.

౧౦౭

క. సరసతగల సరసిజమా, సురుచిరదళములను ముడిచి చొరనీకున్న
ధర నభికి నేమిలోపము, వరపుష్పసమేతచూతవన మిట్లుండన్.

శ్లో. అయి దళదరవిందస్యండమానం మరందం
త్వయి కిమపి విహంతో మంజుగుంజంతుభృంగాః
దిశిదిశి నిరపేక్ష స్తావకీనం.వివృణ్వా
పరిమళమయమన్యో బాంధవో గంధవాహః.

౧౦౮

చ. విను వికచారవిందమ శ్రవించెడునీదుమరందమెంతయుం
గొని మదభృంగసంఘ మొగి గుంజతము ల్రచియించుఁగాక మే
దిని నిరపేక్షుడయ్యు భవదీయసువాసన లెల్లదిక్కులం
బనిచెడు గంధవాహకుఁడు బంధువు లందఱకన్న బంధువా.

—: బూరుగుచెట్టు :—

శ్లో. విశాలం తాల్పల్యా నయనశుభగం వీక్ష్యకుసుమం
శుకస్యాసీ ద్బుద్ధిః ఫలమపి భవే దస్య సద్భృతమ్
ఇతి ధ్యాయన్నాస్తే ఫలమపిచ దైవాత్పరిణతం
విపాకే తూలోంత స్సపది మరుతా సో ప్యుపహృతః.

౧౧౦

ఉ. గౌరవముగ సురూపమును గైకొనుబూరుగుపువ్వుఁ జూచియా
కిరము మీఱి కోరి తిలకించుచు దీనికి నింతపండగం

దీరుగనంచు నిల్చుతటి దేవునిసత్త్వపః బుడియుండఁగా
మారుతమంతలోన ఫలమధ్యగతం బగుతూలము న్నొ నెన్.

—: ఉష్ణైత్తచ్యై :—

శ్లో. ధుత్తూర! ధూర్తతరుణేందునివాసయోగ్యస్థా నేపితాచపతినా వినివేళిలోసి
కించైరవాణివిఙ్గంతి తమః ప్రయాతిచంద్రోపల స్సవతి వార్ధిరుపైతివృద్ధిమ్
గీ. భూతపతి నిన్ను నిజశిరోభూషణముగఁ
దుఱుముకొన్నను ధుత్తూర ! ధూర్త ! విరుము
తమ మణిగునె చంద్రకాంతము గరఁగునె
కలువ లలరునె తగువృద్ధిగనునె వార్ధి.

—: ర త్న ము :—

శ్లో. నార్ఘంతి రత్నాని సముద్రజాని పరీక్షితా యత్ర నసంతిదేశే
ఆభీరవల్లభంచితపద్మరాగం త్రిభిర్వరాటైః ప్రపణంతి గోవ్యః. ౧౧౨
క. ధరనెచటఁ బరీక్షకగణ, మరయ గలేదచట మణు లనర్ఘములకు నా
నెఱకెపురు వల్లవపురి, గరితలు వల్లెదరు మూఁడుగవ్వలకెవగాన్.

—: ముత్యములు :—

శ్లో. జుస్థస్థలీవారణరాజమూర్ధా మహీపతీనాం మకుటే నివాసః
అనాదరం చే త్తురుతే నభిజ్ఞో ముక్తాఫలానా మిహ కోపరాధః. ౧౧౩
క. కరివరశిరములఁ బొడముట, నరపతిధృతమకుటకొటినటియించుటచే
మెరసెమముత్రైముల ననా, దరత నభిజ్ఞు డొనర్పఁ దదవజ్ఞగదా.

—: బంగారము :—

శ్లో. హేమ్యః ఫేదో న దాహేన చేచ్ఛదేన కషణేనవా
తదేవహి పరం దుఃఖం యద్గుంజానమశ్రోలనమ్. ౧౧౪
గీ. తొలుత గుంజానమేత మై తూచునెడలఁ
గ్రిందికిని మ్రొగి మఱి గుండుఁజెందుఁగాని
కాల్చి సాగించి తునెయలుగా నొనర్చి
కర్షణ మొనర్చినను సేగి గనదుపసిడి.

—: కాకాదులు :—

శ్లో. కాకావృకాఘూకబకాశ్వభేకాః ప్రణమ్య యుష్మా నిక మేవయాచే
కోలాహలం మాకురుత క్షమధ్వం పుష్టాకిలఃకూజతి మంజరావమ్ ౧౧౫

క. భేకవృకఘూకబకముఖ, కాకము లగుటాకు మ్రొక్కి కడుయాదించుం
గేకలమాని సహింపుడు, కోకిలమంజరవ మెసగఁ గూయుచునుండెన్.

—: ప ద్ధి ని :—

శ్లో. నిరర్థకం జన్మ ఫలం నభివ్యా యమానదృష్ట స్తుహినాంశుచింబః
ఉత్పత్తి రిందో రపి నిష్ఫలాహి దృష్టా వినిద్రా నభినీ నయేన. ౧౧౬
గీ. సురుచిరసుధాంశుచింబంబుఁ జూడకున్చి, బద్ధినీజన్మ మటవ్యర్థభావ మొందెఁ
బద్ధినివినిద్రమైచూడఁబడదుగాన, నిందునుత్పత్తియును వ్యర్థ మొందెనకట.

—: కమలము :—

శ్లో. కిం బాంధవేన రవిణా హరిణా చ కింవా లక్ష్మ్యైశ్చ కిం సరసిజోదరజన్మనావా
వీరస్యశుద్ధచరిత్రస్య సోయహస్యనై షాతుమారజనితాశమితావిపత్తిః. ౧౧౭
గీ. ఏల పద్మోద్భవుఁడు నల్వ యేలపద్మ, బాంధవుఁడు గది మేటికిఁ బద్మగేహ
యైనసిరి పద్మనాభుఁడౌ హరియునేల, నీవిశుద్ధాంబుజ బున కిందుతైన
మంచునజనించువాకద మానదనిన—

—: చెట్టు :—

శ్లో. భుక్తం స్వాదుఫలం కృతం చ శయనం శాఖాగ్రజైః కల్పవైః
త్వచ్ఛాయాపరికీతలం సుసలిలం పీతం వ్యపేతశ్రమైః
విశ్రాంతా స్సుధిరం కరం సుమనసః ప్రీతిః కిమత్రోచ్యతే
త్వం సన్న్యాతరు ర్వయంచ కథిణా యామః పునర్దర్శనమ్. ౧౧౮
ఉ. తియ్యనిపండ్లు మ్రొక్కితి మతిప్రమదంబున నీప్రవాళముల్
శయ్యగఁ గూర్చి పండితిమి చల్లనినీడల విశ్రమించి నీ
రొయ్యనఁ ద్రావి నీసుమనమున్నతినాని ముదంబుఁగంటి మో
యయ్య ! సువృక్షమా ! చనుదుమా ! కనవబ్బుత నిన్నుఁగ్రమ్మిన్.

—: మామిడిచెట్టు :—

శ్లో. యావత్ఫలోదయముఖ స్సహకారజాతః
ప్రాగేవ కంటకచయేన వృతోసితావత్
ఛాయాపి తే నసులభా ఫలమస్తు దూరే
తన్నిష్ఠాపి హివరం సుఖసేవనీయః. ౧౧౯

క. ఫలమున కభిముఖమగుతటి, నలమున్నునుఁగంచె ఫలము లటులుంచుము నీ
సులభమగునీడ చెడ్డ ని, మ్మలమైతివయేని సుఖముపడమెరసాలా.

—: అరటిచెట్టు :—

శ్లో. కింకరీ ఫలితి కింకరసస్త్తు పుష్పా కింకరాగవల్లి రిహ పుష్పఫలే ప్రసూతే,
కన్యాపికోవ్యతిశయోస్తి నతేనసద్భిస్సంపూజ్యతేకదలి! యానితతః ప్రసిద్ధిమ్.

చ. మొగలి ఫలింతునే! కనస పూయున కాయున లేకపూయునే
తగుగతివాగవల్లి యొకదానికి నొక్కొకమేల్చి దానిచే
నగడదె గారవంబుఁ గననేర్చితె యిన్నియుఁగల్గి యంతకుఁ
మిగులఁ బ్రసిద్ధి! యొకదలి! మేలిగుణం బొకటున్నఁజాలదే.

—: చందనము :—

శ్లో. ఆమోదైస్తే దిశిదిశిగతై ర్దూర మాకృష్య మాణాః
సాక్షాత్ప్రీతిం తవ మలయజ ద్రవ్య మభ్యాగతాస్తః
కింకర్యామః సుభగ భవతః క్రిడతి క్రోడ ఏవ
వ్యాల స్తుభ్యం భవతు కుశలం ముంచ న స్సాధుయామః.

౧౨౦

చ. మలయజనూ దిగంతముల మాటికిఁ బర్యవసత్సవాసల
పిలువఁగ నీసిరిం గనెనువేక్షను వచ్చితి మేరిగందు మి
మ్ముల నిదె యాడుచుండఁ బెరుభోగి భయంకరలీల మీకు మే
ల్వలయుత వీడు మమ్ముఁ బదివేలిదె చాలును బోదుమింతలన్.

—: మేఘుడు :—

శ్లో. భోభోవారిద వాణీణా యమ యుఖం సంపూరయ ప్రేమవాన్
దాతా త్వం జగదేకరక్షణపరో బానాసి మామవ్యలమ్
త్వామేకం శరణాగతం నదనదీకూపేషు ముక్తస్పృహం
దీనం చాతకబాలకం నిజగృహం త్యక్త్వాంతరాశ్శేతమ్.

౧౨౧

చ. ఘనఘన! జీవనం బొనఁగి గారమున న్ననుబ్రోచి పెంచుమా
కనఁగను నీవదాతపు జగంబులఁ బ్రోవఁగ నన్నెఱుంగవే
నిన శరణొంది బావిఁ దటినిఁ సరసిం దమిచూచి దీనరక
మని యిటువీడి నట్టనడుము జరు చాతకబాలుఁడంజమి.

శ్లో. భ్రాత కృందన కిం బ్రవీమి విటపస్సూర్జతృణాభీషణాః
గంధస్యాపి మహావిమాః ఫణభృతో గుప్తేయదేతే కృతాః
దైవా తుష్పఫలాన్విహో యది భవా నత్రాధనివ్యత్తవా
నోజానే కిమకల్పయిష్య దధికం రక్షార్థ మస్యాత్తథా.

౧౨౩

ఉ. చందనవృక్షమా ! బలువిషంబులఁ గ్రస్తుచునుండు భోగిరా
 డ్బృందముఁ గాపునెట్టెను బరీమళమాత్రసురక్షకే శతా
 వందుఁడు గాక నీకు సుమనఃఫలసంగతి గల్గియున్న నిం
 తెందఱ నెట్టివారి ఘటియించునె తత్పరిరక్షగూర్పఁగాక.

—: చంపకము :—

శ్లో. యన్నాదృత స్వయభినామలినాశయేన కింతేన చంపక ! విషాదమురీకరోషి
 విశ్వాభిరామనవనీరదనీలవేషాః కేశాః కుశేశయదృశాం కుశలీధవంతు.

చ. మలినములొ ద్విరేఫములు మన్ననఁజేయ వటంచు నింత కొం
 దలవడఁజేల చంపకమ ! తద్దయు విశ్వమనోభిరామముల్
 జలధరజాలనీలములు సారసనేత్రలకేశపాశముల్
 బలుకుశలంబు గాంచి చెలువం బలరారుచు మీఱుఁగావుతన్.

—: కస్తూరీమృగము :—

శ్లో. రోమంధరూరచయ ముదరమేక్య నిద్రాం
 ముంచ శ్రమతదను సంచరకే యథేచ్ఛమ్
 దూరే సపామగజనో మునయః కిలైతే
 నిష్ఠారణం హరిణిరౌత విభేషికస్తాత్.

౧౨౧

ఉ. లేరిటఁబామరుల్ భయములేదు మృగార్థకమా ! యథేచ్ఛమైఁ
 బేరిమిమీఱఁగా నెమరువేయుచు నిద్దురఁగాంచి బల్శ్రమం
 దీరిచికొమ్ము లెమ్ము నలుదిక్కులఁ జక్కగ సంచరింపుమా
 వీరలు సాధువుల్ మునులు వీకు మకారణభీతి యేటికిక.

శ్లో. కస్తూరికాహరిణ ముచ వనోపకంతం మాసారభేణ కకుభస్సురభీ కురువ్య
 ఆస్తాంయశోననుకిరాతశరాభిఘాతాత్త్రాతాపిహంతభవితాభవతోదురాహః.

మ. సగమార్గంబుచువిడి వేగఁ జనుమా ! నాముద్దుకస్తూరికా
 మృగమా ! దిక్కులసారథంబులను నెమ్మి జమ్మఁగాఁ బోకుమా !
 తగుసత్తీర్తి నటంచుమా ! ఖలకిరాతనాతబాణోగ్రహ
 తగతిక మానిపి నిన్నుఁబ్రోవఁగలత్రాతల్ గానఁగా రారెటన్.

—: పిల్లి :—

శ్లో. రేరే విజాల పరిగర్జసి మాం విరోక్య
 తేన వనోహరమిమం నిజవంజరస్థమ్
 శ్వానం విరోక్య హేమదగ్ధయసి స్యవీర్యం
 త్వద్దేహపాటనకటు దశనైః కరాల్లైః.

౧౨౨

చ. చెలువుగఁ బుణ్యరథ మగుచిల్లను నవ్వని యిట్లు లెంతో గ
ర్జలు రదియితుగాని స్వక రాశిలతోన్న తదంతఃకూతముల్
సలిపి భవచ్ఛరీరమువెన న్విదళించెడుకుక్కముండటన్
నిలిచి భవత్ప్రతాప మిటు నేర్పునఁజూపవుగా విదాలమా !

—: కప్పు :—

శ్లో. దివ్యచూతరసంపీత్యా గర్వం నాయాతి కోకిలః

పీత్యా కర్తమపానీయం భోజో బకబళాయతే.

౧౨౨

గ. ఇలఁగల కలుషజలంబులు, వలనొప్పుగఁద్రావి కప్పు బకబకలాడున్
లలిచూతరసముఁ గ్రోలియు, వలకలకంఠంబు గర్వమండదు బళిరా.

—: తువ్వెద :—

శ్లో. కలాశకుసుమభ్రాంత్యా శుకతుజ్జే పతత్యధిః

పాపీ జంబూఫలభ్రాంత్యా తమళిం ధత్తు మిచ్చతి.

౧౨౩

గీ. అలరుమోదుగుపూవననట్టిభ్రాంతిఁ, బూని తువ్వెదవడుఁజిల్ల మోమునందు
నదియు నేరేడువండచునట్టిభ్రాంతి, మించి యాభృగమునునట్లెద్దిగఁజూడు.

—: చిలుక :—

శ్లో. వాసః కాంచనవంజరే వృషకరాంభోజై స్తమామార్జవం

భక్త్యం స్వామరసాలదాడిమఫలం పేయంసుధాధంపయః

పాతస్సంసది రామనామసతతం ధీరస్యకీరస్యమే

హాహా హంత కథాపీ జన్మనిటపి క్రోడే హనోధావతి.

౧౩౦

చ. మనికివసిందీవంజరము మన్నియమేల్పెయిదమ్మి మేనలా
లనమును జూతిదాడిమఫలంబులు తిండి సుధాధివీరముల్
గొనుటయు రామనామమునె హరిమిమిఱగఁబల్లు చిల్లనై
ననుఁ బరువెత్తునయ్యెయొ నునం బటఁబుట్టిన చెప్పిలొట్టకున్.

—: చంద్రుడు :—

శ్లో. రాజాః కలివానసంతి జగతి భ్యాతాదిజాభ్యాశ్శగః

యేపుష్టంతి బరీయసః పరిదితాం శ్చిత్రం నమన్యామహే

రాజా రాజతి కేవలం హిమకరః పుష్టాతి దూరస్థితా

జ్యోత్స్నాభిర్గ్రిహితా దినశమహసా యోసా చకోరానినూన్.

చ. పరిచితులన్ బలాన్వితులఁ జార్వగులం గృహప్రోచురాజు లీ
ధరణి ననేకులుందురు గదా ! యది చిత్రముగాదు యెడలోఁ
దిరుగుచు దూరస్థితిని దిక్కునట్టి చకోరపాళికిం
గిరణములిచ్చి ప్రోచుశశికే యలరాజనుపేరు రాజులున్.

శ్లో. జన్మ క్షీరమహార్ణవే సహభువః శ్రీపారిజాతాదయో
బింబా యస్య సుధామయౌ త్రిభువనాధీశస్య మూర్ధ్నిస్థితిః
వృత్తిర్యస్య చరాచరిప్రియతమా తస్మాదయేకేవలం
సంకోచః కమలస్య దుష్ప్రతి రసా నిర్ద్యోనతారాకళిః.

౧౩౨

చ. జననము క్షీరవాణిని శంభుశిరంబున నున్ది తోడఁబు
ట్టిన వలసంపదల్లనినటొచురమాహరిచందనాదులున్
వినుతసుధానివాస మగుబింబము సర్వహితంబు వృత్తిగ
ల్లిన శశిరాక నెగ్గుట కేవలపంకజదుష్ప్రత్యేఘమే
యనఁదగుఁగాక శతకరుడర్హుడె గర్హితుఁడంచు నెంచఁగాన్.

—: వసంతము :—

శ్లో. భోభో వసంత భవదభ్యుదయేన వృక్షైః

కేనామ పుష్పఫలపల్లవశాలినస్సృజః

అస్తాకమల్పతపసాం బదరీతయాణాం

భ్రష్టం ఫలం చిరశిఖాపటలం ప్రలూనమ్.

౧౩౩

ఉ. ఓరివసంత నీ ప్రదయ మొందఁగఁ బొందుగ నెన్ని చెట్టులీ
ధామణిఃబ్రత పుష్పఫలధన్యములై చిగురింపలేదు హా
సారకుఁ దక్కు వౌతప మెసంగమెలంగెడి రేగులైన మా
కార ! ఫలంబుఁ బో సరిగదా ! మునుపా చిగురాకులుండెఁజ్జగ.

శ్లో. వహతి విషధరా స్ఫటిరవృక్షః శిరసి మషీచటలం దధాతిదీపః
విధురపి దధతే తథాకళంకం పిశునజనం ఖలు చిభ్రతి క్షీణింద్రాః. ౧౩౪
క. ఉరగముల ధరించును ఘన, తర చందనతరువు మసినదాల్పును దీపం
బురుచిహ్నము గైకొను శశి, ధరణీశులు పిశునజనులఁ దాల్పురుకడకగ.

—: మయూరము :—

శ్లో. వీరస్త్రి స్థలయాచలే బహువిధాః కిం తై రకించిత్తరైః

తాకోలూకకపోతకోకిలకులై రేకోపి సార్వస్థికః

తేజీ కూజతి చే తదా విఘటితవ్యాళావళీబంధనః

సేవ్యస్యాదిహ సర్వలోకమనసా మానందసశ్చందనః.

౧౩౫

ఉ. తాకకపోతకోకిల శుకప్రకరార్భటి నేమికార్య మా
ప్రాకటకూటమామలయపర్వతమం దొకపార్శ్వవర్తిమా
తేజీ చెలంగి పల్లునెడఁ గేవలసర్పవిముక్తిఁగాంచి యా
శ్రీకరచందనంబు జనసేవితమై ముదిమిచ్చునిచ్చులుక.

—: ఇష్టదేవతాస్థానము :—

చ. తెలుఁగున మీఱునీకృతిని దీరుగఁబండితరాట్టప్రీస్తుఁడ
నొల్లుపును దెల్పుబల్ బిరుదుఁబూసఁగనస్తుఁడవీవయంచు న౯
బలుమఱు సత్తవుల్ బాధులుఁ బండితులుం గనిముచ్చటించుచుం
బలుకుట నీనుసత్తృపకుఁ బాత్రుఁడనొటను గాదె శాంకరీ!

సంపూర్ణము.

**Narasarowpeta Stone Inscription
of
Manmaganda Gopaladeva.
Saka 1219.**

మన్మగండగోపాలదేవుని

న ర సా రా వ్ర వేఁ ట శి లా శా స న ము .

శ. స. ౧౨౧౯.

—: జయంతి రామయ్యవంతులుగారు చి. ఏ. చి. యల్., :—

ఈ శాసనము గుంటూరుమండలములోని నరసారావుపేటపట్టణమున శ్రీపట్టాభిరామస్వామివారి యాలయమునందు ధ్వజస్తంభమునకును అంజనేయ విగ్రహమునకును నడుమ స్థాపితబడిన శిలాస్తంభముమీఁదఁ జెక్కఁబడియున్నది. రాతినిద్ర వ్వించి పైకిఁదీసి ౧౮౮౮ సంవత్సరము ఆగష్టు ది. ౨౫ తేదీన నేను శాసనమునకుఁ బ్రతిని వ్రాసినాను. అంతకుఁ బూర్వమే, యనగా ౧౮౮౨ వ సంవత్సరములో రాజకీయశాసనాధికారు లీ శాసనమునకుఁ బ్రతిచింబము తీసికొని యిటీవల South Indian Inscriptions, Vol. IV అను గ్రంథములో ౬౬౧ వ సంఖ్యగాఁ బ్రకటించివారు. కాని రాయి పాఠఁబడి యుండఁగానే ప్రతిచింబము రీయుటచేత భూమిలోనున్న రాతిమీఁదిశాసన భాగము వారికి దొరకలేదు. శాసనములో ౧౫౭ పంక్తు లుండఁగా వారు ౧౦౪ పంక్తులుమాత్రమే ప్రకటించివారు.

శాసనస్తంభము లోయిత “కొట్టవొన” చెన్నకేశవస్వామి యాలయములో నుండినట్లును పిదప నరసారావుపేటకుఁ జేరబడినట్లును కవఁబడుచున్నది. “కొట్టవొన” నిప్పుడు కొఱిదెన యందురు. ఈ గ్రామము నరసారావుపేటకుఁ దూర్పుగా ౧౩ మైళ్ల దూరమం దున్నది. మనుమగండగోపాలదేవచోడ మహారాజు ౧౨౧౯ వ శకసంవత్సరమునకు సరియయిన హేమలంబిసంవత్సర చైత్ర శు ౧౫ పోమవారమునాఁడు చంద్రగ్రహాపుణ్యకాలమందు పదుమూవరగండసిద్ధాపుర మను పేరుపెట్టి యరువదిపుట్ల మిట్టపాలము కొఱిదెన

శ్రీచిన్న కేశవదేవుని తిరునాళ్లకై దానముచేసి నని తెలుపుట యీశాసనము ముఖ్యద్దేశము. ఈరాజ సూర్యవంశ శాఖలలో నొకటియగు చోళవంశము లో జన్మించె ననియు, నీతనివంశకర్త విక్రమసింహవట్టణపతియనిన తిక్కరాజ నియు, తిక్కమహిపతికొడుకు మన్మరాజనియు, మన్మరాజ మగ్గునకొడుకు లలో మధ్యముఁ డగు నల్లసిద్ధిరాజున కైదుగరు కొడుకు లనియు, వారిలో మన్మండగోపాలదేవుఁడు క్షేష్ఠుఁడనియు నీశాసనమువలనఁ జెలియుచున్నది.

చోళవంశపురాజుల ప్రథమరాజధాని తిరుచనాపల్లికి సమీపముండు న్న ఒటయూరు. కొంతకాల మయినపిదప నీచోళులు వల్లవరాజుల జయించి వారిరాజధానియైన కాంచీపురమును సాధించి తమకు రాజధానిగాఁ జేసికొనిరి. ఈవంశమువారు కొండలు తెలుఁగుదేశములో నచ్చటచ్చటఁ బ్రవేశించి రాజ్యముల సంపాదించి స్థిరపడిరి. వీరికిఁ జెలుఁగుచోడరాజు లని వ్యవహారవా మము. వీరిలో నొకతెగవారు చిరకాలముక్రిందటనే యనఁగా, చాళుక్యరాజులు తెలుఁగుదేశమునకు రాకపూర్వమే కడపప్రాంతదేశము నాక్రమించి పాలించిరి. వారిశాసనము లాదేశముందుఁ గలవు. మఱియొకశాఖవారు పాత్రపి రాజధానిగా పాఠనాడుదేశము నలిరి. వీరికి పాత్రపిచోడులని సంజ్ఞ. ఈ శాఖలోనివారే కొండలు విక్రమసింహవట్టణము రాజధానిగా నెల్లూరుప్రాంత దేశమును, మఱికొండలు కొట్టవోన రాజధానిగా కమ్మనాడుదేశమును పాలించిరి. వీరిలో నొకతెగవారు కందుకూరురాజు లయిరి. ఈతెలుఁగుచోడుల కం డటకు మూలపురుషుఁడు బిజ్జన. ఇతనికి చోడబిజ్జన యనియు, తెలుఁగుబిజ్జన యనియుఁ బేర్లుగలవు.

ప్రస్తుతశాసనకర్తయగు మన్మండగోపాలదేవుఁడు విక్రమసింహవట్టణ శాఖలోనివాఁడు. శాసనాంతరములనుబట్టి చూడఁగా నీవంశమునకు బెట్టరా జాద్యుఁడనియు, బెట్టరాజుకొడుకు ఎరసిద్ధరాజు, ఎరసిద్ధరాజుకొడుకు మన్మసిద్ధరాజు, మన్మసిద్ధునికొడుకు తిక్కరాజు వయినట్లగుచుచున్నది. ఈతిక్కరాజే ప్రస్తుతశాసనములోఁ జెల్లినఁబడిన మొదటితిక్కరాజు. ఈతనికొడు కగు మన్మమూనల్లభుఁడే తిక్కనసోమయాజి ప్రభువయిన నెల్లూరి మన్మసిద్ధిరాజు. ఈ రాజున కంకిత మయిన నిర్వచనోత్తరరామాయణములో నిరనివంశము కొంత వర్ణించఁబడినది.

తిక్కనసోమయాజి కాలము నిర్ణయించుటకై యీశాసన ముపయోగించి

చును. సిద్ధేశ్వరచరిత్రమును ముఖ్యాధారముగా తేలికొని పీఠేశలింగమును తులుగారు తిక్కన కాకతీయగణపతిదేవుని రాజ్యకాలము దుండెననియు, కావున వన్నయభట్టులరువాత నించుమించు రెండువందలయొద్ద కాఁము దుండెననియు నిశ్చయించిరి. ప్రస్తుత శాసన మీ యభిప్రాయమును ధృఢపఱచుచున్నది. గణపతిదేవరాజు శ. స. ౧౧౨౦ మొదలుకొని ౧౨౨౨ వఱకు రాజ్యముచేసెను. మత్తగండగోపాలదేవుడు మత్తసిద్ధిరాజునకు మరుదుడు; తరమున కిరువదియైదు సంవత్సరము లనుకొన్నచో వీరిరువురకు వంతర మేఁబడి సంవత్సరములుండును. శాసనకాలమునుబట్టి వెనుకకులెక్కింపఁగా మత్తసిద్ధి శ. స. ౧౧౬౨ ప్రారంభమువాఁడగును కావున వీరిని యాస్థానకవియగు తిక్కనసోమయాజి గణపతిదేవునికాలములో నుండిన ట్లాహించుట కేమియు బాధ లేదు. ఆతఁడు శ. స. ౧౧౬౨ ప్రారంభమునం దుండెనని నిశ్చయింపవచ్చును.

మత్తగండగోపాలదేవుడు ప్రతాపరుద్రదేవుని ప్రసాదముచేత వార్జింపఁబడిన వైభవముగలవాఁడని వర్ణింపఁబడినాఁడు. ప్రతాపరుద్రుడు గణపతిదేవుని కూఁతురగు రుద్రమణికి కాహిన్త్రుడు. పరుసకు గణపతిదేవునికి మునిమనుమఁ డయినను రాజ్యకాలవిషయములో వీరిరువురకుఁ గల యంతరము మత్తసిద్ధి మత్తగండగోపాలదేవుల యంతరముకంటె నెక్కువ గాదు. ౧౨౧౨ వ శకసంవత్సరము ప్రతాపరుద్రుని యొక్కయు మత్తగండ గోపాలదేవునియొక్కయు రాజ్యకాలములలోఁ బ్రథమదశలోని దయినట్లు కనవచ్చుచున్నది. గణపతిదేవునివాఁడే కాకతీయులు తెలుఁగుచోడరాజుల వందల వకపఱుచుకొని రనియు, ప్రతాపరుద్రునికాలమందుఁ గూడ చోళులు వారికి సాయుతులుగా నేయుండి రనియు శాసనపరిశోధనమువలనఁ జేలుచున్నది.

ఇక చిరుదగద్యములోని విశేషముల విచారించుము. “చరణసరోరు హవిహితవిలోచన ద్రిలోచన ప్రముఖాఖల ప్రిధిసిక్వర కారిత కావేరితర” — చోళ వంశకర్తయగు కరికాలచోళుడు కావేరినదికిఁ బెద్దగట్లు వేయించి నదీజలము పాలములకుఁ బాటుపట్లు చేసెనని వాడుక కలదు. ఆగట్లు వేయుటగో సాయంతరాజులు పెట్టిపని చేసి రనియు వారిలోఁ ద్రిలోచనవల్లవరా జోకఁడనియు, వీరఁడు పెట్టికి రా నని తొలుత ధిక్కరించివంతుఁ గరికాళుఁ డాతనిదుడుట నున్నమూఁడవకంటిని గాలితోఁ బొడిచివైచె ననియుఁ జోళుల ప్రగల్భ వాక్యములు. ఈవిషయము నిర్వచనోత్తరరామాయణములో నిట్లు వర్ణింపఁబడినది.

"..... ఉంగుటంబున హరించె బల్లవోర్వీశును

ల్లాసం బొందఁగఁ ఫాలలోచనము లీలం గట్టఁ గావేరి "

ఈవిషయమే కొండెడలలోని మఱియొక కావ్యములో నిట్లున్నది.

"క. కావేరి తరులు గట్టగ, వేవే పల్లవంబు దనకు పెట్టికొని

దావాని నుడుటికనువో, గావడిఁ గరికాల విభుడు గాలం దుడిచెన్. "

అనియున్నది.

"ఒరియూరిపురవరాధీశ్వర "—చోళుల ప్రథమరాజుధాని ఒరియూ

రగుటచే దొడత నీలిరుదము వారి కన్వర్తకు చెల్లెను. ఆపూర్వవిరుదము

నిటీవలివారుకూడ వాడుకొనిరి గాని వీరి కది యన్వర్తము కాదు.

"కాంచీపుర త్రిపుర త్రినేత్ర"—పల్లవుల జయండుటచేతనే వీరి కీదిగు

డు వచ్చినది.

"కేంకణాదిత్య " కేంకణ మనఁగా ద్రావిడభాషయందు దక్షిణదేశ

ము. దక్షిణదేశమునకుఁ బ్రభువు లగుటచేతను, సూర్యవంశపురాజు లగుటచే

తను గూడ వీరి కీపేరు వచ్చియుండును.

"ప్రిథివీశ్వర శిరఃకంధుక క్రిడావినోద "—మన్మథగండగోపాలచేత్రము

త్రాత యగు తిక్కరాజును విద్దించుదుఁ దిక్కరాసోమయాజి—

"తైశవలీలనాఁడు పటుశౌర్యధురంధర బాహుఁడైవపు

ధ్వజనరేంద్రుడు ప్రకము నేడైతఁ గుండుక కేలి సల్పుడే "

అని చెప్పెను. తిక్కనకుఁబూర్వ వినియెద మెవ్వరికి నున్నట్లు కనుపడదు.

"ద్రవిళబలవాధ్విఁపఁశోషగబకబాసల "—ఇందుఁ బల్నానఁబడినద్ర

విఁకుఁ డెప్పడో తెలియదు. మన్మథిద్ధి "ద్రవిడోర్వీకతిగర్వముం దునిమి "

నని యుత్తరరామాయణముం దున్నది.

మఱికొన్ని విశేషాశ్రములు :—

రాజు దానము చేసిన యరువదిపుట్లభూమికిని "పరుమూపురగండ్ల సిద్ధా

పుర " మనుపేరు పెట్టవలె. విజ్ఞనకుఁ " పరుమూపురగండః " దను విరుద

ముండెను. దీనికి గారణము—

"పరువపరాశ్రమం దగుదుఁ బల్లవువీట నుదగ్రులైన ప

న్నిరువురు నాతనిం గలయ నెన్ని యనగ్గళ మత్సరంబు నై

మురరిపు సన్నిధుండు పదుమువ్వర గండడఁగంగఁ బెట్టెఁదా
 బిరుదు తెలుంగ బిజ్జఁ డరి భీకరభూఁభుజాబలంబునన్. ”

అని యుత్తరరామాయణమందును,

“ దండి జగదౌబ్ధగండఁడు, గండరగండండు వీరఖని బిజ్జన యు
 ద్దండుఁడు దాఁ బదుమువ్వర, గండం డను ధార నిలిపెఁ గటకములోనన్. ”

అని కొండెనశాసనపద్యమందునుఁ జెప్పఁబడినది.

ఈధర్మమును బాలించుటకై రాజ ముగ్గురు పురుషులను ఇద్దఱు స్త్రీల
 ను ధర్మాధికారులుగా నేర్పఱిచెను. పురుషులు పూజారులును స్త్రీలు దేవునికిఁ
 బరిచర్యచేయు వేశ్యలు నై యున్నట్లు తోచుచున్నది. శాసనాంతరములందు
 వీరికి మానులు సానులు నను సంజ్ఞలు కలవు. పూర్వకాలమందు జీవాలయ
 పరిచారకులలో స్త్రీపురుషులు కలిసి యిట్టి ధర్మములను బరిపాలించుట
 వాడుకగా నున్నట్లు కనుపడుచున్నది. South Indian Inscriptions
 Vol. VI అను గ్రంథములోఁ బ్రకటింపఁబడిన చేబ్రోలుశాసనములలో “ దీని
 మున్నూర్వరు సానులు మున్నూర్వరు అయ్యనులు మానులుం బ్రతిపాలింపం
 గలవారు. ” అని గంగ వ శాసనమందును, “ సేబ్రోలిస్థాపకలియును మున్నూ
 ర్వరులయ్యలు మున్నూర్వరు సానులుం బ్రతిపాలింపంగలవా ” రని గంగా వ
 శాసనమందును గలదు. మఱి కొన్ని శాసనములందుఁ గూడ నిట్లే యున్నది.

“ వెలిసేరు ” అనఁగా వర్షాధార మగు మెట్టపాలము. ఇతరజలాధా
 రము గలభూమికి “ నీరునేల ” యని పూర్వపుసంజ్ఞ.

“ లెఖాను ” లెక్కను అని యుండవలయును. లెక్కయనఁగా అంకె.
 “ ఇరువయ్యపు ” ట్లని ముం దక్షరములతో వ్రాసి దానినే తిరిగి యంకెలతో
 వ్రాసినాఁడు. ముం దంకెలతో వ్రాసినపిదప సక్షరములతో వ్రాయుట యిప్పటి
 యాచారము.

శాసనమూలము.

—: ఉత్తరపువైపు:—

౧. శుభమస్తు శ్రీ

౨. మత్తైస్తుభలాంఘ

౩. నోవిజయతేదేవఃపు

౪. రాణోహరిస్తన్నాభి (౧)

౫. స్ఫురసీమహానర

౬. జనిద్విశ్వంవిధా

౭. తాన్మజత్ । తస్మి

౮. న్నూర్యమథా

౯. ంశువంశజన

౧౦. నాభూపాశ్చశా

౧౧. సుభూవంశేషు

౧౨. భ్యుతికథావశేష

౧౩. మయతాయా

౧౪. తేషుమన్వాదిషు ।౧।

౧౫. జాతోవిక్రమసి

౧౬. ంహవట్టణపతిస్తి

౧౭. క్షత్రితీకస్తతోభా

౧౮. స్వద్వంశపయోధిసీ

౧౯. తకిరణోవిశ్వం

౨౦. భరామస్వభూత్ ।

౨౧. తత్పుత్రస్తదనంత

౨౨. రంమనుభోమ

౨౩. స్థూమావల్లభఃప్రా

౨౪. ధౌదార్య (వి)రాజి

౨౫. తామరమహీ

౨౬. జాతోసిషద్యూతలం ।౨।

౨౭. తస్మానంతనయా (౧)
 ౨౮. త్రయః ప్రథమజ
 ౨౯. స్తిక్ష్మమానాయకః
 ౩౦. పశ్చాదావిరభా
 ౩౧. త్వరా ధన్యజనసత్త్రి (౨)
 ౩౨. నల్లసిద్ధోన్మకః । గోపీ
 ౩౩. నాథ.....పతిస్త
 ౩౪. దనుసంజాత స్తిరిభా
 ౩౫. భు.....నిశ్వా

—: పదమివైపు :—

౩౬. త(౩) కృపాణభు
 ౩౭. డితరిపుత్త
 ౩౮. పాలదోమ్మ
 ౩౯. స్తకః ॥౩॥ నల్లసిద్ధి
 ౪౦. క్షమానాథో తే
 ౪౧. సామ్యభ్యమజ
 ౪౨. న్ననః వంశమం
 ౪౩. డనమాణిక్యప్ర
 ౪౪. సూతం(౪) సుతపం
 ౪౫. చకం । ౪ ॥ యేనదాన
 ౪౬. గుణాధ్యేనశాశ్మో
 ౪౭. త్సేకశాలినా న్య
 ౪౮. క్రితం(౫) సురభా
 ౪౯. జానాంపాండ
 ౫౦. నానాంచపంచక
 ౫౧. ౦ । ౫॥ తత్తాగ్రజస్సు
 ౫౨. తోమనగండగో

(౧) స్తనయా అనియుండును. (౨) త్రి (౩) కృతఅనియుండనోతి. (౪) క్యప్రసామాత
 అనియుండనోతి (౫) కృతం.

౧౩. సాశభూపతిః
 ౧౪. ప్రతాపదుద్రభూ
 ౧౫. పన్యప్రసాదాజ్ఞాత
 ౧౬. వైభవః । ౬ ।
 ౧౭. స్వస్తిచరణసరో
 ౧౮. దుహవిహిత
 ౧౯. విలోచనత్రిలో
 ౨౦. చనప్రముఖాభి
 ౨౧. లక్ష్మిభిషక్యర(౧) కా
 ౨౨. రితకావేరీత
 ౨౩. కరికాలకులరత్న
 ౨౪. ప్రదీపలపరిమిత
 ౨౫. ప్రతాపసతతస
 ౨౬. మధ్యర్చితలక్ష్మీశ్వ
 ౨౭. ర ఒరియూరిపుర
 ౨౮. వరాధీశ్వరకాం
 ౨౯. చీపురత్రిపు
 ౩౦. రత్రినేత్రకాశ్యప
 ౩౧. గోత్రలలివిష
 ౩౨. మహాయూరూ
 ౩౩. ధప్రాధరేఖారే
 ౩౪. పంథవిజయ
 ౩౫. లక్ష్మీకాంతలలి
 ౩౬. చతురకామి(నీ)
 ౩౭. జనజయంత్ర
 ౩౮. వితరణవినోద
 ౩౯. విక్రమాదిత్యతే
 ౪౦. లక్ష్మణాదిత్యలలి

౮౧. బలతిమిరమా
 ౮౨. త్రైకండజగదా
 ౮౩. బృగండగర్వితా
 ౮౪. రాతికుధరకులి
 ౮౫. శధరశరణాగత
 ౮౬. వజ్రపంజరదా
 ౮౭. యాదిమండలి
 ౮౮. కుదీశుపట్టపరి
 ౮౯. ఘరట్టకీర్తివా
 ౯౦. రాయణప్రిథివీ(౧)

—: దక్షిణపువైపు :—

౯౧. శ్వరశిరఃకండ్లుకక్రీ
 ౯౨. డావిన్దనిత్యస
 ౯౩. త్యప్రదాతశేవణ
 ౯౪. కటకరేణుకబళన
 ౯౫. దావపావకోపమా
 ౯౬. నగంభీరాంభోధాన
 ౯౭. ద్రవిళబలవాద్ధి
 ౯౮. పరిశోషణబ
 ౯౯. డబానల | రాయ
 ౧౦౦. గండగోపాలవి
 ౧౦౧. హితాహితమా
 ౧౦౨. నభంగ | రాజవే
 ౧౦౩. శ్యాభుజంగ | నా
 ౧౦౪. మాదిసమస్తప్రశ
 ౧౦౫. స్త్రీసహితం(౨) శ్రీమన్వ
 ౧౦౬. హామండలేశ్వరభుజ

౧౦౭. బళివీరమనుమగం
 ౧౦౮. డ్డగోపాలదేవచోడమహా
 ౧౦౯. రాజులు స్వస్తి శ్రీశక
 ౧౧౦. వరుషంబులు †
 ౧౧౧. ౧౨౧౯ | అగు నేంటి
 ౧౧౨. హేమశంభుసంవత్సర
 ౧౧౩. చైత్రశుద్ధ ౧౫ సో నాం
 ౧౧౪. టి సోమగ్రహణకా
 ౧౧౫. లమునంద్రమతల్లిదం
 ౧౧౬. శ్రులకనంత మైవపుణ్య
 ౧౧౭. ముగానుకొంట్టెదొనశ్రీ
 ౧౧౮. చన్నకేశవదేవరతిరునా
 ౧౧౯. శక్తైవదుమూవరగ
 ౧౨౦. గడ్డసిద్ధాపురము
 ౧౨౧. అనిపేరెరువయిపు
 ౧౨౨. ట్లువెలిసేరుతెఱాను
 ౧౨౩. ఫి ౨౦ ఆచంద్రాక
 ౧౨౪. ముగానుధారవో
 ౧౨౫. సియిచ్చెను యీధమ్మక
 ౧౨౬. వ్రనంజేసివీరియు
 ౧౨౭. భయకులములవా
 ౧౨౮. రుంబుణ్యక్రిత్యులు*
 ౧౨౯. అగుదురు యీరా
 ౧౩౦. జ అభివృద్ధిబొ
 ౧౩౧. రంద్రంగలవాండ్రు
 ౧౩౨. (ఈ) ధర్మపుత్రకొని (ఈగు
 ౧౩౩. డి) శ్రీకార్యపరులు
 ౧౩౪. పెమ్మయాను తలారి ఎ

౧౩౫. క్షయాయమొట్టపల్లి
 ౧౩౬. పెమ్మయూనుకొట్టా
 ౧౩౭. రికేసవదాసీనికొట్టా
 ౧౩౮. దొనకేసవదాసీనియేపు
 ౧౩౯. రంగూడనాయూర
 ౧౪౦. ప్రతియేటనుగండగో

—: తూర్పునైపు. :—

౧౪౧. పాలతిరునాశం
 ౧౪౨. గానుదిత్రమాస
 ౧౪౩. మువంతేయంగ
 ౧౪౪. లవారు.
 ౧౪౫. స్వదత్తంపరదత్తం
 ౧౪౬. పరదత్తంవా పీహ
 ౧౪౭. రేతి(౧) వసుంధరాం
 ౧౪౮. వస్తివరూప(౨)
 ౧౪౯. సహస్రాణివి.
 ౧౫౦. హైయంబాయ
 ౧౫౧. తేక్రియ(౩) స్వద
 ౧౫౨. త్రావ్విగుణపు
 ౧౫౩. గ్యంపరదత్తాను
 ౧౫౪. పాలపం పరద
 ౧౫౫. త్రావహారేణస్వ
 ౧౫౬. దత్తంఃఫలంభ (౩)
 ౧౫౭. వేత్.

A Copper Plate Inscription of Vijayaranga
Chokkanaik.
Saka 1630.

విజయరంగచోక్కనాథనాయకుని తామ్రశాసనము.

శ. స. ౧౬౩౦.

—: జయంతి రామయ్యపంతులుగారు. ది. ఏ. డి. యల్. :—

ఈ శాసనము కుంభకోణమునఁ బ్రకీర్ణితమైయున్న కంచికామకోటిపీఠమున శంకరాచార్యపీఠమున కధిపతులగు శంకరాచార్య భగవత్పాదులయొద్ద నున్నది. ప్రకీర్ణింపములోఁగూడ నీ శాసనమును యశఃకాయలగు డి. ఏ. గోపీనాథరావుగారు, "Copper plate inscription belonging to the Sri Sankaracharya of the Kamakoti Pitha" అను గ్రంథమువంతుఁ బ్రకటించి యున్నారు. పిదప "Epigraphia Indica" అనుద్రుక్ ౧౭ వ పంపుటములోఁగూడ ౬౬ ప్రకటింపఁబడియున్నది. గోపీనాథరావుగారు ప్రకటించిన శాసనప్రతినింపములోని యక్షరములు స్పష్టముగానున్నవి. ఈ శాసనమునే నేను గ్రహించినాడను.

ఇందుండి ౧౦ అంశముల పాదపురు ౬ అంశముల పెదబ్బును గల యొకరాగిలేకుండు పాదప్రక్షలను శాసనము తెనుఁగక్షరములలోఁ జెక్కఁబడియున్నది. మొదటిప్రక్క ద్వివిధభాగమున సూర్యచంద్రులును వాని యనుగున నొక చెట్టుక్రింద నొకశివలింగమును నొక భక్తనిగ్రహమును లింగమునకుఁ గుడిభాగమున నొకయేనుఁగును వానిపైని నొకపాలెపురుగును, ఏనుఁగు కుడిభాగమున నొక్క స్త్రీనిగ్రహమును చెక్కఁబడియున్నది. లింగము జంబుకేశ్వరలింగమనియు, చెట్టు జంబూవృక్షమనియు స్త్రీనిగ్రహము జంబుకేశ్వరుని జీవియైత యథలాఁజేశ్వరయనియు గోపీనాథరావుగారియూహ. జంబూముని యననొకముని తిరస్సుచేయుచుండఁగా వారని తిరస్సుచుండి జంబూవృక్షముగతి మొలచె ననియు వాచెట్టుక్రింద జంబుకేశ్వరుఁ దానిచ్చించె ననియు వాచేవునిఁ బూర్వకాలమం దొక యేనుఁగును నొక పాలెపురుగును నేర్పించి ముక్తిఁ బొందె ననియు స్థలపురాణమందున్నదట. ఈక్షేత్రమునకు గజారణ్యక్షేత్రమనిపేరు. జంబుకేశ్వరములో నుండిన శ్రీశంకరాచార్యమహామహా

భూదానము చేయఁబడినది గావున జుబుకేశ్వరవిగ్రహము లిఖాపఁబడినది. ఈవిగ్రహములయకుగున “శ్రీచంద్రమూలీశ్వరస్వామి” యను నక్షరములు గలవు. తరువాత శాసనమార్గంభమైనది.

శాసన మంతయుఁ దెలుఁగు వచనరూపముగా నున్నది. చివర నాలుగు సౌస్థుతశ్లోకములు మాత్రము గలవు. చిట్టచివర “విజయరంగచోక్తనాథ నాయనయ్యవ్రాలు” అనియున్నది. ఆకాలమందు దక్షిణదేశములో వాడుకలో నున్న వ్యావహారికభాషలో శాసనము సమకూర్పఁబడినది. వర్ణక్రమములోఁ జెప్పులు తప్పులు గలవు. విజయరంగచోక్తనాథుఁడు కండితుఁడైనట్లును శ్రీ రంగమాహాత్మ్యము మొదలగు కొన్నియాంధ్రగ్రంథములుకూడ రచించినట్లును గనఁబడుచున్నది. అయినను, ఆయన దగు నీశాసనము వ్యవహారసంబంధమైన దగుటచే నాకాలపు మర్యాదనుబట్టి వ్యావహారికభాషయందే కూర్పఁబడినది. కృష్ణదేవరాయల దానములఁ బ్రకటించు శాసనములుకూడ వ్యావహారికాంధ్ర మునందె కూర్పఁబడినవి.

కామకోటిపీఠము తొలుత, కందిలో నుండెడిది. పిదప, ప్రతాపసింహ మహారాజురాజ్యకాలమందు, అనఁగా క్రీ. శ. ౧౬౮౬ ప్రాంతమందు తంజా వూరునకు మార్పఁబడి యుక్తదనుండి తిరిగి కుంభకోణమునకు మార్పఁబడిన దట. కుంభకోణములో నెప్పుడున్నమతము శ. స. ౧౭౪౩ లో సర్ఫోజీ మహారాజు కట్టించినట్లు మతముగోనున్న యొకశాసనము తెలుపుచున్నది.

జుబుకేశ్వరము కావేరిగర్భమందు శ్రీరంగక్షేత్రమునకుఁ జేరియు న్నది. ఇచ్చటఁ బూర్వము కామకోటిపీఠమునకు సంబంధించిన మత మొకటి యుండెనట. ఆమతమునకే విజయరంగచోక్తనాయకుఁడు భూదానము చేసిన స్త్రీశాసనములోఁ జెప్పుఁబడినది. శాసనకాలము క్రీ. స. ౧౭౦౮ మొలు ౧౦ తేదికి సరిపోవును.

రంగకృష్ణముద్దపీఠనాయకుఁడు క్రీ. స. ౧౬౮౯ లోఁ జనిపోయె ను. అప్పుడాయనభార్య ముత్తమ్మ గర్భవతిగా నుండి కొలఁదికాలముగోనె క్రసంది కొడుకునుగని చనిపోయెను. ఆకొడుకె విజయరంగచోక్తనాథుఁడు. ఈతఁడు పుట్టినప్పుడే తల్లిపోవుటచేత నతని తండ్రితల్లియు, చోక్తనాథనాయకుని భార్యయునగు మంగమాంబ సురక్షణకర్త్రుగానుండి క్రీ. స. ౧౬౮౯ మొదలు ౧౭౦౬ వఱకు మిక్కిలి సమర్థతతో రాజ్యముచేసెను. విజయరంగ

చొక్ల నాథుడు ౧౭౦౬ మొదలుకొని ౧౭౩౨ వఱకు రాజ్యము చేసి మరణించిన పిదప నాథనిభార్యయగు మీనాక్షి క్రి. స. ౧౭౩౬ సువత్సరమున అకు రాజ్యముచేసి యామెయు మృతినొందెను. పిదప దేశ మన్యాక్రాంతమయ్యెను.

విజయరంగచొక్ల నాథునకు రాజ్యపరిపాలనమునందుకంటె విద్యాగోష్ఠియందును దేవతారాధనమునందును శ్రద్ధ యధికమగుటచేత నాథనికాలముందే రాజ్యము క్షీణించి మీనాక్షి కాలమునందు బొత్తిగాఁ బోయెనని చరిత్రజ్ఞులు చెప్పుదురు.

శాసనములోని, అరమాపులు, తారు, తెయి అనునవి తేత్రపరిమాణ వాచకములగు ద్రావిడభాషాపదములు.

—: శాసనమూలము :—

శ్రీచంద్రహాళీశ్వరస్వామి.

- 1 శ్రీసుత్తరమహాసపరివ్రాజకాచార్యవర్య శ్రీకాంచీపుర
- 2 పురస్థిత శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యస్వాములవారికి
- 3 స్వస్తిశ్రీ విజయభూమయ శాలివాహనశకాబ్దములు
- 4 ౧౬౩౦ అగు నేటివికృతినామసంవత్సరం కార్తీకశుద్ధ ౧గి యిం
- 5 ద్దవాసరం రోహిణీనక్షత్రం యీకూడిన శుభదినమం
- 6 ద్ద శ్రీమద్రాజాధిరాజ పరమేశ్వర వీరప్రతాప శ్రీమేకట
- 7 దేవ మహారాయలయ్యవారు ఘోరి నగరమండ్ల రత్నసిం
- 8 హాసనాసీనులై వృద్ధిసాంబ్రాజ్యం శేయుచు నుండగాను
- 9 సాంధ్యధరా మండలేశ్వరులైన దక్షిణసింహాసనాధ్యక్షు
- 10 లైన కాశ్యపగోత్ర విశ్వనాథనాయునివారి మశకర్తలైన
- 11 చొక్ల నాథనాయనయ్యవారి పాత్రులైన రంగక్రిష్ణముద్దుపీ
- 12 రప్పనాయనయ్యవారి పుత్రులైన విజయరంగచొక్ల నాథనా
- 13 యనయ్యవారు లోకగురుస్వాములైన శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యస్వా
- 14 ములవారికి గజారంభ్య తేత్రముండ్ల పోవాళికోండ్లం
- 15 వీధిలో పూజకం మొదలుకొని స్వాములవారికి స్వంత్రమ
- 16 తంపుండేటండ్లన ఆమతాన నిరంతరముగా అంన్నదానం
- 17 ధర్మాదులు నిడిపించువలనని స్వాములవారు ఆశ్చర్యపించి
- 18 నందున! ప్రితిగాను పూజనై వీర్య అంన్నదానం బ్రాం

19 మృగాసం త్తక్షణ మొదలైనవి నడిచి వచ్చేటట్టుగా సహమా
 20 సంస్కరాంబు శాసనం వ్రాసియిచ్చిన క్రమం తొట్టియం శీమ
 21 లోమహేంద్రమంగలంట్లో భట్టవర్తి అరమాపులు ర౪ తా
 22 రు ౧ గోపాలస్వామితోట ౧ కృష్ణాపురంలో అరమా
 23 పులు ర౪ తారు ౨ కారక్కాపలో అరమాపులు ర౪ తారు
 24 ౧ కొండయంపేటలో నంజశెయి ౨ తిరుచ్చందూర శీమ
 25 లో మంగమాంబాపురంలో నంజశెయి ౪ తింన్నంశీ

—(రెండవ ప్రకృతి)—

26 మలో అరియూరులో నంజశెయి ౧౬ దక్షిణం కోనా
 27 టుశీమలో అరియమంగలంట్లో నంజశెయి ౬ జెంబుకేశ్వ
 28 రంగుడలో (1) నిత్యకట్టవ ద్విం ౧ కి బియ్యంపడి ర అంన్నంతరిగలు
 29 ౨ దోశలు ౨ అతిరసాలు ౨ సుగియ ౧ దీపంచమరు పడి ౪ పుథ
 30 యతీరంలోను శెయి ౧ కి తూముడు వడ్లువంత్తునానుంను
 31 సూక్తాన నిత్యకట్టడగ గ ౧ యాప్రకారం నడిచి వచ్చేటట్టుగా
 32 దిట్టంచేసి వ్రాయించివున్నాము కనక । తాముంను కరవరం(2)
 33 పురలగా అనుభవించుకొని ఆచంద్రాకాశాయిగా భవ
 34 పరిపాలనంచేసుకొనుచు ఆశీర్వాదం శాయగలది! దాన
 35 పాలనయోషాధ్యే దానాచేయోనుపాలనం దానాత్స్వ
 36 గామవాప్నోతి పాలనాదచ్చతం(3) పదం! స్వదత్తాద్విగుణం
 37 పుంజ్యం పరదత్తానుపాలనం । పరదత్తాపహారేణస్వద
 38 త్తం నిష్కలంభవేత్ । స్వదత్తం పరదత్తం వా యోహరే
 39 తవసుద్ధరా(4) వప్తికావకాసహస్రాణి విష్టాయాంజాయ
 40 శ్రేక్రిమిః! మద్వంశజాః పరమహీపతివంశజావాయే
 41 భూమిపాః(5) స్సరీర ముజ్జ్వలధమకదిత్రాః! మద్ధమక మేవ
 42 పరిపాలనమాచరంతి తత్పాదుకాద్వయమహం శిర
 43 సావహమి!

విజయరంగచోక్తనాథనాయకయ్య వ్రాలు.

(1) గుడిలో అని (2) కీరవరం అని (3) కమ్యకం అని (4) ముఖ్యం అని

(5) భూమిపా అని చదువలయును.

త్యాగరాయ వంశము.

రామ బ్రహ్మము.

త్యాగ బ్రహ్మము

1 భార్య ధర్మాంబ

2 భార్య కమలాంబ

ధర్మాంబకూతురు

సీతాలక్ష్మము

వంచనద బ్రహ్మము

(విశ్వేశ్వరయ్య)

పట్టాభిరామ బ్రహ్మము

వంచనద బ్రహ్మము

పట్టాభిరామ బ్రహ్మము

(ఇప్పుడు తిరువాడిలోను

వారు)

త్యాగరాయల యింటిపేరు తొలుత కాకల్లవారు. ఇప్పుడు చెఱవూరివారని వాడుక. ములికినాటివారు. రామ బ్రహ్మమునకుఁ బూర్వ మీకుటుంబము వారు తంజావూరుమండలములోని తిరువాళూరిలోనుండినవారు. రామ బ్రహ్మమే యక్ష్మడరుఁడి తంజావూరి కైదుమైళ్ళ దూరములోనున్న తిరువాడికి వచ్చినాడు. తంజావూరిలో మహారాష్ట్రరాజులలోఁ గడపటివాఁడగు శివాజీకాలములో (1833—5) త్యాగరాజుండెను. ఈయనసన్న్యసించి 80 సం॥ల వయస్సులో (పరాధవనామసంవత్సర పుష్య బ 9 నాడు) సిద్ధి నొందెను. ఆసిద్ధి పొందిన దినమునఁ బ్రతిసంవత్సరము నిప్పటికిని తిరువాడిలో గొప్పయుత్సవము జరగును ఈవిషయ మంతయుఁ బైవంశవృక్షములోని కడపటివాఁడైన పట్టాభిరామ బ్రహ్మముగారివలనఁ దెలిసినది.

త్యాగరాజు కూతునకుఁ గొడు కొక్తఁ డుండినట్లును, అతఁడు ముప్పది సంవత్సరములు బ్రదికి యీనడుమ మరణించినట్లును, అతఁడు తంజావూరిలోనున్న తమ సవతియక్తను బెండ్లియాడినట్లును ఆమెకూడ నీనడుమఁ జనిపోయినట్లును, ఆమెవలనఁ ద్యాగరాజుపూజించిన శ్రీరామవిగ్రహము తమయింటికి వచ్చియున్నట్లును త్యాగరాయలమరుమనకి సంతానము లేనట్లును తంజావూరు నివాసులు వెల్లాల సుబ్రహ్మణ్యజోస్యులుగారు చెప్పుచున్నారు. జ॥ రా॥

మనుచరిత్రము—కుతపకాల ప్రశంస.

—: కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యకాశ్మీగారు :—

స్వారోచిషమనుసంభవకారుడు మూలవిరుద్ధముగఁ దెచ్చిపెట్టిన మూర్ఖులనుగూర్చి మన గ్రంథవిమర్శనకర్తలికారు లేమివ్రాసిరో కనుఁగొందము.

ప్రవరునింటికి నాపథసిద్ధుఁ డొకనాఁటి కుతపకాలమున వచ్చి పాదశేవ మచుచుండును కాశ్యకుఁ బూతుఁగాఁ దత్ప్రభావముచే నాకాశగమనమునఁ దృటిలోఁ బ్రవరుఁడు హిమగిరి కేగి దానిరామణీమితమును జూచుచుండఁగా నచ్చట మధ్యాహ్న మైన దని పెద్దన చెప్పె; ఈరౌఁదును, (కుతపకాల మధ్యాహ్న కాలఃరౌపణములు) ఈకథకు మూల మగుమార్కండేయపురాణమునందు లేదు. ఇవి యాధికవితాపితామహుఁడు తనగ్రంథములోఁ దెచ్చి పెట్టిన మూర్ఖులు. ఈమూర్ఖు లొక పరస్పరవైరుధ్యమును గలిగించినవి.

కథాసందర్భముంబట్టి చూడ సిద్ధుఁడు మం దిచ్చిననాఁడే ప్రవరుఁడు హిమగిరి కేగినట్లు గానించుచున్నది. కుతపకాలానంతరమున హిమగిరికి బయలుపెడరిన ప్రవరుఁడు హిమగిరియం దుండఁగా నాఁడే మధ్యాహ్న మగుట యసంభవ మగుచున్నది. కాన పెద్దన కుతపకాలానంతరమున మధ్యాహ్నమును వర్ణించి మూలకథను సందర్భవిరహితమును గా నొనరించె నని యస్త్రదాతులము వ్రాసిరిమి.

పెద్దనయొ దభిమానము గలవార మనుకొనువా రిదోషము నెఱ్ఱిన మూర్ఖు పెద్దనను సమర్థింపవలె నని విశేషప్రయత్నము గావించి గ్రంథమును లెంచుచున్నారు. ఎవ రెన్ని వ్రాసినను దక్కు తప్పే యిది యొ ప్పెన్నఁటికిని గాదు సరి కదా యొకదోషమును గట్టిపెట్టఁజొకికొన్ని దోషములు వచ్చి పడును. మనుచరిత్రమునందలి కుతపకాల దోష మొక్కప్రమాదలేకము. ప్రమాదము లెంతటివారితైన నుండ . అంతమాత్రమునఁ గవులకుఁ గాని, గ్రంథములకుఁ గాని లోప మింత నేరదు. ఆయంశము నాలోచించక పెద్దవార్యవత్సవలంబుల మనుకొవృథాగా లేనిబోని సమర్థనములఁ గావించి దోషమును మఱింత పెద్దతేయుచున్నారు. ఈసంగతు లన్నియు నాయొనర్చిన విమర్శనమును

జనువుకొనిన స్పష్టపదగలవు. ఇత మనమేకటశాస్త్రీగా రన్ననో తోడిమను చరిత్రాభిమానులవలె నిందు దోషము లే దని తెలుపుటకుమాత్రమే ప్రయత్నముచేయక వారి నందఱిని మించి యందు గుణవిశేషము గూడఁ గల దని చాటఁజూచిరి. ముందు వీరు చెప్పినగుణవిశేష మేమో కనుగొందము.

పెద్దన కురవకాలవర్ణన మేల చేసె? "అరిధిసత్కారము మగు కాల విశేషమును చెల్లుటకై పెద్దనకవి, పూలములో లేని కురవకాలమును వర్ణించివాడు." అని మనమేకటశాస్త్రీగారు, లేవపెరుమాళ్ళయ్యగారి గమనిక ననుసరించి లిఖించిరి. ఇది సరికాదు. కురవకాల మనునది అరిధిసత్కారము వలె నియమించఁబడిన కాలము కాదు. అయ్యది శ్రాద్ధమువలె నియమించఁబడిన కాలము. "కురవ ప్రథమే భాగే ఏకోద్దిష్ట మువక్రమేత్" (కాలమాధవము) "అరధ్య కురవే శ్రాద్ధ కుర్యా చారోహిణం బుధః" (గౌరముడు) దివస స్వాస్త్యమే భాగే వైభవః కి భాస్కరః సకాలః కురవోద్ధేయః పితౄణాం దత్త మక్షయమ్." (మత్స్యపురాణము.) "ప్రీతి శ్రాద్ధే ప్రశస్యంతే కాహిత్రః కురవ స్త్రీః" (మహాభ.) ఈవిధముగా పితృశ్రాద్ధమునకుఁ గురవకాలము ముఖ్యమని శాస్త్రములు జూఁచించుచున్నవి అంతయే కాని అరిధిపూజ కావించుటకుఁ గురవము రగుకాల మని తెలుపుటలేదు. అరిధిపూజ శ్రాద్ధము కాదు. అయ్యది మధ్యాహ్నమునకు ముందను గావించవచ్చును. తరువాతను గావించవచ్చును. సాయాహ్నమునను గావించవచ్చును. పెక్కిల నడికిరే యయినఁ గావించవచ్చును. "తస్యచ వైశ్వదేవబలే ప్రాగేవ పూజ్యతాః పరత్ర ఆహారదానమాత్రం" అని వాచస్పత్యము తెలుపుచున్నది. "వైశ్వదేవ ఉపస్థిత మితి దివసాభిప్రాయం" అని మాధవవిద్యారణ్యస్వాముల వారు కరాళరమాధిపతిములో వ్రాసిరి. కావున వైశ్వదేవకాలమునందు వచ్చువాడు మాత్రమే అరిధికాఁడు. "సాయ మాగతో యగ్నిధి ర్నప్రత్యాఖ్యేయః | సాయ మాగతోఽగ్ని స్సూర్యోధ ఇత్యుచ్యతే" (శబ్దార్థసర్వస్వము.) ఇట్టిప్రమాణవాక్యములఁబట్టి అరిధి వైశ్వదేవమునకుఁ బూజ్యమునందును రావచ్చును, బరమునందును రావచ్చును, సాయాహ్నమునను రావచ్చు నని తేలుచున్నది. మనపెద్దవార్యుడు ప్రవరునిభార్యను వర్ణించుచు "అరిధు లేతేర నడికిరే మ్రోసఁ బెట్టు - వలయు భోజ్యంబు లింట నవ్వారిగాఁగ." అని చెప్పియున్నాడు. ఇంకఁ బ్రవరుఁ జెట్టివాఁ డనః. వైశ్వదేవాంతమున వీధిగుడ్డు

ముకడకుఁ బోయి యరిగ్గు లెవ్వరైనఁ గలరా యని తొంగి చూచువాఁడు మూత్రముఁగాడు. అరిగ్గులు తనపురికి వచ్చుచున్నా రని విని యెంతదూర మైన నెదురుగ నేసి తనయింటికిఁ దీసికొని వచ్చి వారి కారిభ్య మిచ్చు నని పెద్దన “ తీర్థసంవాసు లేతొందినా రని విన్న నెదురుగా నేగు డ వ్యంథ మైన, నేసి తత్పదముల తెఱఁగి యింటికిఁ దెచ్చుఁ దెచ్చి సద్భక్తి నారిభ్య మిచ్చు ” అనుపదములలో వర్ణించె. దీని సంతను బట్టి చూడఁ బ్రచరునింటికి నరిగ్గులు సరిగ భోజనకాలమునందే వత్తు రని కూడ చెప్పుకొన నవసరము లేదు. ఇంకఁ గుతవకాలమున వత్తు రని చెప్పు నవసర మే మున్నది ?

ఇతఁడు సిద్ధునకు నర్ఘ్యపాద్యాదు లిచ్చి పూజించి పిమ్మట నిష్టమృష్టాన్నకలన సంతృప్తుఁడేసినట్లు మనుచరిత్రయందు వర్ణింపఁబడినది. వైశ్య దేవమునకుఁ బూర్వమునందు వచ్చినయరిగ్గుఁకి మూత్రమే యర్ఘ్యపాద్యాదిపూజన ముండును గాని తరువాత వచ్చినవాని కుండనేరకు. తరువాత వచ్చిన వారికి భోజనము పెట్టుట మూత్రమే కావించవలయు నని వాచస్పత్యము చెప్పుచున్నది. కావున మనుచరిత్రమునందు నరిగ్గుపూజ కూడ వర్ణింపఁబడి యుండుటాతేసి సిద్ధుఁడు వైశ్యదేవమునకుఁ బూర్వమునందే ప్రవరునింటికి వచ్చి నని చెప్పవలసియుండును. వీని నన్నిటినిబట్టి చూడ నరిగ్గు కుతవకాలమునందు మూత్రమే గృహస్థులయిండ్లకు రావలె నను విధి లే దనియు నట్లు చెప్పట యవసరము కా దనియు సంతకు ముందే వచ్చి యుండవలసియుండు ననియుఁ దేలుచున్నది.

కాఁబట్టి మూలములో లేనికుతవకాలమును బెద్దనార్యుఁ డనవసరము గాఁ దెచ్చిపెట్టె నని చెప్పక తప్పదు.

వాదమునిమిత్త మరిగ్గుపూజార్హ మగుకాలము కుతవ మనియు నందు మూలముచే సిద్ధుఁడు కుతవకాలమున వచ్చి నని పెద్దన్న వర్ణించె ననియు భావితము. అట్లు భావించినను దరువాతఁ గావించఁబడిన మధ్యాహ్నకాల వర్ణనము సందర్భవిరోధము గల్గించకపోదు. కాన నిక నీవైరుధ్యమును వేంకటశాస్త్రిగా రెట్లు సమర్థించిరో చరిత్రించి చూచుకొందము.

మనుచరిత్రమునందలి కథావిధానముంబట్టి చూడ నొకనాఁడే కుతవకాలానంతరమున మధ్యాహ్నము సంప్రాప్తమయ్యె ననుదోషమును నివారించుటకై మనవేంకటశాస్త్రిగారు కుతవకాలమున సిద్ధుఁడు వచ్చినదివమునఁ

గాక మఱువాఁడు దదయమునఁ బాదలేపమును బూయుటయుఁ బ్రవరుడుగిరి
 కేగుటయుఁ గలిగిన వనియు, బెద్దన గావించిన మధ్యాహ్నవర్ణనము మఱు
 వాటిదై యుండవలె ననియు నొక యపూర్వవాదమును చెప్పిపెట్టిరి. తమ
 సూతనవాదమునకు బలము కలుగుటకై, మనుచరిత్రమునందలి సైనికదర్శ
 విరోధముం గూర్చి పండితులకు భిన్నాభిప్రాయములు కలిగిన వని వ్రాసిరికాని
 యిది యంతగా సరికాదు. పెద్దన్నకు మవలంబించిన పూర్వవిమర్శకులు
 కూడఁ బెద్దన్న చెప్పినకథాసందర్భముంబట్టి చూడ మఱువాడుఁ బ్రవరుడు
 హిమగిరి కేగ ననుట కంతగా నవకాశము గాన్పించుట లే దనియుఁ బెద్దన్న
 వ్రాతయం దేదో యొకలోప ముండిరిన దనియునే వ్రాసిరి.

కీ॥ శీ॥ తేనప్పెరుమాళ్ళయ్యగారు మనుచరిత్రమును మాత్రమే పరి
 కీరించునదల సిద్ధుడు వచ్చినవాఁడే ప్రవరుడు పాదలేపమును బూయించు
 కొని హిమగిరి కేగ నని తలంపవలసి యుండు ననియు, నట్లు తలంకినఁ బర
 పుర బైరుధ్యము మనుచరిత్రమునందుఁ గల దవలయు ననియుఁ జేర్చిరి. ఇంక
 శ్రీమదెల్లపాటి వేంకటసుబ్బారావుగా రనువారు సిద్ధుడు వచ్చినవాఁడు గాక
 మఱువాడు ప్రవరుడుగిరి కేగ నని పెద్దనాద్యుడు చెప్పకపోవుట తప్పే
 గావచ్చు నని లిఖించిరి. అనఁగా బైరుధ్య మున్న దని యొకవిధముగా నొక్క
 కొనితీరిరి. ఇంక మన వేంకటశాస్త్రిగారి వాదమును స్వకక్షమువారే యంగీక
 రింపలే దని తేలుచున్నది కదా! స్వకక్షమువారగు శ్రీలోదపాటి రాజన్న
 పంతులుగారు కూడ సైనికదర్శవిరోధమును మాత్రంజేయపురాణోక్తకథా
 క్రమముంబట్టి నివారించఁ జూచిలేకాని మనుచరిత్రమునందలి కథాసందర్భ
 ముంబట్టి నివారించ యత్నము చేయలేదు.

పెద్దనాద్యుని మనుచరిత్రమునందలి కథాప్రచారము క్రమముగ నున్న
 దా లేదా యనువిచారము మన కవసరము కాని మాత్రంజేయపురాణోక్త
 కథాక్రమము సరిగ నున్నదా లేదా యనునది మనకు విచార్యము కాదు.
 అది సరిగ నుండినను బెద్దన గ్రంథమునకు లాభము లేదు. ఇంక సిద్ధప్రవరుల
 గమనము విషయము నన్నవో పెద్దనను ననుధింపఁ జూచినవారు కూడ మన
 వేంకటశాస్త్రిలుగారు తలంచినట్లుగాఁ దలంపలేకపోయిరి. ఎల్లపాటి సుబ్బా
 రావుగారు, పాదలేపమును బూసి సిద్ధుడు మొదటిదివముననే యేగె ననియుఁ

బ్రవరుడు మాత్రము మఱునాడు హిమగిరి కేగె నని యు మనుచరిత్రముం బట్టి బోధపడుచున్న దని వ్రాసిరి. తేవప్పిరుమాళ్ళయ్యగారు కూడ సిద్ధుడు మొదటిదినమునఁ బాదలేపమును బూసె ననియు మఱునాడు ప్రవరుడు మంచుమలకుఁ జనె ననియుఁ దేల్చిరి. తమకక్ష మవలంబింపక మనుచరిత్రముం బట్టి సందర్భచిరబోధము కల దని రూఢిచేసిన పండితవరు లగు శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు మున్నగువా రన్ననో పాదలేపముఁ బూయుటయు సిద్ధప్రవరు లేగుటయు మొదటిదినముననే జరిగిన వని స్థిరపఱిచిరి. పండితవరు లిట్లు సిద్ధప్రవరుల బోకంగూర్చి భిన్నాభిప్రాయములు గలవా రగుటకుఁ గలకారణముగ్రంథము సరిగ లేకపోవుటయే.

ఇక నెద్దపాటి వేంకటసుబ్బారావుపంతులువారును వారిని మించి, మనపద్ధతికారులును మఱియొకలాగునఁ దలంచుటకుఁ గారణ మేమనఁగా గ్రంథ మాభావమును గల్గించుటచేతఁగాదు. మఱేమన్న దోషమును నెఱ్ఱిన గప్పిపెట్టటకు, పెద్దనాభినూనులు మొదటిదినమునఁ బాదలేపము ప్రవరునికాళ్ళకుఁ బూయఁబడినట్లును, మఱునాడు ప్రవరుడు హిమగిరి కేగినట్లును కుతకాల మధ్యాహ్న కాలవైభవముఁ దొలగించుటకై గ్రంథమున లేనిభావమునుదెచ్చి పెట్టిరి. అట్లు చెప్పిన మఱియొక దోషము సంఘటిల్లే. ప్రవరుడు కర్తవ్యుఁడ. తలచుగాఁ బాదప్రక్షాళనమును, స్నానమును నొనరించువాడు; ఇట్టివానికాళ్ళకు వెనకటిదినమునఁ బూసిన కసర మఱునాఁటివఱకు నెట్లు నిల్చు నను శంక చేసితిమి. ఈశంకనుండి కూడ తప్పించుకొనుటకై మనవేంకటశాస్త్రిగారి టిటివలఁ బాదలేపమును బూయుటయును బ్రవరుడును సిద్ధుడును వెవలి పోవుటయును మఱునాఁడే జరిగిన వని వ్రాసిరి. ఈరీతిగా దోషసమర్థనమును జేయఁ బోవుటలోఁ గలుగు చిక్కులనుండి తప్పించుకొనుటకై పెద్దకవులపాతులు ప్రవరుడు మఱునాడు హిమగిరి కేగె నని తలచుస్థితికి వచ్చిరి కాని కథాసందర్భ మట్టిభావమును దేల్చుచుండటచేతఁ గాదు. శ్రీమదెద్దపాటి సుబ్బారావుగారు మఱునాఁ డేగె నని పెద్దన చెప్పకపోవట ప్రమాదమే కావచ్చు నని యంగీకరించియే యుండిరి కదా ! మనవేంకటశాస్త్రిగారు మాత్రము కథాసం దర్భముంబట్టి చూడఁ బాదలేపమును బూయుట, సిద్ధప్రవరు లేగుట మఱునాఁడే జరిగియుండవలె ననియు నయ్యది గ్రంథసందర్భముం బట్టియే స్ఫురించుచున్న దనియు లిఖించిరి.

పెద్దనకవి తాను చేసిన మధ్యాహ్నవర్ణనము సిద్ధుడు ప్రవరునింటికి వచ్చినవాటి దని తెల్పులే దనియు, గాన నయ్యది యానాటి దన నవసరము లే దనియు వేంకటశాస్త్రిగారు లిఖించిరి. ఇది సరి కాదు. ఒకనాటి కుతకకాలము నెత్తికొని కథ చెప్పట ప్రారంభించినపుడు నాటిసంగతులు చెలుపుట లో, బ్రతిసంగతియు నాడే జరిగిన దని తెలుపుచుండ నవసరము లేదు. అట్లవరును చెలువరు. ఆసంగతులలో గొన్ని మఱునాటి వైన యెడల మఱు నాటి వని కవి తెలిపి తీరవలెను. అట్లు తెలుపుట కవులసాంప్రదాయము. కవి పాదలేపము, బూయట మఱునాడు జరిగిన దని చెప్పకపోవుటచేత సిద్ధుడు వచ్చినవాటిదే యని మనము భావించవలెను, గాని, యానాటిదని తెల్పులేదు కావున మఱునాటి దని మనము భావించుట ధర్మము కాదు. సిద్ధుడు ఒకనాటి పగటిపూట ప్రవరునింటికి వచ్చినట్లు మనుచరిత్రమునఁ చెలువఁబడియున్నది. తరువాత మధ్యాహ్నవర్ణనమును దానితరువాత సాయం కాలవర్ణనము గావించఁబడినది. ఇంతవఱకు జరిగిన వన్నియు నానాటిపగటి పూట జరిగినవే యనుకొనవలెను. పిమ్మట “ఉరుసంధ్యాతపశోణమృత్తలిత మై.....మూర్తాండుండు దోచె దివి” అనుపద్యము వఱకు జరిగినవన్నియు నాటిరాత్రిపూట జరిగినవిగా భావించుకొనవలెను. ఈకాలమునకుఁ దరువాత జరిగిన వన్నియు మఱునాడు జరిగినవిగా భావించుకొనవలెను. ఇది న్యాయమగుపద్ధతి. ఇట్లుండఁగా బ్రవరుఁడను సిద్ధుఁడును ప్రవరునింటనుండి తీర్థయాత్రలం గూర్చి కడకటి సుభాషణము గావించుకొనుట యు, శాద లేపము, బ్రవరునిపాదములకుఁ బూయుట యు వారుభయులును బైలువెడలి యావలకుఁ బోవుట యు మఱునాడు జరిగిన వనుట యసంగతము. ప్రసంగ మధ్యమున (నాటి) సాయంకాల మగుట యటుతరువాత రాత్రియగుట తటస్థించుట కలిగినచో, గవి వాని నాసందర్భమున వర్ణించియేయుండును. సిద్ధప్రవర ప్రసంగములలో నెంతవఱ కైనతరువాత సాయంకాల మైనదో పిమ్మట నెంత వఱ కైనతరువాత నుదయ మైనదో యెవరుచెప్పఁగలరు? అట్లు తెలుపుట కవ కాళ మెక్కడనున్నది? మనవేంకటశాస్త్రిగారు “మనుచరిత్ర మానందలి యచ్చ టిసుట్టము చదివినచో వారుదీర్ఘప్రసంగము సలిపినట్లు తోచును గాని గొన్ని మాటలాడి విరమించినట్లు తోచదు, కావున, వా రది ప్రసంగిండు చుండఁగనే సాయంకాలము కావచ్చును.” అని లిఖించిరి. వీరు తెలిపినరీతిగా, బ్రసంగమధ్యమున సాయంకాలమే మై యుండినయెడల, గవి యాసంగతిని చెలిపియే

యుండును. సాయంకాలవర్ణనము గావించియే యుండును. అట్లు వర్ణింపలేదు, కావున, బ్రసంగమధ్యమున సాయంకాలమైన దని తలంచుట యనవకాశము. మనవేంకటశాస్త్రిగారు సిద్ధప్రవరుల ప్రసంగమనికంగన నాప్రసంగ మతిదీర్ఘమైరెండు మూడుపూటలు పట్టినట్లు తోచునని వ్రాసిరి. ఇది యసంగతము. ఇదివఱ కెవ్వరికిని పట్టు తోచలేదు. విమర్శకు లెల్లరును సిద్ధుడు నాడు వెళ్ళిపోయె ననియే తలందిరి. అది యట్లుండ నప్పుడు సిద్ధప్రవరులు కావించిన ప్రసంగము పది విషయాలకాలమో, యట్లు గాకున్న నరగంటయో గంటయో జరుగవలసిందిగా నున్నది, గాని, యంతి కన్న మించి జరుగవలసిందిగా లేదు. పదునెనిమిదియధ్యాయములు పట్టిన కృష్ణార్జునసంవాదము (భగవద్గీత) ఒకపూటలో నొక్కొంత స్వల్పకాలములో జరిగిపోయినట్లుగా భారతములోఁ దెలుపఁబడియున్నది. అట్లుండగాఁ బదినిమిషములలో, బరిసమాప్తి నొందుదగిన సిద్ధప్రవర సంవాదమునకుఁ బెక్కు లగుపూటలు పట్టె ననుట యసంగతము కాదా? స్నానాదికమునకుఁ గొంతకాలమును, భోజనమునకుఁ గొంతకాలమును, బ్రసంగమునకుఁ గొంతకాలమును బట్టె నని చెప్పు నవసరము లేదు. అవి స్వల్పకాలములో జరిగిపోవునవి. ఇంక దేశాటనప్రసంగ విషయమున నన్ననో, దేశములు తిరుగుటకుఁ జాలకాలము పట్టును గాని దేశము తిరిగి వచ్చుటను దెల్పుట కెంతోకాలము పట్టకు. ముద్రొందుగంటలు చాటినపిమ్మట సిద్ధుడు ప్రవరునింటికి వచ్చే ననినను $1\frac{1}{2}$ గంటలకు హిమగిరికి వెళ్ళె నని చెప్పుకొనుట కేవిధ మగునందియము ను లేదు. సిద్ధప్రవరప్రసంగ మతిదీర్ఘముగా సాగిన దని కాని యిట్లనేకవిషయములం గూర్చి వారు ప్రసంగించి రని కాని కవి యెచ్చటను దెల్పియుండలేదు. నూదించియైన నుండలేదు. కావున గ్రంథమునందుఁ దెల్పఁబడియున్న విషయముకంటె నెక్కుడుగఁ బ్రసంగము జరిగిన దనుట కవకాశములేదు. సిద్ధప్రవరులు ప్రసంగించిన ప్రసంగము సం తను గవి విపులముగా వర్ణించి చెప్పినాడు. మనుచరిత్రమందలి కథాభివర్ణన ముంబట్టి చూడఁ గవి యంత లంతలు చేసి వర్ణించి చెప్పినట్లున్నది. కాని, తగ్గించి చెప్పినట్లు లేదు. మనవేంకటశాస్త్రిగారు పెద్దన గావించిన మధ్యాహ్న వర్ణనమును మఱునాడు జరిగినదానినిగాఁ జేయుటకై యొకగంటలోపల జరిగి పోయిన చర్యను నతిదీర్ఘమైనదానినిగా భావించి మఱునాటివఱకు సాగింప నొందిరి. ఇది సమంజస మెట్లు కాఁగలదు.

అయినను వేంకటేశాస్త్రిగారు తెలిపినరీతిగా మధ్యాహ్నము మఱి నాఁడే సంభవించె ననఁదము. దీనితరువాతఁ దటస్థించిన సాయంకాల మా మఱునాఁటిదే యని మనవేంకటేశాస్త్రిగారు లిఖించిరి. మనశాస్త్రిగారి వాద గమనిక ననుసరించి చూచిన, బెద్దన వర్ణించిన సాయంకాల మానాఁటి దని తెలుపుట కవకాశము గలుగుట లేదు. ఏమన నాఁటిమధ్యాహ్నమునఁ బాద లేపము గరఁగిపోయినట్లు ప్రవరుఁడు తెలిసికొనినాఁడు, పిమ్మటఁ గొంతసేపటి నతఁకుఁ గదలక యొక్క-చో న్నిలిచి విచారించినాఁడు. విచారించి వర్వతముపై దిరిగి తిరిగి యొకలోయం గని దానిలో మెల్లగఁ బ్రవేశించి యచటి మేడల ను జాడలను జూచి చూచి యటుపిమ్మట నొకవనములోఁ బ్రవేశించి యందు వరూధిని గాంచి యామెలోఁ బ్రసంగించెను. ఈ ప్రసంగము ప్రారంభించు నప్పటి కాదినాపరాధములోఁ జాలభాగముగడచి యుండును. పిమ్మట వరూధిని ప్రవరులకు జరిగినప్రసంగము సిద్ధప్రవరప్రసంగముకంటెఁ జాలఁబెద్దది. ఇందు లక్షకె, 4, పూటలు వట్టియుండును. ఆప్రసంగ మైపోయిన తరువాత ప్రవరుఁ డేటికిఁ బోయి వార్చి యగ్ని దేవుని కరుణచే నంతరిక్షగమనంబున నింటికిఁ బోయె. అతఁడు చవినపిమ్మట వరూధిని యరణ్యమునం దంతలను వానికై తిరిగి తిరిగి చెలులంగూడి యింటికి వచ్చి కానక చాలకాలము వరితపించె.

మనవేంకటేశాస్త్రిగారు వేసినలెక్కనుబట్టి చూచిన నిదియంతయు జరుగునప్పటికి రెండుదినములకాలమునకుఁ దక్కువవట్టదు. అయినను మనవేంకటేశాస్త్రిగారు ప్రవరుఁడు గిరి కేగినపూటనే నాఁటిసాయంకాల మగుటకుఁ బూర్వమే యిది యంతయు జరిగినట్లు భావించిరి. ఇది యెట్లు సంభవమగును, సంభవము కానేరదు. కాబట్టి మనవేంకటేశాస్త్రిగారిలెక్క తప్పు-తక్కువది యగుసిద్ధప్రవరసంవాదమునకు నెక్కువకాలమువట్టిన దనియును నెక్కువది యగుప్రవరవరూధిసంవాదమునకుఁ దక్కువకాలము వట్టిన దనియును వేంకటేశాస్త్రిగారు తలంచిరి. ఇది యసంగతము, ప్రవరుఁడు గిరి కేగినతరువాత నచటఁ బెద్దనచే మధ్యాహ్నకాలవర్ణనమే పెట్టఁబడకుండిన సిద్ధప్రవరసంవాద మంతయు నొక్కపూటలో జరిగినదానిం గానే మనవేంకటేశాస్త్రిగారును భావించియుండురు. సందర్భవిరుద్ధముగా వచ్చినదిన కుతపకాలాంతరమున నగుమధ్యాహ్నవర్ణనమును సమర్థింప శ్రీశాస్త్రిగారివంటివారు ప్రయత్నించుటచే విరుద్ధాంశము లనేకములు బయలుపడలఁజొచ్చినవి.

మొదటిదినముననే భోజనానంతరమునఁ బ్రవరుఁడు గిరికేగ నని తలంపక శ్రీవేంకటేశాస్త్రిగారు తలంచినరీతిగా మఱునాటియదయమున బయలుపెడలి యాతఁడు గిరికేగ ననుచో మఱియొకయందర్భవిషయము తటస్థించుచున్నది. ప్రవరుఁడు కర్తవ్యుఁడు, ఇట్టివాఁడు పాపన మైన వియన్నది లోనగు పరమపుణ్యక్షేత్రములు గల హిమగిరికి నుదయముననే యేగియున్నచో నాతిర్థములలోఁ గ్రుక్కులిడియే యుండును. కాని ప్రవరుఁ డట్లు పుణ్యనదీస్నానము చేసినట్లుగా మనుచరిత్రకారుఁడు చెప్పి యుండలేదు. ఎందుచేత ననఁగా నా ప్రవరుని మన పెద్దన భోజనానంతరమున హిమగిరికిఁ దీసికొనిపోయెనుగావుననే. దీనింబట్టి ప్రవరాఖ్యుఁడు మొదటినాటి మధ్యాహ్నమే మంచుమలకుఁ బోయెను గాని మఱునాటియదయమునఁ గా దని తేలుచున్నది.

మఱియు ను మఱునాటి యదయమునఁ గదా ప్రవరుఁడు గిరికేగి యుండవచ్చు నని వేంకటేశాస్త్రిగారు రూహితు మనిరి. శ్రీశాస్త్రిగారు ప్రవరుఁడు కర్తవ్యుఁడనియు నమిత మగు కర్తవ్యార్థ గలవాఁడనియు సంగీకరించిరి. ఇట్టివానికి నుదయకాలమున స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానములు జపతపములు హోమామాదికములు నరీతిపూజాదికములు, దేవతార్చనాదికములును మొండుగ నుండును. కావున మొదటిదినార్థమునందుఁ బ్రకృతివిశేషములఁ జూచుటకై పోవుట కవకాశము లేదు. ఇది యనుభవముచే నందఱు నెఱిగి యున్న విషయమే కావుననే పెద్దనార్యుఁడు గిరికేగుటకు భోజనానంతరమునఁ బెట్టి నాఁడు. అదినర్వవిధముల సమంజసముగ నున్నది. మొదటిదినార్థమునఁ బ్రవరునివంటి కర్తవ్యార్థ కలవాఁడు ప్రకృతివైభవమును జూచుటకై యిలు విడిచి దవ్వల కేగుట యసమంజసము.

ఇంతయేల? మన వేంకటేశాస్త్రిగారు తలంచినరీతిగాఁ బ్రసంగము మఱునాటివఱకును జరిగియున్నయెడల నాయంశమును గవి స్పష్టముగాఁ జెప్పి యుండవలెను. అట్లు చెప్పక పోవుట తప్ప, చెప్పఁ దగినదానిఁ జెప్పుకుండుట చెప్పఁ దగనిదానిఁ జెప్పుట తప్పుయితరును.

వేంకటేశాస్త్రిగారు “గ్రంథమునఁ జదువరు లూహించుకొనఁదగినయంశములు పెక్కు లుండును గదా” అని లిఖించిరి. ఇది చదువరుల యూహకు విడిచిపెట్టఁదగిన యంశము కాదు. ఏ మనఁ గవి యొకదినమును, నందులో నొకకాలమును నిర్దేశించి కథ వర్ణించుటకుఁ ప్రారంభించినాఁడు. కావుననాఁ

టికభను మించి చెప్పునప్పు డద్దానిని నూన నిర్దేశించవలయును. అట్లు చేయ
కుండుట తప్పు.

వీధిమూలఁ జూచినను గవియందుఁ దప్పు లే దనుట కవకాశము గా
న్పించుటలేదు. ప్రమాదములను గప్పుఁబోయి యస్వాభావికము లైన లేనిపోని
కల్పనముల నన్నింటిని తేలి యూహలపై వాకాశపాక్ష్యముల నిర్మించుటకం
ఁగి ప్రమాదములను వ్యాఖ్యిచ్చికో నంగీకరించుటయే మేలని వేరట
కాఁపత్రికానికి విష్ణుమించుచున్నాఁడను.

ఆంధ్రమహాభారతోద్యోగపర్వవినాద పద్యార్థ విమర్శనము.

—: చంద్రాభట్ట రామమూర్తిగారు :—

విజయనగరసంస్కృతకళాశాలాంధ్రవండితు లగు బ్రహ్మశ్రీ విద్యా
కూరి రామమూర్తిశాస్త్రిగారిచే వ్రాయఁబడిన “ఆంధ్రమహాభారతోద్యోగ
పర్వవినాద పద్యార్థము” లను శీర్షిక గలవ్యాసము విభవసంవత్సర ఆశ్వ
యుజ బ ౧౩ (డి 10.11.1928) తేది శనివారము ఆంధ్రపత్రికాసారస్వతా
నుబాధమునఁ బ్రకటింపఁబడినది.

అందుఁ దుదను “ నాకుఁ దోచినరీతి నీపద్యముల కథాదులు వ్రాసి
తిని. ఇందలి గుణదోషముల సముక్తికముగ విమర్శించి సిద్ధాంతీకరించు భార
ము విబుధులపై వైదితి ” నని కలదు.

ఈ తుదివాక్యములు రెఱిగిఁ బట్టిచూడఁ గా శ్రీశాస్త్రిగారు దమకుఁ
దోచినరీతి న్నకథాదులు వ్రాసి రనియు, నవి వారికి సంతృప్తినిఁ గలిగింపలే దని
యు, నందుపై విమర్శించి సిద్ధాంతీకరించు భారము విబుధులపై వైచి రనియు
స్పష్ట మగుచున్నది.

నేను శ్రీశాస్త్రిగారికాత్పర్యములోని విబుధుఁడను గాకపోయినను
వేతాకవిధముగా విబుధశబ్దార్థమున కర్హుఁడనై యుండుటచే నాకుఁ దోచినరీ
తిని శ్రీశాస్త్రిగారివ్యాసమును విమర్శించుచున్నాను.

వినాదపద్యార్థము లని శీర్షికలోఁ జెల్పివ్యాసముం దా వినాదాంశము
లను స్పష్టముపఱచుండ శ్రీశాస్త్రిగారు తమకుఁ దోచినరీతి న్నకథాదులు
వ్రాసిరి.

శ్రీశాస్త్రిగారివ్యాసముందుఁ బ్రథమమున నుదాహరించిన పద్యమును
దంపూరి పెంకటసుబ్బశాస్త్రిగారచేఁ బరిష్కరింపఁబడి 1861 సంవత్సరము
ఏప్రియిల్ నెల 24 తేదినఁ బ్రకటింపఁబడిన భారతప్రతినిఁబట్టి యాక్రింద
వ్రాయుచున్నాను.

చ. పగ యడఁగించు బురయు తుధం బడి లెస్స యడంగునే పగం

బగ పగగొన్న మాల్మోసక పల్క యుండఁగవచ్చునే కడుం

దెగ మొదలెత్తి పోవఁ బగ తీర్చకయుండినఁ గ్రూర్య మొందు నే

మిగతఁ డలంఛనం బగకు మేలిమిలేదు భ్రవంబు కేళవా.

ఈపద్యమునకు శ్రీశాస్త్రిగారు వ్రాసినయథాను లెల్ల వ్రాసి విమర్శ
పమునకు దొంగొనినచో గ్రంథబాహుళ్యమై చదువరులకు విసుపు వచ్చును
గావున ముందు నాకుఁ దోచినయర్థమును వ్రాసి పిదప స్థాలీపురాకన్యాయ
మున శ్రీశాస్త్రిగారివ్రాతను విమర్శించెదను. పాఠకులు మన్నించెదరుగాక.

అర్థము—పగ-విరోధము. అడఁగించుట. ఉపశమిల్లునట్లుచేయుట. ఎ
తయును. అత్యంతమును. శుభంబు. డేనుము. అది. అట్లుచేయుట. లెప్ప. బాగు
(గాని) పగన్. పగచేత. పగ-వైరము. అదంగునే. శాంతియవా ? (శాం
తింపదు) పగగొన్నన్-విరోధముపూనినచో. మాల్దానక. ఎకమాల్దానక, పల్లక,
ఉండఁగవచ్చునే. మాటలాడకుండవచ్చువా ? (ఊరకుండవచ్చునా యని భావ
ము) కడున్-మిక్కిలి. తెగక. చొరవచేసినయెడల (అడఁగా యుద్ధమునకుఁ దె
గించినయెడల) యెడలెత్తిపోవన్. మూలచ్చేన మగునట్లుగా. పగ, తీర్పక,
ఉండినన్-కోపము తీర్చుకొనినియెడల. క్రౌర్యము. క్రూరభావము. బుడన్-
పొందును (అవఁగాఁ జలమెక్కువగుచు) ఏమిగతిన్. ఏవిధముగా. తలందినన్ -
యోచించినను. పగకు - విరోధమునకు. మేలిమి. శుభము. లేను. కనఁబడకు.
ధ్రువంబు. నిశ్చయము. కేకవా. కృష్ణా ?

పగ యడఁగించు పురయు శుభంబు. అది లెప్ప. (పునరుత్తి నిశ్చయాధ
ము) పగచేత నెక్కువను బగ యదంగును. పగ కలిగిన నెదిరింపక యూరికుం
డవచ్చునా ? సాహసించి యుద్ధమునకు దిగినచో మూలచ్చేన మగునట్లు పగ
తీర్పకయుండిన నుధయత్త క్రూరభావము కల్గును. ఏవిధమునఁజూచినను బగకు
శుభంబులేదు. నిశ్చయము. అని తాత్పర్యము.

ఈపద్యమును శ్రీశాస్త్రిగారు పగ యడఁగించు పురయు శుభంబు,
అది లెప్ప యడఁగునే పగక, పగపగగొన్న, అని విడదీసిరి.

'పగపగగొన్న' అడఁగా పగ. పగచేత. పగ-పరితాపము (నునస్తాప
ము) గొన్నన్. నాటుకొనిన యని యర్థము వ్రాసిరి. పగచేత పగ నాటుకొన్న
మాల్దానవా ? పగగొన్న మాల్దానవా ? పగ కలవాఁడు మాల్దానను గాని
పగగొనఁడు. పగచేత పగనాటుకొనట, పగ గొన్న మాల్దానను పదట యుక్తి
యొక్కములుగాఁ దోచవు. పగగొని మాల్దానను గాని పగగొని మాల్దానఁడు.
శ్రీశాస్త్రిగారి యర్థము నాకు బాగుగా నున్నట్లు తోచును.

408 గా ఆ:ధ్రువహారాతోడోగవర్ణవివాద వద్యార్థవిమర్శనము. 210

“ప్రథమమిది పరుషములకు గనకదవలు బహుళముగా నగు” ననెను బాలవ్యాకరణసూత్రము ప్రకారము ‘ప’ ‘వ’ గా మాటి పగగొన్నయను నది పగగొన్న యయ్యెను. పగగొన్న మార్కొనక పల్కక యుండగవచ్చు నే యని చక్కగా సాదర్శించుచున్నది. కావున పగ యడగించు టొర యు శుభంబు, అది లెస్స, అదంగునే పగంబగ, పగగొన్న మార్కొనక పల్కకయుండగవచ్చునే, యని యన్వయించి యర్థము చెప్పటే తగి యున్న దని నాయు ద్దేశము.

మఱియు, పగఁ దీర్పుగ వచ్చినన్-వైరము చక్కఁజేసికొన నేతెంచిన, అపఁగా దండెత్తిన, క్రౌర్యము-కూరత్వము. బాహున్-పొందును. అని శ్రీశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. దండెత్తినప్పుడు క్రౌర్య ముండి పగగలిగి యుండియును దండెత్తక పూర్వము క్రౌర్య ముండ దని చెప్పట సరికాదు. దండెత్తినను దండెత్తక పోయినను గూడఁ బగతోపాటు క్రౌర్య ముండియేతీరును, పగలేనిదే క్రౌర్యముండదు. క్రౌర్యము లేనిదే పగ యుండదు. ఆరెంటికిని యవినాభావసంబంధము కలదు. పగ యెచ్చినఁ గ్రౌర్య మెచ్చును. పగ తగ్గినఁ గ్రౌర్యము తగ్గును. దండెత్తినప్పుడు క్రౌర్యము ప్రారంభింపదు. అందువలన వైరము చక్కఁజేసికొన నేతెంచిన యువనర్థము సరియైనది గాఁ గాన్పింపదు. మొదలెత్తిపోవక-మూలచ్ఛేద మగుట, పగతీర్పుగవచ్చినఁ-పగసాధింపవలసివచ్చినయెడల-క్రౌర్యము-కూరత్వము, బాహున్-పొందును. అని యర్థము చెప్పిన కొంత మేలు. ఎట్లయినను, ‘పగ తీర్పుక యుండినఁ గ్రౌర్య మొందు’ ననెను పాఠమే సరస మైనది గాఁ గాన్పించుచున్నది. కాన నింతటితో సేవద్యమును గూర్చి ముచ్చటించుట చాలించి రెండవపద్యమును జాతము.

మ. తుది రాజ్యము సగము గొన్నవారును బేస వంచించియుం బకుమూడేడులు నీపురుం దిరిగిరాఁ బాలకపోవచ్చునే యదిగాదే దెగి బాటవై యలుము మాయల్వన్న నేర్పింకఁ జెల్లదుసూ నీకని యాసుయోధనునియుల్లం బుచ్చిపో నాడుమీ.

ఈపద్యమునకు శ్రీశాస్త్రిగారు పలురీతులఁ దమయభిప్రాయమును వివరించి యర్థములు వ్రాసిరి. అవి యేవియును యుక్తియుక్తములుగా నాకుఁ దోచుటలేదు.

“తుది-అంతమందు. రాజ్యము సగము-అర్ధరాజ్యమును. కొమ్మ-స్వీకరింపుము. ఇది ఫలితార్థప్రకాశికవాక్యము- తెగి బాటవై-పోరాడి జయము

గొన్న పిదప మా యర్థరాజ్యమును సైతము స్వీకరింపు మని భావము " అని యొకచోటను " తెలిసినాననిచి. బంటవై. యోధవై. అటుము. నశింపుము " అని మఱియొకచోటను వ్రాసిరి. ఇంకను వనేకవిధములుఁ దరిది వ్రాసిరి. కాని యవియు సంరసందర్భముగాఁ గనఁబడలేదు. ప్రస్తుతము వారిముఖ్యభావమును గూర్చి మాత్రమే విమర్శించెదను.

సహదేవుఁడు దుర్యోధనునిగూడఁ బండ్రించేండ్లు వనవాసమును ఒక టేఁ దక్షిణవాసమును తేసి వచ్చి తుదను రాజ్యము సగము గొ మ్మనినట్లును అట్లు చేయనియెడల యుద్ధము చేసి నశింపు మని యన్నట్లొకలావునను, తెలి బంటవై పోరాడి జయముగొన్న పిదప మా యర్థరాజ్యమును సైతము స్వీక రింపు మని భావ మని మఱియొకచోటను శ్రీకృష్ణుఁడు తమభావములను వ్రేల్చివారు.

ఈరెండుభావములును వసఃదర్శములుగానే తోఁచుచున్నవి. (1) దు ర్యోధనునిగూడ సరణ్యాజ్ఞాతవాసములు చేయు మని చెప్పటకు సహదేవున కధికారము లేదు. (2) త మ్మతఁడు గెల్చినప్పుడు తమభాగమును గూడ స్వీక రింపు మని సహదేవుఁడు తనయనుమతి యిచ్చుట యనవసరము.

సహదేవునఁగట్టి యుత్తమవాయకుఁడు తనయన్న లగుధర్మజభీమార్జున సకులులతోఁ గూడిన నింజోలగమున రాయబారి యైన శ్రీకృష్ణునితో జా దంబున గెలుపొంది రాజ్యంబు సేయుచున్న దుర్యోధనునిగూడఁ దమవలెనే పండ్రించేండ్లు వనవాసము నొక యేఁ దక్షిణవాసమును తేసి వచ్చి తుదిరాజ్య ము సగము గొ మ్మనియు నట్లు కాదేని తెలి బంటవై అటుము మనియుఁ తెల్పు మని సభాపించువా? అది సాత్వికప్రభృతిభూతలోకం తెల్ల మే అని మెచ్చు కొన్నారు గదా! వా రఁద అంత యదితానుచిత్తజ్ఞానశూన్యులా? పాండవు లు జాదంబున నోడుటచే వనవాసాజ్ఞాతవాసములు చేయవలసిన యవసరము గల్గినది గాని లేకున్న వా రట్లు చేయుదురా? సహదేవుఁడు తమ కర్థరాజ్య ము నీయకున్న దుర్యోధనునితో యుద్ధము చేసి గెల్చుకొందు నని చెప్పట యుక్తియు క్రము.

మఱియు శ్రీకృష్ణుఁడు, అట్లు కాదేని యుద్ధము చేసి నశింపు మని యర్థము వ్రాయట మిక్కిలి దూరవ్యప్తిలేని వ్రాతగాఁ గావించుచున్నది. తన తో యుద్ధముచేసి నశింపు మని యెంతయవివేకి యైనను గోరువా? ఎట్టిభీరుఁ డైనను దవను యుద్ధమున గెలుపు మనును.

సంఖ్య ౧౫ అంధమహాభారతోద్వేగపర్వవివాదపద్యార్థవిమర్శనము. ౨౩౩

ఇంతకును నీవును దిరిగిరా యనుపాతము యుక్తిరహితముగాఁ గాన్పించుచున్నది. కావున నాపద్య మీ క్రిందితిగానున్న సరిపోవునని తోచుచున్నది. మ. తుది రాజ్యము సగము గొ మ్మడవియందుం బేరువందిచియుం బరుమూఁడేడులు నీవనం దిరిగిరాఁ బాలీకపోవచ్చునే?

యదిగాడేఁ దెగి బంటవై యటుము మాయ ల్వన్ను నే ర్పింకఁ జెల్లడనూ నీ కని యాసుయోధనునియల్లం బుచ్చిపో నామమి?

అర్థము. అడవియందు - అర్థగ్యములోను, పేరు వందిచియి - మాటుపేరులుప్పెకొనియు. పరుమూఁడేడులు - పరుమూఁడుసంవత్సరములు. ఉండి యనక్వార్థక మధ్యాహరము. తుది - చివరను, రాజ్యముసగము. అర్థరాజ్యమును, కొమ్ము. స్వీకరింపుము. (అని) నీవు. నీవు (దుర్యోధనుఁడర్థము) అనఁ - (ధర్మరాజుతో) అనఁగా. (అట్లుచేసి) తిరిగిరాఁ - తిరిగిరాఁగా. పాలీకపోవచ్చునే. భాగ మాయకుండుట న్యాయమా? అది కాదే. అది నీయిష్టము కాకున్న, తెగి. సాహసించి; బంటవై - వీరుడవై; అటుము - ఆక్రమింపుము. (గెలుపుము.) ఇక్కడ శ్రీశాస్త్రిగారు అటుము - అనఁగా నశింపు మని యర్థము వ్రాసిరి. అటుధాతువుమీఁద మువర్ణము వచ్చిన దని కాఁబోలు వారి యభిప్రాయము. ఇక్కడ అటుధాతువును గ్రహింపఁగూడదు. అటుము ధాతువును గ్రహింకవలెను. అటుము ధాతువునకు మధ్యవుపురుషే. కవచన మువర్ణకము రాఁగా అటుముము అను రూపము వచ్చును. "మధ్యనుపురుషమువర్ణమునకు హలవసానంబులు కరంబు లగునపుడు లోపము విభాషనగు" ననెను బాలవ్యాకరణసూత్రము ననుసరించి మువర్ణకము లోపించి అటుము అనుధాతురూప మిక్కడ నిలిచెను. మాయలో పన్నునేర్పు - మాయలను గల్పించు తెలివి. ఇంక - ఇంకమీఁద, చెల్లదునూ - పనికిరాదునుమి? నీకని ఆసుయోధనుని - ఆదుర్యోధనునియొక్క, ఉల్లంబు - డెందము. ఉచ్చిపో - దుస్సిపోవునట్లుగా ఆమమి - పట్టుమా.

వనవాసాజ్ఞాతవాసములు రెండును బరుమూఁడేడులు సల్పి తుదిరాజ్యము సగముగొమ్ముని నీవనఁగా ధర్మరాజు తిరిగి రా పాలీయకుండుట న్యాయమా? అట్టిప్రకడవేని సాహసించి వీరుడవై యుద్ధమున గెలుపుము. మోసగించి సంపాదించు నే ర్పింక నీకు సాగదు నుమా యని యాసుయోధనునియల్లం బుచ్చిపోవునట్లు వచింపుమా యని సహదేవుడు కృష్ణునితో జెప్పెనని తాత్పర్యము.

నీవనెం దిరిగి రా యని శ్రీశాస్త్రిగారికి సంబంధించని వత్తు మొకటి కూడఁ గలదు. అతడునున అనా అనుభూతక్రియకు దుర్యోధనుఁ దనికర్త వధ్యాహారము చేసికొనవలయును. నీవనా అనివత్తును తుమున్నర్థకమున కీ యధ్యాహారము లేదు. అప్పుడు నీవు అను యువ్వుదర్శకము దుర్యోధనునిఁ జెందును. నీవనా అని యుండుట మంచి దని తోచుచున్నది.

అది యటుండ నిండు. తుదిరాజ్యము సగము గా ముడివియందుం లేరు వచ్చించియు బతుమూఁజేయు నీవనా అని సహదేవుఁడ శ్రీకృష్ణునితోఁ జెప్పినమాట గాని దుర్యోధనునితో సహదేవుఁడు ముఖముఖి చెప్పినమాట కాదు. ఇంకఁ దిరిగి రా పాలికపోవచ్చునే యనునది కృష్ణునితో ముఖముఖి చెప్పినమాట.

ఇట్లుండ అదికాదే అనువాక్య మెవనితో నను దగినది? కృష్ణునితో ననుదగినది కాదుగదా. దుర్యోధనునితో ననునది నీవచ్చును.

అది యనుసర్వనామము పూర్వోక్తవిషయమును తెల్పునదిగా నుండవలెను గదా? తిరిగి రా పాలికపోవచ్చునే యనుపూర్వవిషయము కృష్ణునితోఁ జెప్పినదికదా? అదికాదే అని అది యనుసర్వనామముతోఁ జెప్పినదిషయము దుర్యోధనుని కెట్లన్వయించును? నీవనా అని భూతార్థకక్రియ యుండవలెనను వత్తుమున వద్యములోని పూర్వార్థ మంతయు సహదేవుఁడు కృష్ణునితోఁ జెప్పుకొన్నదే గాని దుర్యోధనునితోఁ జెప్పుమన్నదికాదు. ఉత్తరార్థమన్ననో దుర్యోధనునితోఁ జెప్పుమన్న సందేహము. అప్పుడు పూర్వార్థము స్థలింపఁజేయు "అది" యను సర్వనామము తెల్పువిషయ మేకో దుర్యోధనుని కెట్లు తెలియును?

సహదేవుఁడు కృష్ణుని దుర్యోధనునితోఁ జెప్పు మన్నవి రెండేవిషయములు (1) సమయము నెఱవేర్చికొని వచ్చినాము గనుక మాచాలు మా కిప్పు. (2) అట్లిచ్చుట కిష్టములేదేని యుద్ధమునకు రమ్ము.

మతాంతరార్థమును బట్టి మొదటివాక్యము కృష్ణునితోఁ జెప్పుకొన్నది యు రెండవవాక్యము దుర్యోధనునితోఁ జెప్పుమన్నదియును గా నుండును.

కనుక అనా అనుభూతక్రియ యవస్థితము. ఎటు చూచినను అనా అను తుమున్నర్థకమి యుక్తియుక్తముగను నవ్వయపాలభ్యము గలదిగను గానఁబడుచున్నది.

ఈవిషయ మంతయు బ్ర॥ శ్రీ॥ విద్వాం దూసి రామమూర్తిశాస్త్రిలుగారు పునర్విమర్శనము సేయుదురుగాక.

గ్రంథాది స్వీకారము.

1. శాశ్వతదినదర్శిని :—లోకేగారి లక్ష్మణశర్మగారిచే రచియింపఁబడినది. వలయువారు మేనేజరు సుజాత హైదరాబాదు అనివ్రాయవలయును. వెల ౧ అ.

2. ప్రజారోగ్యరక్షణము :—దుగ్గిరాల వేంకటసూర్యప్రకాశరావుగారిచే శిశువారోత్సవసందర్భమున జరుపఁబడిన యువవ్యాసము. శిశువులయందు జననమధురణములు, పండులకుఁ గారణములు వివిధదేశపరిస్థితులు, హిందూదేశమునందలి యాధికసమస్యలు న్నగువిషయములు చాలఁగలవు.

3. శ్రీసత్యానందపురుషత్వము :—శ్రీనివాసకానంద విరచిత మగు “The real and apparant man” అను గ్రంథమునకు మ! జమలాపురపు వేంకటేశ్వరరావుగారి యనువాదము. శ్రీనివాసకానందులవారి సుప్రసిద్ధోపన్యాసముల నాంధ్రీకరించుటకుఁ బ్రయత్నించిన గ్రంథకర్తగారి యుద్యమము ప్రశంసనీయము.

4. Kerala Society Papers published by the Kerala Society, Trivendrum- Price Rs. 2-0-0.

ఈ గ్రంథము కేరళదేశములోని చారిత్రకపరిశోధకసంఘమువారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినది. చరిత్రవిషయికపరిశోధన లభివృద్ధిఁ గాంచు నిశ్చాలములో, కేరళదేశమునందు నెలకొల్పఁబడిన యీసంఘమువారి ప్రయత్నము బహుప్రశంసనీయము. ఇందుఁ బ్రథమవ్యాసమునఁ దిరువానూరువర్ణవంశజరాజుల చరిత్రమును 16, 17 శతాబ్దములయందు వారిరాజ్యపరిపాలనాక్రమమునుఁ జర్పింపఁబడినది. ఈవ్యాసమునందలి ముఖ్యాంశములు సూతనముగఁ కేరళసంఘమువారికిఁ లభించిన పదునాఱువత్తములపై నాధారపడియున్నవి. ద్వితీయవ్యాసమునఁ గులశేఖరాళ్వారుల కాలనిర్ణయాధికములు విమర్శింపఁబడియున్నవి. డాక్టరు యస్. కృష్ణస్వామిఅయ్యంగారు నిర్ణయించిన ఆఱవశతాబ్దమే సరియైనదని యిందు నిరూపింపఁబడినది. ఇంకను త్రుప్తరత్నగుహలయము మొదలగువ్యాసములు గలవు.

5. శ్రీబుగ్గరామేశ్వరమాహాత్మ్యము. 6. బ్రహ్మగుండేశ్వరమాహాత్మ్యము. ఈ రెండుమాహాత్మ్యములును :దత్తమండలములలోఁ బేరుపడిన శివక్షేత్రములమహిమ చెలుపుచిన్నచిత్రములు. ౧౦౦౮ శివక్షేత్రములలో నీరెం

దుష్టత్రములుం జేరినవి. ఇవి కథానూలు మండలమునఁ దలి జేవస్థానముకమిటిగోని సభ్యులగు బ్రాహ్మి పుల్లపంతుల రామచంద్రయ్యగారిచే బ్రటింపఁబడినవి. వెల 1 క రు 0—2—0.

7. శ్రీద్వారకామాహాత్మ్యము:— గూర్జరజేశమలోఁ బ్రసిద్ధమైన శ్రీద్వారకాక్షేత్రమహిమముం చెల్లు చిన్నపుస్తకము. ఇదియును చైరామ చంద్రయ్యగారే ప్రకటించిరి. వెల రు 0—2—0.

కావలసినవానికి ప్రకటించుటలో విద్రావతి కార్యస్థానమున దొరకును.

8. శ్రీవిజయరామచరిత్ర:—(చిప్పగిమాహాత్మ్యము) గుంతకల్లు నకు మూఁడుమైళ్ళదూరములోనున్న చిప్పగిం గూర్చివ్రాయఁబడినది.

9. శ్రీభాగవదాసులచరిత్ర:— 9-10. 11-12 పుస్తకములు బల్ల రిజిల్లా రిజిస్ట్రారుగారు మాధ్వశ్రీ ప్రాద్దుటూరు వరసింగరావుపంతులుగారిచే రిచ్చి నవి. శ్రీభాగవదాసులు శ్రీవిజయరామదాసుల ముఖ్యశిష్యులు. అ. ౨.

10. సముద్రరోదనము—11. శ్రీరామచంద్రస్తవము:—ఈ రెండును శ్రీయుతయలమర్తి శ్రీనివాసరావుగారిచే రచియింపఁబడినవి ఇరు సముద్ర రోదనమును శ్రీ శ్రీనివాసరావుగారు రామేశ్వరయాత్రకుఁ జని సేతున్నాన ముచేయుచుఁ దీరముననుండి “హోతు” పెట్టుచున్న సముద్రవిగూర్చి చెప్పిన కద్యములు. 28 పుటలగ్రంథము. ఒక్కమచ్చువద్యము.

ఉ. అకలిఁగొన్న పాంథువకు వన్న మిద, గతిలేదు శేషవా

వ్యాకుల మొద దప్పి గొనువానికి దోసెఁడు సీల్పసంగఁగా

లేకుని కెంచి నీపెనుగల్గెదర మింకను నింకదంచు నా

వాకవిసోక్తుల జడజనముఁ నోళ్ళకభీతి జెడనా. (బుద్ధి చెప్ప వాయనదగు)

ఉ ఏటికిఁ బెట్టదయ్య జలధీ యిటు పెన్నెర.....

శ్రీరామచంద్రస్తవములో, రాక్షసీతకృష్ణస్తవము, జగనీస్తవము, గురుస్తవమునుగలపు. భయనిచారకహనుమదష్టకముగూడఁజేర్పఁబడినది ఇది 28 పుటల కద్యగ్రంథము. వెల. సముద్రరోదనము రు 0—3—0. రెండవది రు 0—2—0. రామచంద్రపురములోఁ గవిగారియొద్ద దొరకును.

12. శ్రీబాలగోపాలతరకము:—పుసులూరి సోమరాజుమాత్యకవిరచించినది. ౧౦౮ సీసములు. కాల్యాదునీగ్రంథమాలికలోని తృతీయపుష్ప

ము. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు స్తకభాండాగారములోని తాళపత్రప్రతినుండి ప్రై
మాలికాసంపాదకులు దివాకర్ల వేంకటాచార్యునిగారు, తంగిరాల జగన్నాథ
శాస్త్రిగారు లేఖకప్రమాదములు సవరించి ప్రకటించిరి. భక్తిరసభరితమై
నది ఒక్కప్రద్యము మచ్చు.

సీ. హరిదాసులకుఁ గాని యానతిసేయదు శిర మనురాగవశీకరణము
పరమభాగవతప్రభావంబులే కాని రుదిగొన వినదు నాశుతియుగంబు
హరిహరి యనుసుధాసరసిలోనే కాని యవగాహనముసేయ దలరి జిహ్వా
శార్దూపదాబ్జకుంజరముందు నే కాని ప్రేమ నిల్వదు మన్తనోమరాళ
మహామారుచికరమయ్యె నాయాత్మకిపుడు, త్వన్తహ త్వంబువర్ణితుడర మెనాకు
బాలగోపాల కరుణాలవాల ! నీల, శైలపాలావనీపాల ! చారులీల !

తెలుగులో కాత్యాయనీగ్రంథమాలాకార్యష్టాసమున దొరకును వెల
చందాదారులకు రు 0—6—0. ఇతరులకు రు 0—8—0.

13. మిత్రభేదము (పంచతంత్రకథాంతర్గము) పంచనకావ్యము. ఇది
వఱకున్న మిత్రభేదములలోనేమి తక్షిణపంచతంత్రములలోనేమి, కథలన్నియుఁ
దెలిగించుబడ లేదని తెలిసికొని శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు సంక్షే
పరూపముగ వ్రాయుచుండగివదానిలో మొదటిభాగము. తొల్లిటిగ్రంథముల
శైలికంటె లలితముగ బాలురకుఁగూడఁ జిన్నతరగతులలో నుపయోగింప
వలయు ననుసూహతో వ్రాయఁబడినది, కావున, బాలుర కమితోపయోగిగా
నుండును. మచ్చునకైకొన్నిమాటలు.

“ఒకనాడు నక్షలన్నియు దూరముగ నుండి యుటచుచుండెను రాజు
నక్ష తనజాతిస్వభావమున నూరకొనఁజాలక గట్టిగ నటచెను. ఆయటపు విని
తక్షిణజుతువు లన్నియు నిదియు నక్షయే తన్ను వందించిన దని గ్రహించి
దానిని ముక్తముక్తలుగఁ దెగఁగొట్టికి చంపినవి. కాబట్టి స్వజనులను విషు
వరాదు.” (పండ్రెండవకథలోనిది.)

నిలకొని మైనవచనము. విద్యాధులు నుపాధ్యాయులును గవిగారికిఁ
బ్రోత్సాహము గలిగింతు రని నమ్ముచున్నాము. వెల తెల్పఁబడి యుండలేదు.
విషయనగరములోఁ గవిగారియొద్ద దొరకఁగలదు.

14. ఉత్తసాలుఁడు. (మొదటిభాగము) పితాపురములోని ఆంధ్రప్ర
చారిణీగ్రంథమాల గె౩ కుసుమము. అనువాదకులు, శ్రీ ప్రతివాదిభయంక

రం రంగాచార్యులుగారును, కొంపెల్ల జనార్దనరావుగారును. మూల లేఖకులు శ్రీయుతబాలచంద్ర నానాచంద్రపాహా వకీలుగారు. వెల రు. ౧-౦-౦

15. ఉద్యానపత్రికా—ఇదియొక సంస్కృతమాసపత్రిక—తంజావూరుజిల్లాలోని తిరువాదిలోఁ బ్రకటింపఁబడుచున్నది. ద్వితీయసంపుటము మూడవసంచిక మాతాశాస్త్రాలయమునకుఁ జేరినది శ్రీమాన్ డి. టి. తాతాచార్య శిరోమణి యం. ఓ. యల్. గారిచే నిర్వహింపఁబడుచున్నది. ఈసంచికలో ఋగుద్ధారః, భారతవర్షవృక్షవర్తమానస్థితి, సుభాషితలహలీ, పాశ శోధనమ్, మీమాంసాకావ్యసచ్చిన్ద్రః, పత్రికాప్రకృతి, యాదవాభ్యుదయ టిప్పణి—అను ౮ విషయములు గలవు. సంవత్సరమూల్యము రు 1-0-0. అనుబంధసహితముగానైనచో రు 2-0-0. కన్యామాసము మొదలు దీనిసంవత్సరప్రారంభము. ప్రైవిలాసము లింగ్లీషులో వ్రాసినఁ బడయుఁగలదు.

16. మంజుభాషిణీ—ఇది కంజివరములో 29 సంవత్సరములనుండి శ్రీమాన్ ప్రతివాదిభయంకరము అసంతాచార్యులవారిచేఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న వారపత్రిక. పూలిస్తేపు 4 పుటలు కలిగియుండును. ఇది వృత్తాంతపత్రిక. సరళ రీతిని లోకవ్యవహారములు సంస్కృతభాషలో వ్రాయఁబడుచుండును. సంస్కృతవిద్యార్థుల కిది లోకజ్ఞానమును గలిగించుటలో ముఖ్యమైనదిగా నున్నది. మనము వాఁడుకొను సింగ్లీషుమాటలకుఁ దగిన సంస్కృత ముండును. చందాసంవత్సరమునకు రు 3—౦—౦ ఆఱుమాసములకు రు ౨—౦—౦ అర్థసంవత్సరముకంటఁ దక్కువగాఁ గోరువారికిఁ బంపఁబడదు.

✓ 17. రెడ్డిరాణి:— ఈమాసపత్రిక, రామచంద్రపురముతాలూకా రాయవరములో మి. మల్లిడి సత్తిరెడ్డిగారిచే రెడ్లజ్ఞానాభివృద్ధికై ప్రకటింపఁబడుచున్నది. ఆఱవసంపుటము ప్రారంభమైనది. ముఖపత్రము మార్పుచేదినది. చక్రవియక్తరములు, చిక్రవికాశితములు, మనోహరము లగువ్యాసములుం గలవి. శ్రీమునగాలరాజావారు శ్రీ సి. వి. రెడ్డి, బి. ఎ. బి. ఎల్. గారు, వీరియొక్కచాయాశటములు ముద్దులు మాటఁగట్టుచున్నవి. పెండ్లాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి “ ఇంద్రవర్షశాసనము ” చదలువాడ వాగభూషణముచొదరిగారి “ ఎవరు నిజమైనసంఘాధారకులు ” యేజెళ్ల శ్రీరాములుచొదరిగారి “ పాదీపశువులు-పాలగుణములు ” మొదలగువ్యాసము లొక్కరెడ్లకేశాదు సర్వజనులకుఁ బనికివచ్చునవి. చందా రు 3—౦—౦.

ఉ. పెంచినదాన వీవు కడుఁ బెక్కువమీఱఁగ శాస్త్ర మభ్యసి
పించినదాన వీవు గద పెంపుగ నుత్తమకీరీతి శి
క్షించినదాన వీవ కద చెప్పుఁగ నేమిఁగ నీదె భార మి
క్కాంచనదేహఁ గాచికొనఁ గాంచినవారికి భార మున్నదే. ౨౦౮

గీ. ఈమధురవాచ నెంతేని యింపుమీఱ, వాసిగాఁగ సలక్షణం జేసి తీవ
గానవైమి సఫలత నైకొనంగ, మేలుఫలమునఁ గూర్చవే నీలవేణి. ౨౦౯

గీ. నీలవేణితటం బట నెలపుకొనఁగ, నీలవేణి భరింపంగ నేర్పరి యట
నీలవేణి యిది తపంబు నెఱిఁ గొనునట, యేల ఫలసిద్ధి గాకుండు జోలియేల.

వ. అని యనియమిత ప్రేమానుబంధ సంసుకు జై లోకబాధప్రాస సర్వ
సఖసమేత యగు నీలవేణీపద్మేందుముఖికి నప్పగించి ఛాయామిళితం దగు
తనకుంబ్రణమిల్లిన శ్రీవల్లభుఁ బ్రాణవల్లభుఁగఁ గొను మని యుల్లంబు
వల్లవించ దీవించి గ్రుచ్చి యెత్తి గుత్తపుఁగఁగిటం జేర్చి కార్యభారంబు
త్వరకలుప నత్తరళాక్షిఁ దరలంబుచిన. ౨౧౧

క. మగువ దివినుండి భూమికి, దిగిరా నవ్వేళ మేరుదీగియ చూడన్
గగనతలఘ్నఁజోవల, నిగనిగితస్వర్గరేఖ నీటు వహించెన్. ౨౧౨

ఉ. వచ్చెను మచ్చెకంటి నెఱవాదిసఖజను లంటిరాఁగ వై
యచ్చరపీఠినుండి ధర కర్యమసూతి సరిత్పయోధరం
లిచ్చ నవాంబుదం బిది యహీనమహాసితరోచి యంచుఁ దా
మెచ్చుచు దాయవచ్చు జిగిమించు చొకాటపుమించునైవడిన్. ౨౧౩

ఉ. వచ్చి గృహంబు సొచ్చి పితృవాక్యనివేదితకార్యసాధనా
కచ్చరమార్గరీతిఁ గొని కాంత రమాధిపుఁ గొల్పుచుండఁ దా
నొచ్చెము లేనిభక్తి విమలోజ్జ్వలమానసపద్ధసీమయం
దిచ్చ బహిఃపదార్థముల నెంతయు రోయ నజప్రభావనన్. ౨౧౪

క. అకలంకయోగిమానస, సుకరామితదివ్యరూప శోభితస్వో
తుకదయమానకటాక్షో, నికటచరత్త కుబధీశనిర్జరవారా. ౨౧౫

గద్యము-ఇది శ్రీరామచంద్రచరణారవిందమిందాంతఃకరణ పోలూరిమాధవ
యజ్ఞ సముజ్జ్వలత్ప్రేక్షితకటాక్షోసాదితపాండిత్యాధరణ ప్రభంజనవం
శాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధితవిచక్షణశాంక అభినవనన్నయభట్టార
కాహోబలపత్యాహ్వయకవిమహోపాధ్యాయభట్టారకప్రణీతం బైనకాళిం
దీకన్యావరిణయంబను మహాప్రబంధంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

పీఠిక.

ఈ గ్రంథము రచించిన విద్యుత్తమీశ్వరుడు ప్రథంజనకులలిలకుఁ దగు
 నహోబలపతి. ఈ గ్రంథము వాక్యాసంతగద్యముల 'ఇది... ప్రథంజనమంశాద్ధి
 రాకాశకాంక్ష... అహోబలపత్యావ్యాప్తయ ప్రణీతంబు' అని యున్నది. మఱియు
 నీగవి రచించిన అహోబలపండితీయ మను కవిశిరోభూషణగ్రంథమున గద్య
 మందు “ప్రథంజనవంశముక్తామణినా..... అహోబలపత్యాచార్యేణ” అని
 యున్నది. దీనింబట్టి యింటిపేరు ప్రథంజనమువా రనియుఁ గవిపేరు అహో
 బలపతి యనియుఁ జేలుచున్నది. కాని, మహారాజశ్రీ జయంతి రామయ్యకం
 తులుగారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుత్తర గ్రంథ సమపుటము ౨ వవంచికలోఁ బ్ర
 కటించిన అహోబలపండితీయపీఠికాశ్లోకములు ౭౫ లో “వామాలవంశేన
 శతార భూయః” అని యు, ౭౬ లో “వామాలవంశాగ్రణీ” అనియు నందు
 టచే నీగవి యింటిపేరు “గాలివా” రని స్పష్టపడుచున్నది. ఈ విషయ మై
 శ్రీ గామయ్య కుతులుగారు కూడ “ఇంటిపేరు గాలివారు” అనియు “క
 వికి మొదటిపేరు వరసరాజు” అనియు వ్రాసిరి. గ్రంథములందు, అహో
 బలపతి యనియే యున్నది గాని పృసింహవరసింహాదివర్యాయపదములు కాన
 రావు. పృసింహస్వామి యహోబలక్షేత్రాధిపతి కావున వా రట్లూహించుట.
 సమంజసము. ఇంతియకాక ఈకవికటాంబమువారు గుంటూరుమండలమున విను
 కొండతాలూకాలోని మఃముడివరగ్రామముం దున్నా రని కూడ వ్రాసియున్నాడు.
 కావున వ్యవహారము దట్లు గాలి వరసరా జని యుండవచ్చును. ఈపుస్తకము
 నకుఁ గవివంశస్థులలో నొకరు ప్రతి వ్రాసినారు. దివర “స్వస్తి శ్రీవిజయాభ్యు
 దయకాలివాహసకేశవర్షంబులు ౧౮౨౨ అగు నేటి శార్వరివామసంవత్సర ఆ
 షాఢ బ ౨ ధృగువారం వర్తు ప్రథంజనం మొగటసుబ్బయ్యకాశ్రీగారి కుమూ
 రుఁడు లక్ష్మీవారాయణ వ్రాసుకున్న కాళిందీకన్యాపరిణయము” అని వ్రాసినారు.
 వినుకొండతాలూకా కొమ్మాలపాడుపేర్లు పట్టణం ద గ్రామముమండి కాళిందీక
 న్యాపరిణయమును గూర్చి గాలి లక్ష్మీవారాయణగారు పరిషత్తున కుత్తరములు
 వ్రాసిరి.

కవిబఃధువులు, గురువు:—

ఇంక నీనిద్యత్తవి తలిదండ్రులను గుఱించి కాని గోత్రమును గుఱించి కాని తెలిసికొనుటకు చెడుగ్రథములందును నాధారములు లేవు, కాని, మనకవి పోలూరి మాధవయజ్ఞకు మేనల్లుడును శిష్యుడు నై యున్నట్లీక్రిందిశ్లోకము లవలనఁ దెలియుచున్నది.

మన్నాతుర్భారంతం సకలగుణనిధి మాధవం భావయామః—పీఠి శ్లో. ౧౧
ప్రణామి సతతం మమ మాతులం తమ్ —శ్లో. ౧౨

ధ్యాయామి మన్నాతులమ్.

పైమాధవయజ్ఞయే గురువై నట్లు—

మద్గురు మాధవు కభిరుతింతు, కాళిం. ౧.30

మద్గురు దలతు మాన్యుని మాధవయజ్ఞచంద్రము—కాళిం. ౧.3౧

మోహంబార హృదంబుబాంతరములో మువ్వాటికిం గొల్పెదగ

... సకలశాస్త్రజ్ఞ గురు న్నాథవు—కాళిం. ౧.33

తం పోలవంశకయోధిచంద్ర సదామహే మాధవవిద్యుద్రుమ్ ౪౨

పంజేహం త మనింద్యసద్గుణగణాధారం గురు మాధవమ్. ౪౧

శ్రీమత్పోలూరిమాధవార్యకరుణాప్రాప్తాష్టభాషాస్మరణానాం. ౭౯

అనువానివలనఁ దెలియుచున్నది

ఈవికి మేనమామయు గురుడు నగు మాధవయజ్ఞ సకలశాస్త్ర పండిత్యము కలవాడును, అష్టభాషాపండిత్యము కలవాడు నని యీక్రింది (కా. ౧.3౦) వాక్యములవలనఁ దెలియఁగను.

గీ. ఏమహాత్ముని ద్భోతు నెసఁగు నకు, పాదకణచరజైమినిన్యాసమాని
కపిఃఫణిరాజదర్శనఘటితమోద, మతని మద్గురు మాధవు కభిరుతింతు.

సీ తగ్గుచాతంబలకర్తృశ ప్రస్తరమండలంబున జర్చుబుడ లాడి
గురుభట్టవాగ్గుధగురుతరవనములో నింబుమీఱఁగ నిహంబు చేసి
యతులసాహిత్యవిద్యాచారుడీర్ఘిక లాలితప్రీతిచే నోలలాడి

కిపిలసాత్యవతేయఘనతంత్రవాక్సుధాధారలఁ గోరిక లూరఁ గ్రోలి
చెలఁగుయద్రసనాభామయిలతమాని, యతని శ్రీరామచంద్రపాదాంబుజాభి
సుజనతల్లజసన్నతసుగుణపాళి, కభిరుతిచెద మాధవయజ్ఞమాళి ౧.3౨

ఈభావమే పీఠికాశ్లోకములు ౪౦-౪౪ లలోనున్నది. మఱియు నీమా

ధవయజ్ఞ గొప్పపండితుడును దనపుత్రుడు నై నదక్షిణామూర్తికంటఁ దనయం
దెక్కువదయ కలవాఁడని పీఠిక గిగి శ్లోకములో నీకవి చెప్పకొనినాఁడు.

ఈకవిరచించిన గ్రంథములు: — కాళిందీకన్యాపరిణయము, అహోబల
పండితీయమను పేరుగల కవిశిరోభూషణము నీరె డే కనఁబడుచున్నవి. ఇతర
గ్రంథములు ముందేవైన జెలువడునేమో. పైగ్రంథములలోఁ గాళిందీకన్యా
పరిణయములో ౧-౭లో బ్రహ్మస్తవమును, కవిశిరోభూషణములో సరస్వతీ (నకులీ)
స్తవమును “సంగీత మపి సాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయం” అను శ్లోకము
నను సరించి యొక భావముతో నున్నవి.

కవిపాండిత్యము: — ఈకవి తనపాండిత్యమునుగూర్చి కవిశిరోభూషణము
లో నిట్లు చెప్పకొనియెను.

శ్లో. యన్మూర్త్యా కవితాకందమూలవాగనుశాసనా

జాగృత్ ౭వలోబలపతి రాజతే స విచతుః.

౭౮

శ్రీమత్పీఠరిమాధవార్యకరుణాప్రాప్తాప్తభాషాస్ఫురత్సారః శాస్త్రనిల్ - అని.

మఱియుఁ గవిశిరోభూషణగ్రంథాంతమున “పోలూరి మాధవయజ్ఞస
ముజ్జ్వలశ్రృపాకటాక్షాసాదితపాండిత్యాధరణేన.....అభినవనన్నయభట్టాచా
ర్యే నాహలోబలపత్యాచార్యేణ” అనియుఁ గాళిందీకన్యాపరిణయశ్వాసాంత
గద్యముల “పోలూరిమాధవయజ్ఞసముజ్జ్వలశ్రృపాకటాక్షాసాదితపాండిత్యా
ధరణ.....అభినవనన్నయభట్టారకాహలోబలపత్యాప్రాయ కవీనుహోపాధ్యాయ
భట్టారక” అనియుఁ గలదు. దీనిచే నీకవి అభినవనన్నయభట్టనియుఁ గవి
నుహోపాధ్యాయభట్టారకుఁ డనియు బిరుదు లున్నట్లును, అనేక శాస్త్రము
లందుఁ బాండిత్య మున్నట్లును, అప్తభాషాపాండిత్య మున్నట్లును స్పష్టమగుచు
న్నది. అభినవనన్నయభట్టవिरुద మీరెఁడుగ్రంథములలో నుండుటచే గ్రంథ
రచనకుఁ బూర్వమే యావరద మాతనికి వచ్చివచ్చును, ఆవిరుదమే తనరెఁడు
గ్రంథములందును వ్రాసికొనినట్లును, దోఁడను, లేదా, కవిశిరోభూషణగ్రంథా
రంభముం దైన వచ్చియుండును.

కవికాలము: — ఈకవికాల మెచ్చటను స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడియుండ
లేదు. కాని, కవిశిరోభూషణమునందు “గ్రంథో వ్యక్తమే న్దుదం దికతు నో
విద్వల్లవీనాం ఘనా” — శ్లో. ౭౨ “కాకునూ ర్యప్సకవి నా గృహీతం —
శ్లోకము ౭౧ అని పీఠికయుండును గ్రంథముం దక్షతక్షతకు, అప్సకవి నుదా

మరించుటచేసి మనకవి యప్పకవీఁ దయవారివాఁ డగును. 1578 శకసంవత్సరమున అప్పకవీయము ప్రారంభింపఁబడినట్లుండుటచేత నతఁడు శ్రీ. శ. 1657 సం॥ కుండరాత్రివాఁ డనకటీటకు.

కవిత్వము:—ఈవిద్యల్లవి కవిత్వము మంచి భారతాను సర్వతోముఖ పాండిత్యముతోను జదువరుల కానందముం గల్గించుచున్నది.

కృతిపతి:—ఈకవి తన గ్రంథములను మరుష్యులకుఁ గృతి యాయక శ్రీరామచంద్రునకుఁ గృతియిచ్చెను. దీనివలన నీకవి శ్రీరామునందు మిగులభక్తిగలవాఁ డని స్పష్ట మగుచున్నది.

కవిత్వములోనివిశేషములు:—ఈతనికవిత్వములోని విశేషము లీతని కత్యధిక మగుసంస్కృతాంధ్రభాషా పాండిత్యము కల దని చాటు చున్నవి. ఇంకే కాదు. సంస్కృతాంధ్ర వ్యాకరణములందుఁ గూడ, గొప్ప ప్రజ్ఞ కల దనియు, వేదమునందుఁ దర్కమీమాంసాదిశాస్త్రములందు విశేషపాండిత్యమున్న దనియుఁ గూడఁ జెప్పుచున్నవి. మఱియు సిందలిప్రథమాశ్వాసములోని ౧౮౩ వ గద్యములో శ్రీకృష్ణరూపవర్ణన మీతని కలంకారశాస్త్రంబున నసమానపాండిత్యము కల దని నుడుపుచున్నది.

ఇతరానుకరణములు:—కవి సంస్కృతాంధ్రభాషలయందుఁ బాండిత్యము కలవాఁ డగుటచే నక్షడక్షణ సంస్కృతశ్లోకభావములను నితరాంధ్రమహాకవుల భావములను గొంచెము మూర్ఖులతోఁ దనగ్రంథమందుఁ జొన్నిచాడు, చూడుడు.

శ్లో. కన్యా వరయతే రూపం మాతా విత్తు పితా శ్రుతిమ్

బాంధవాః కుల మిచ్చన్తి పత్వాన్న మితరేజనాః. అనుదానికి.

ఉ. తల్లి ధనాఘ్య సశ్రుతిని దండ్రీయు బంధులు సత్తులీనుఁగా

నెల్లరు నోదవప్రదుని నెన్నఁగఁ గన్నియ రూపవంతుఁగా

నెల్లడఁ గోరు నిన్నియును నేజ్జెఱఁ గల్గినకృష్ణఁ గూర్పలేరు... ౨౮౦

శ్లో. పితా రక్షతి కౌమారే భర్తా రక్షతి యౌవనే

పుత్రో రక్షతి వార్ధక్యే న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి-అనుదానికి

గీ. బాల్యమున మాత్రపితరులుఁ బ్రాయమునను

మగఁడు ముదిమిని దనయుండు మగువ కరయ

నధిపు లగుదురు తదధీన లగుటఁ గాన

మానవతులకుఁ దమయిచ్చ మలయఁ జనదు.

“కస్తూరీతిలకం లలాటఫలకే” అను సుప్రసిద్ధశ్లోకమునకుఁ జక్కని తెనుఁగు-
 సీ. మృదులఫలమునందు మృగమదంబు ధరించి తొమ్మునఁజారురత్నమ్ముఁబూని
 వాసికాగ్రమునందు నవ్యవశాక్తిక మూని కరముల రత్నకంఠము లూని
 కరతలంబున వేణుకాండంబు ధరియించి నెమ్మేన హరిచందనమ్ముఁ దాల్చి
 కఠదేశమున ముక్తాస్రజంబులు గూర్చి రాణించుపీతాంబరంబు గట్టి
 కొంతతడవు సుఖంపడు కోమలాంగి, యాత్మనాయకమలాసహాయవేష
 సముచితాలంక్రియావస్తుసమితిఁ గొనుచు...

౨౯౬

మహాకవులపోకడలు, పోలికలు:—

సీ. నవనవసృష్టివైభవహేమగర్భ మై సత్యలోకంబులో సరసమాడు
 నార్యాగనామనోహరసిలకఠమై కైలాసనగరివైఖరి వహించు
 సంతతశ్రీనివాసస్ఫూర్త్యుదారమై వైకుంఠపురముతో వన్నెకెక్కు
 సురుచిరాలంకారసుమనోనివాసమై సురరాజునిలయుంబుసొంపుఁ గాంచు
 సరససాధాగ్యవిభవభాస్వద్యభూతు, లన్నియునుగూడి వర్ధిల్ల నమరి యుండు
 సంతతసేవాగతావృద్ధిక్వామిపాలి, కాపురంబైన యలద్వారకాపురంబు.

కుమారధూర్జటి, ఇందుమతీపరిణయములోని ౧-౧౮౧

సీ...గీ. జగతి వైకుంఠకైలాససత్యలోక, దిగ్వరపురాధిరాజమందిరనిభప్ర
 భావభాసిరమగుచు సంపదలఁబొడలు, నఖలవిద్యాకరం బయోధ్యాపురంబు.

సీ. కేళీరతకుమారి కాళీకృతవిలాసపాళీరుచిరకుంజభాసురములు
 సంగీకృతస్వాససంగీతమత్తసారంగీయుతసరోవిరాజితములు
 నానామణిప్రభానూనాభ్రమణిపదాధీనామితాద్రిసమ్తాసితములు
 గంగానదీకీర్తిభంగానుగతమహాభంగపగావళీసంగతములు
 సురుచిరామరభూరుహసుమవిరచిత, గర్భితవిరాగసురసతీకరపయోజ
 లగ్నశాఖమహీరహగ్రగసుమయులు, తీవిఁజెలువొందునచటి లీలావనములు.

కాళి-౧.౧౦౦

సీ. లలనాజనాపాంగవలనావనదనంగతులనాభికాభంగదో, ప్రసంగ
 మలసానిలవిలోలదళసానవరసాలఫలసాదరశుకాలపనవిశాల
 మలిసీగరుదనీకమలిసీకృతధునీకమలిసీసుఖతకోకకులవధూక
 మతికాంతసలతాంతలతికాంతరనితాంతరతికాంతరణతాంతసుతనుకాంత
 మకృతకామోదకురవకావికలవకుల, ముకులసకలవనాంతప్రమోదచలిత

కలితకంకఃకనుకంక కాకరీది, భానురము వాఱు మధుమాసవాసరంబు.
 ననుచరిత్రము ౧-౧౩౬

ఇటువంటివిచాలగలవు.

ఇందున్న వేదసంప్రదాయము:—

(1) మోహంబార హృదంబుజారరములో.....

“సాహిత్రీరమృతాసతా” మితివచస్సంపాదిత శ్రీయతుః... ౧ ౩౨

(2) నీ...శ్రాతవాక్కుల నహఃకేతువు ల్లి, భేదకముల నవపాడించు సూర్యుని
 జాడనుగడ మది చదువులేదె. 3-౪౭

వేదాంతసంప్రదాయము:—

3-౨౧

నీ. నే నవిద్యచేసియుఁజూప మగు చవాదిత మెలంగును: నక్షత్రభీ నపాది
 వెలయు నవిద్యమై మెంఁగెద మధ్యలలతఁ గాంచియే యాత్మ బ్రహ్మమయ్యె
 నటుగాన నాయందు నమరు కారణలక్షణం బరివ్యాప్తి దుష్టంబు గాదు
 బ్రహ్మవిద్య యటుండు బలవత్ప్రమాణంబు మఱి గుహ్యతయిత బ్రహ్మంబునైన
 యథలమునునాదురూపంబుననుపరించి, నిలుచునో లేదోయామఁ దీనినిలఱనము
 ల నడి నై ఖరి రోదమలూ కమించి, యంధతమసంబువరఁగెద యంబు వెరుంగ.

తరత త్వపాదకము:—

౧-౨౭౯

నీ. తత్త్వరూపావాప్తి దనదు జ్ఞానంబున జ్ఞానంబు భక్తిచే సంభవించు
 వేదాంతవిద్యచే వెలయును సర్వత్రి యవిద్య గురుసేవ నందవలయు
 న్నగునసేవ నిష్ఠామత్వమున నబ్బు నది చిత్తశుద్ధిచే నమరు నది
 కాలవ్య ముగఁగిడఁ గలుగుఁ దద్రాహిత్య ములనదు: బావక్షయంబుగాఁగి
 నట్టిపావక్షయంబు మేలానవచ్చు, దాన యాగాది సత్త్రియ లూనఁగలుగు
 నవియు: దన్నాశకరకత్తి: దప్రలుటరిది, కర్త నిష్ఠామయానము గాంచకున్న.

వ్యాకరణసంప్రదాయములు:—

1. అందుసంస్థితవ్యాకరణము.

ఉ. బాచకశబ్దము ల్పరసంకారముచే విలసిల్లు వాచ్యత
 రోదిలమాకు: దాదృశత దుచ్యమగా కిరకాధరీతిగా
 నాదితిగా నటించు మదివారసియో కరకాతవక్రియ
 ల్లోది వసించు నక్షరి నమోఘబలాన్వితము క్రిందిప్రమాల్. ౧-౧౩౩

కా. యికారంబు నవర్ణదీర్ఘయుగళి యుక్తంబు గాచిపురుగ

లోకా ప్రాప్యముఖస్వరాంకములఁ దా సూత్రంబున న్నాటఁగా

“కస్తూరీతిలకం లలాటఫలకే” అను సుప్రసిద్ధశ్లోకమునకుఁ జక్షుని తెనుఁగు-
 సీ. మృదులఫలమునందు మృగమదంబు ధరించి తొమ్మునఁజారురత్నమ్ముఁబూని
 వాసికాగ్రమునందు నవ్యచాక్తిక మూని కరముల రత్నకంఠము లూని
 కరతలంబున వేణుకాండంబు ధరియించి నెమ్మేన హరిచందనమ్ముఁ దాల్చి
 కంఠదేశమున ముక్తాస్రజంబులు గూర్చి రాణించువీతాంబరంబు గట్టి
 కొంతతడవు సుఖంపదు కోమలాంగి, యాత్మనాయకమలాసహాయవేష
 సముచితాలంక్రియావస్తుసమితిఁ గొనుచు...

౨౯౬

మహాకవులపోకడలు, పోలికలు:—

సీ. నవనవసృష్టివైభవహేమగర్భ మై సత్యలోకంబులో సరసనూడు
 నార్యాగనామనోహరసీలకంఠ మై కైలాసనగరివైభరి వహించు
 సుతతత్త్రినివాసస్ఫూర్త్యుదారమై వైకుంఠపురముతో వన్నెకెక్కు
 సురుచిరాలంకారసుమనోనివాసమై సురరాజనిలయంబుసొంపుఁ గాంచు
 సరససాభాగ్యవిభవభాస్వద్విభూతు, లన్నియునుగూడి వర్ధిల్ల నమరి యుండు
 సతతసేవాగతాష్టదిక్స్వామిపాలి, కాపురంబైన యలద్వారకాపురంబు.

కుమారభూర్జటి, ఇంద్రమతీవరిణయములోని ౧-౧౮౧

సీ...గీ. జగతి వైకుంఠకైలాససత్యలోక, దిగ్విరపురాధిరాజమందిరనిభప్ర
 భావభాసిలేమగుచు సంపదలఁబొడలు, నఖలవిద్యాకరం బయోధ్యాపురంబు.

సీ. కేళీరతకుమారి కాళీకృతవిలాసపాళీరుచిరకుంజభాసురములు
 నంగీకృతస్వానసంగీతమత్తపారంగీయుతసరోవిరాజితములు
 నానామణిప్రభానూనాభ్రమణిపదాధీనామితాద్రిసమ్మానితములు
 గంగానదీకీర్తిధంగానుగతమహాభంగాపగావళీసంగతములు
 సురుచిరామరభూరుహసుమవిరచిత, గర్భితవిరాగసురసతీకరపయోజ
 లగ్నశాఖమహీరుహగ్రగసుమములు, తీవిజెలువొందునచటి లీలావనములు.

కాళి-౧.౧౦౦

సీ. లలనాజనాపాంగవలనావనదనంగతులనాభికాథంగదోఃప్రసంగ
 మలసానిలవిలోలదళసానవరసాలఫలసాదరశుకాలపవనిశాల
 మలిసీగరుదసీకమలిసీకృతధునీకమలిసీసుఖతకోకకులవధూక
 మతికాంతసలతాంతలతికాంతరనితాంతరతికాంతరణతాంతసుతనుకాంత
 మకృతకామోదకురవకావికలవకుల, ముకులసకలవనాంతప్రమోదచలిత

కలితకలకంఠకులకంఠ కాకలీవి, భాసురము వొల్పు మధుమా సవాసరంబు.
వసుచరిత్రము ౧-౧౩౬

ఇటువంటివిచాలగలవు.

ఇందున్న వేదసంప్రదాయము:—

(1) మోహంబార హృదంబుజాంతరములో.....

“సాహస్త్రిరమృతాసతా” మితివచస్సంపాదిత స్త్రియుతుఁ... ౧ ౩౨

(2) నీ...శ్రౌతవాక్తున నహః కేతుమఖ్య, భేదకముల నుపపాదించు సూర్యునిఁ
జుద్రమఃకద మని చదువులేదె. 3-౮౭

వేదాంతసంప్రదాయము:—

3- ౨౧

నీ. నే ననిర్వచనీయఃజరూప మగు చవాదిత మెలంగుచుఁ దత్త్వధీ నడచి
వెలయు నవిద్యమై మెలఁగెద మచ్చబలతఁ గాందియే యాత్మ బ్రహ్మమయ్యె
నటుగాన నాయందు నమరు కారణలక్షణం బతివ్యాప్తి దుష్టంబు గాదు
బ్రహ్మవిద్య యటండు బలవత్ప్రమాణంబు మఱి గుహశయిత బ్రహ్మంబునేన
యఖలమును నాదురూపంబుననుసరించి, నిలుచునో లేదొమాడుఁడినిఖలజనము
ల నడి వై ఖరి రోదసులక్రమించి, యంధతమసంబువరఁగెథ యంబువెరుగ.

పరతత్త్వపాదనము:—

౧- ౨౭౯

నీ. తత్త్వరూపావాప్తి దనరు జ్ఞానంబున జ్ఞానంబు భక్తిచే సంభవించు
వేదాంతవిద్యచే వెలయును సద్భక్తి యవిద్య గురుసేవ సందపలయు
సద్గురుసేవ నిష్ఠామత్వమున నబ్బు నది చిత్తశుద్ధిచే నమరు నది
కాలవ్య మణిగిసఁ గలుగుఁ దద్రాహిత్య ములవడుఁ బాపక్షయంబుగాఁగ
నట్టిపాపక్షయంబు మేలానవచ్చు, దాన యాగాది సత్త్రియ లూసఁగలుగు
నవియుఁ దన్నాశకరశక్తిఁ దవులుటరిది, కర్త నిష్ఠామమానసుఁ గాంచకున్న.

వ్యాకరణసంప్రదాయములు:—

1. అందుసంస్థితవ్యాకరణము:

ఉ. వాచకశబ్దము అర్పరనిపాతముచే విలసిల్లు వాచ్యత
రోదిలుమాకుఁ దాదృశత రుచ్యముగా కితరాధరీతిగా
నొదిలిగా దటంచు మది నారసియో కరపాతసక్రియ
ల్లోచి వసించు నప్పురి నమోఘబలాన్వితము ల్లోద్రముల్. ౧-౧౨౩
శా. ఉకారంబు సవర్ణదీర్ఘయుగళీ యుక్తంబు గావించుచు
జోకఁ ప్రస్వముఖిస్వరాంకములఁ దా సూత్రంబున న్నాటఁగా

వ్యాకర్తౌముని ముద్వచస్సరణి నుత్వం బచ్చట వ్రాస మం
చూకారాకృతి త్రిప్రకారముగ వ్రాయుం గాంవిద్యాంసమల్. 3.౧3౨

2. ప్రాకృతవ్యాకరణము:—

సీ.....

సిద్ధసాధ్యవిశేషబుద్ధప్రమాదతః ప్రాకృతవ్యాకృత (ఫక్తియవగ)౧.౨౧౦

గీ. ప్రకృతి ననుసరించి పరఃగును జగతిలో, వికృతి యిది విత వెలదియందుఁ
ప్రకృతి నడచి వికృతి ప్రబుడై కనుపట్టె, వల్లగుణసనాథ యట్లవాధ.

3 ౧౬౨

3. తెలుగు వ్యాకరణము.

సీ.

పరిశ్చయకళాశ్రీ త్రిప్రవాచత పరసాంద్రికబ్రకావనమవంగ... ౧.౨౧౦

గీ. గుణవృద్ధు లగుచు రాజుల, ఫణి రాజకేయానుబాములు పరికించుచు గా
గుణిండుము వక్రమే యిది, గుణిండుంగ వక్ర రమణి కా యిది యిరువుర.

౧.3౧౪

ఫండుశ్చాస్త్రసంప్రదాయములు:—

౧.౧౦౧

సీ. నుత్తమయూరస స్తత్తకోకిలహంసపదభృంగవిలసిత భ్రాజితంబు
హాణిగణోత్సాహకుంఠితస్థిత ముత్పలమాలి కాయోజితంబు
బంధురజాతిచంపకమాలికోపేత మురుముడిగణవికరోర్జితంబు
జలధరమాలికారాయమత్రేధవిప్రీడితరథససంలీలితంబు
మంజులమంగధిమాలిసిరంజితంబు, నవమకాన్డూలవిప్రీడితాందితంబు
లలితమమగుచ్చపరిమళరాజితంబు, మకవికవనంబువాఁబునిసాబగుఁగాంచు.

గీ. అనురెమిల్లద స్వగర, కొమరుమిగులుపిఱుచు దలఁచ గొనబగు విభులే
కమనీయతమపు చపలే, రమణీనుణి యార వృత్తరత్నాకరమే ౧.౨౧౪

ఉ. భవ్యతరంబుగా భరణభారవలాంధిరవృత్తియు క్తమై
నవ్యపయోజితాతయమసం బయి యుత్పలమాలికాకృతి
ప్రవ్యము గాంచి రాజులును చైత్యవిరోధిసుఖేంద్రులారిత
ప్రీత్యదుదారవైఖరులు తెల్పుగ నా కగునే విభాకరా. ౧.3౦౪

జ్యోతిశ్చాస్త్రము:—

చ. కవిబుధచంద్రశోకహితకారకముగ శశివక్తేరువై
భవత రిపూర్వరంబు గెడవం గడుఁ గూడిన “కాలసర్వయో

గవిధిఁ బ్రకాశ మొనెను పథంబలపద్మజదండకాండవై
 భవముల నొప్పు మాధవునిబ్రస్తురిసేయఁ దరంబె భాస్వరా. ౧.౨౮౮
 క. కరము సుఖ బాసరు బుధ, స్ఫురణంబున జగతి నీకుఁ బొడవినబుధుని
 స్ఫురణంబు జగదువద్రవ, కరణం బని యెన్నవయ్యెగా భవఁ బాద్రా. ౩.౮౨
 తర్కశాస్త్రము, ఇతరశాస్త్రములును:—

సీ మావాడిమీదకేమహితకర్మాశోభవవృత్తి గల దను మునివలెన్యు
 సామాన్యముఁజుమలొ మట్టచాన్యంబులు చెలియంగ నది యని వలెనా వని
 గర్భవిజ్ఞానము ల్గరిసింతు రెండును నిశ్చేయసం బను నేర్చులాది
 గర్భంబు జ్ఞానాంగగతి చాల్చు జ్ఞానంబు తారకంబనియెను తానసేన్దుఁ
 బ్రకృతిజపాచాదితత్త్వపాఠద్వితేక
 మమర నిర్వాణ మని కల్లువట్టివానిఁ
 జిత్తసంకుద్ధి యల(రారఁజేయు)చాగ్య
 కటినుయలవదహృద్వీధిఁ బ్రస్తుతింతు. ౧.౧౮

సీ. తత్త్వపాఠఃజలకర్త కప్రప్రమోదలంబున జన్మబంధలాడి... ౧.౩౧

సీ. గౌతమమునిభాషకలవచే నొకవేళ నొకతలికడచరానూనమహిమ
 నురగేంద్రవృత్తిచేనొకమాటు నొకతేడఁ గపిలవాచంయమోర్కటవిభూతి
 వ్యాసవిజ్ఞానసూత్రుచే నొకచురి నొకరూఁ జైమినిప్రకటవృత్తి
 వల్లీకనాథవర్యాప్నాతి నొకఁడెడ నొకపాఠ భరతవాన్యూత్తిమహిమఁ
 బ్రాద్దుప్రచ్చురు యవజవమోత మమర, మీటియప్పటిమేకలమేలురత్న
 నిఁజరఁబల నెలకొనిప్రతియెఱుంగక, గణఁగిందివ మకళాఠికాగణములు. ౧.౨౪

కావ్యము, కావ్యలక్షణము:—

క. నవరసభరదుదితోపిర, కవిరాజము ముప్రసాదగుటిరము నగుచుగా
 భవకావీ నమ్మకం బను, కవిసత్త్వతిఁజోలు కే? కావన ముండె. ౨.౧౨౦
 సీ క్తివ్యకల్పవలేక ! వ్యతామారమై యపమర్థక నెఱుంగ కప్రసీత
 రమనూని యప్రయుక్తతను రోసి చతత్త్వకర్త నైరర్థ్యకఘటన గవక
 దృశకదబంధసంధిస్థితమై ముప్రసాదకాంత్యజ్ఞ్యుల్యసమితి లలర
 వస్త్ర్యలంకృత్యభివ్యక్తులు పోసఁగంగఁ జిత్తవివ్యామోము చెలువు గవఁగ
 నమలకవిరాజరదితకావ్యము లవంగఁ
 చెన్నునైవాళి మాడ్చి కచ్చెరువు మీఱఁ

బుష్కరభము లభంభము లొలుపుదుగులఁ
బురవతంఘము ద్వారకాపురములోన.

౧.౧౨౨

వాటకము:—

సీ. రమణీయనాయకరత్న బంధూరంబు పవనిధవస్తుజైభవయతంబు

శ్రీకరాంకాంచత్పతాకాభిరామంబు నురుమంగళార్థవదోద్వలంబు
దీప్యత్పటంచసంధిస్తాథిలసీతంబు సీతామృగభిదావగాహితంబు
గగనావలంబివాక్యస్ఫూర్తిమహితంబు మధురవాక్యవిజాలమాదితంబు
చిత్రసదలంక్రియాగణోద్దీపితంబు, కన్యకరసాధ్యపాత్రంబు నాత్మదోష
పాటవంబును నగు నొప్పి నాటకంబు

క్రియః ప్రకాశించు నొకదివ్యగృహ మొసర్పి.

3.౧౨3

మఱియు సీతనికవిత్వమునందు సంస్కృతాంధ్రవదములు సమముగ నుండి
మిగులఁ గర్ణరంజకములుగా నుండును.

సంస్కృతవదములకు:—

చ. కలికి గర్జనఃకరసంభురగంధరసాంధబుభరా

కలితరవంబులుం బ్రవవకమృదమృరసామృతామ్రో

మలనవపల్లవగ్రసవ మంజకసాయితకంకకాకలి

కలకలకఃకవాదములఁ గల్గి తటాలున నుల్లి యుల్లియ్యె. ౨.౨3౬

శేవలసంస్కృతశ్లోకము:—

కా. నేత్రద్విలస మస్త్రుజైత్యవిరతం నిష్కంఠతాం స్విన్నతాం

గాత్రం యాతీచ పౌష్ట్యగోమచయతాం కంఠైకసంపన్నతామ్

పాత్రం దుశ్చరిసంగతే కృపతి సర్వక్రం చలైక్వర్యథా

క్షేత్రాత్తప్రథవామణే స్సమజని శ్రీవాక్యయోగక్రమాత్.

౨.౨౩౭

అచ్చలెనుఁగు:—

క. దుగదర్పిలెక్క కిక్కురు

మొగములరాకాసితేదిముద్దుం తెలిమి

ల్పిగనిగలు మిగులు మొగమున

సాగమలనగువగలునిల్చి సాగయిదిదొరకు.

౧.౨౪

సీ. ప్రాదిన్తుగమితద్విపట్టు పట్టునంచ యంచ శేటితేనిఁ గంచువేల్పు

వేల్పురాతాచాయ వెలయుచ కృత్రిమి తిండి నలుంగకతనదుప్రద

ప్రేమచేతువకాండ్రః ప్రోమమీదటిసిద్ధి సిద్ధియందలమొకవొద్దబంత
 జంతరక్షణికావహించు శేర్మియచిచ్చు చిచ్చునలవాని నచ్చుకోడు
 జోడుకన్నుల పెకః బల్యః జాపుమేటి, మేటినుడివలుచాల్చిన మేలుబాతి
 బాతివలె ప్రేం బలకొండః బట్టికట్ట, కట్టయుగనలు నవ్విడుతెలివిమీల

౧.౪౧

ఉ. తావులమోకతూవిగమితావుల గొజ్జలసేనుయంత్రమల్
 శ్రేవలః జల్లఃగాః జనురుఃగేదఃగి పూవడిగట్టి వచ్చివేల్
 పైవలలాడు చెంగలువలందిరి చెందోవలేకనందిక్ర
 ద్విస్తావులచందువాపోగడమొగ్గలః గ్గలచప్పురంబుజోగ
 థాను యంత్రమల్ అదచోట జంత్రమల్ అదదగను.

౨.౨౩౨

శ్రేష్ఠకవిత్వము.

గీ. అగు నుహఃపద్మనదశంఖాదినిధులు
 కొలఁతు లిరవొంద నీలముగందనిధులు
 పొధములు గుండెధులను జారువములు
 వరకధి యవంగః బురమంత వలలుచును

౧.౪౨

సీ. గుణవృద్ధిపదవృద్ధిగోత్రవిఖ్యాతమై పోదనిగ్రంథులుపటిను గాంచి
 నానాత్మజీవవిఖ్యాతకారణ మాయ నుపాదీయంబు ననుకరించి
 కర్షణవ్యాపూర్వక స్వప్రకాశ మై జైమినివ్యాప్యతిచ్చాయః బూని
 సద్విమలాక్షిగనవ్యైదపేతువై వ్యాపనాచార్యుని వస్త్రకెత్తి
 కవిక సవరసఫలకమై ఘటితమత్త. శిఖరధువ్రతవింసిరిస్థిత మగుచు
 వసమకవిరాజకావ్యంబు ననుకరించి, చూపనిపొంచువచనోయాత్రీదవములు

౧.౪౩

చ. సరసులపొంత పొంపగణగంగతి సేమును బుర్జగవ్యరాం
 తరముల నంకుచుం దనువు చాగుటకై భువిలో నదర్శక
 స్ఫూరణగః బుప్రసేను పలుచోటుల భీమయోనద్య నీకు ని
 ద్విరళులమీఁద నెల్లాదనె తెట్టుగః గ్రోధరసః బు భృంగమా. ౩ ౧౨౭

సీ. జాతశంకల్పంబు దూరించుగాఁజేసి చోరుల మూలకుఁ జొరఁగఁజేసి
 పయ్యార్లమొను నెత్తుకాకముచేసి కుకజావరిఁ బటాకుఁచ చేసి
 యరిజాలములనెల్ల పంపవాయఁగఁజేసి యాత్రితద్విజరాజు నలరఁజేసి

పరతమోగ్రంథుల గిరిగుహలో సౌరతేసి ధర్మసంస్థాపన దవరతేసి
భరకరుడు మున్ను చేసిన కాక బాసి, యలరి సవ్వగ్గ మెల్లను మెలగతేసి
కువలయానఁద మొరరించె గూర్చితేసి, యూర చల్లనిరాజు దీవ్యత్రుకాశి.

యమకమునకు:—౧. ౧౧౩.

3-౧౮

సీ. నగరాజు నైనఁ బన్నగరాజు నైనను ధైర్యవాత్సటిమలఁ దఱుమఁగలరు
రుద్రుని నైన సముద్రుని నైనను శౌర్యగాంభీర్యాప్తి జనుపఁగలరు
ఞ్చాన్త్రతో నైన నుపేన్త్రతో నైనను భోగభాగ్యస్ఫూర్తిఁ బోరఁగలరు
అజనితో నైనఁ జిత్తజనితో నైనను నిర్మాణరూపము ల్పైఱపఁగలరు
• ఘనులు కర్వకవిక్రమక్రమమదారి, చక్రదళసిక్రియావక్రజయపరాక్
మక్రియాముద్ర నిర్మిదమద్రయశుభ, శూన్త్ర లవ్వరిఁ గలరు విశుద్ధమతులు.
క. మృదుపద మై మాధుర్యాస్పర మై చెలిజంఘ రసము చాలఁగఁ జలుకు
మృదుపద మై మాధుర్యాస్పద మై యలరారు రచనవడుపు దలిర్పక.

అనుప్రాసము:—౧. ౯.

౧. ౧౭౨

సీ వెలినుబ్బు బలునుబ్బు వడిగెబ్బు రుది నబ్బరం బొసంగెడు వసనంబుతోడఁ
దెలిచెట్టు వలిగెట్టు వెలిపట్టు వెలివెట్టు మేలిచాయలతోడి మేనితోడ
బలుమేనితోవఱేనిచెలువేఁదెగఁ బూనినగఁబూను దిలునవ్వు మొగముతోడ
నునువంకగల పొంకమునఁ గొంక కకలంకకాంతు లీనెడు పువ్వుగబరితోడ
వీడని యూర కారుణ్యవృష్టితోడ, నింపుగ వసింపు నాహృదయంపుమేడఁ
దొంటిచదువులగమికాని యింటిగరిత, గరితరితవంబ నాయంబ గురునితంబ.

లోకోక్తులు సర్వారతన్యాసములు:—

అభ్యాగతః స్వయం విష్ణుః

బుబ్బులకు సౌఖ్యం బబ్బునే స్వయ్యలిక.

౪-౯౨

జడమతు లైన వారలకుఁ జక్రఁగఁ జిత్తు నె నద్విచారముల్. ౧-౧౭౦

ఉదితస్థితిఁగాంచ జనుండు నేర్పునే.

౪-౧౦౭

పూ. బోడు లధికపాచనము గాకె.

౨-౧౪౭

జనునకు విజ్ఞాన మబ్బు నెట్లు.

3-౧౦౫

విధాత్యుడు విధించిన కార్యము రిత్తవోవునే.

3-౧౦౫

తొలఁగ దెచలు బాధ రాగదోషత గొన్నక.

౧-3౦౭

వర్ణనలు:—అక్షరక్షర గావ్యములలో నుండఁదగిన యష్టాదశవర్ణ
నములును జూపెను.

కథా-శము:—శ్రీకృష్ణుడు కాలిందీకవ్యను వివాహము చేసికొనిన చ
క్రము.

గవి తా నాంధ్రవ్యాకరణమునకుఁ గొప్పవ్యాఖ్యానము చేసియుఁ గవి
శ్రయప్రయోగములకు మించిన దారులు గొన్నిఁల్లోక్తివాఁడు. వానిలోని
గొన్నిటిని దనవ్యాఖ్యానమున సమర్థించెను. అందు విసంధికిఁ గొన్నియుదా
హరణములు:—3-2 లో, నీవు-అరసి; ౧-౨౫ లో, మంజువదము-అలభు
జాగప్రయాతము; ౧-౧౧౬ లో, పోరగలరు-అజనితోనై న; ౧-౧౨౬ లో, గు
బ్బిల్-అప్రకృత; ఇట్టివియితీగొన్నిగలవు. ఈవిషయమై తాను దనకావ్యముందు
౧-౨౨ లో “అసిద్ధోపమత విసంధితయు గుణతః బరఃగె నరిదిగఁ.

౧-౧౨౨ లో “మానదువో విసంధితః” అనియుఁ జనుత్తరించివాఁడు.

అహోబలపండితీయము 187 పుటలో “సంధ్యభావోపి నదోషాయ”
“సంధి లేకుండటయుఁ దప్పు గాదు” అని సమర్థించెను. అప్రకరణముం బట్టి
చూడ నీవిసంధి వాక్యాలంకారములందు దోషము కా దని భావ మయి
నట్లు తోచుచున్నది.

తత్సమాచ్చులకు సంధి:—

౧-౧౭3 సరసతెనకల, ౨-౨౧౨ ఆపదెదసి, ౨-౧33 మఁదీలవేసి
దె, 3-౧3౨ వ్యాకృతామని, ఇత్యాదులు చాలఁ గలవు. దీనివిషయమై
అహోబల పండితీయము 189 పుటలో “సంస్కృతసమాంతస్థిత స్వాచోపి
క్వది త్సాధి: (తత్సమపదాంతములందున్న యచ్చువకును గొన్నిచోట్ల సంధి
రావచ్చును) “గంగనుకాసె. శ్రీరంగభర్తంచు. శౌరిచ్చుశుభములు. “ఇత్యా
దికవిప్రయోగాత్” అని యున్నది.

ఉత్తమపురుషైకవచనకారసంధి:—

౧-3౨3 ఉదయమంది తనంతకదాబుగంటి, అందితిగ + అనంతకదాబు.

౨-౨3౦ నిల్పితింతవడి. నిల్పితిగ + ఇంతవడి.

3-౧౬౯ పోయితప్పుడు. పోయితిగ + అప్పుడు.

దీనివిషయము, అహోబలపండితీయము 190-194 పుటలలో నిల్లున్నది.

ఉత్తమపురుషేతు “ప్రాయస్తు స్వా త్కీ మాదిక స్వేతః” ఇతి సూత్రేణ

సంధి. చేసితినిచ్యుతార్చనము=చేసితిచ్యుతార్చనము.”(పైసూత్రమున ప్రాయః అనుపదముచే) “కొలిదితిసద్ధిజ-కొలిది తద్ధిజః. ఇత్యాదౌ విభాషేతి ప్రయోగతో వగంతవ్యమ్.”

ఇంతియకాక, యీవిషయమునఁ గవిబ్రహ్మ తిక్కనసోమయాజి భారతము విరాటపర్వములో “పైరించి తీవుగాన (5-250) అని ప్రయోగించెను. దీనికి సుస్కృతభారతములో విరాటపర్వము ౭౧.౨౩ క్లే. “అపరాధ మిమంక్షమే” అని యున్నది. తిక్కనసోమయాజికిఁ గృతియిచ్చిన కేతన దశకుమారచరిత్రములో ఆ. 7 వద్యము 52. (నేను) “పొందఁజేసితింక.....ఎవయాడ గఁజొచ్చెద.” అనియును-పిదపఁ బ్రామాణికపులలో నగ్రగణ్యుఁ డగు నేతా ప్రెగ్గడ- హరివంశము, ద్వితీయభాగము ఆ. ౮-౧౩౯ లో “నేను దొడరితిపుడు” అనియుఁ బ్రయోగించిరి.

కూతురి:—౧౧౦ సొంపులకూతురి; ౩౧౯౨, ౩౧౯౪ లో, కూతుర అనియే యున్నది.

మువర్ణకలోపము:—౧.౨౧ శయ్యోపకరణసంస్కర్ష నిలిపి. ౧.౨౭౩ స్పర్శ. ఇత్యాదులు గలవు.

పురోపము:—౨.౮ శ్రమాంబు.

మఱికొన్ని:—౨.౧౭౮ మూయునకు, ముయు (వీరులుముయవచ్చి) ౨.౧౦౪ కొప్పున నున్నగా నియను. ౨.౩౨౦ నెట్లయినఁ గానిము. ౧.౨౩౮, ౩.౧౭౬ మిత్తెల్లికి, మత్తెల్లి. ౩.౮౬ చటకు-“చట కగుమిట్టిబల్కిఁ గొని సారము జాఱఁగ”-చేరు, చారు మొదలగువానివలె రూపాంతరమున్నదా. కుమారసంధవము రెండవభాగము ౧౦.౪౮౬ అ. చ్చరువు అని యతియం దున్నది. ఇద్దాన లక్ష్మలక్ష్మణగ్రంథముల నొక్కకవి రచించినప్పుడు రెండింటికీ బరస్పర విరోధ మున్నంతమాత్రమున నాగ్రంథము లొక్కరు రచియింప లేదనునూహ నిరాకరము.

౧౭౯౧ “బ్రంగిరెపించి తత్తనువు వీడిన” అనియున్నది. ఈ గ్రంథమునందే వస్తాశ్వాసమున “బ్రంగి...భూధరము” అనియే యున్నది. కావున “బ్రంగిరెపించి తత్తనువుఁ బోవడి” యనుట సరళవద్ధతి.

౨.౧౧౧ గీ...దోసమేమి, యవతెయేనియు వెన్నుని యవ్వనాభ్య” అని యున్నది. “యెవ్వతేనియు వెన్నుని యవ్వనాభ్య” అని తోఁపవచ్చును గాని

యవ్యవధము సంస్కృతసమాసముం దుపయోగించుట యశాస్త్రియము కావున “అతివ యేడియు పెన్నుని యశావనాథ్య” అని కాని “అతివ యెవతెయు పెన్నుని యశావనాథ్య” అని కాని, లేదా “ఏవనితయేని పెన్నుని యశావనాథ్య” అని కాని యునినచో సరిపోవును.

౨. ౭౬ మాత్రపితరులు అనుచోటః మాతరిపితరులు అనఁదగును.

ఘంఠోవిశేషములు:—

౨. ౩౫ కాంతకు- తలపోంతలు- బల్కంతలు- రోంతలు- అని దీర్ఘ పూర్వబిందుప్రాస మిందుఁ గలదు. కాని యట “కాంతకు” అనుచోట మొదటిపాదమునఁ “నాతికి” అని సవరించినచో నర్థబిందుపూర్వకప్రాస మగును. మాతృకలోఁ “గాంతి” కనియే కలదు. దీనిబట్టి దీర్ఘపూర్వకబిందుప్రాసము ప్రాచీనతమకావ్యలక్షణ మనువాదము పరాస్తము.

రలయతి:—౧. ౧౦౧ లో- గీ. లలితసుమగుచ్ఛ పరిమళ రాజితంబు ౧. ౨౩౬ లో- రాణగించిన నాయుంటిలక్ష్మీ రావె. ౧. ౨౪౭ లెక్కింపఁగరాదు మాధురీగుణమనుచు. ౨. ౧౮౭ లలితవైఖరిగనియు నబ్రంబుగాఁగ.

ఈవిషయము- అహోబలపండితీయము 187-88 పుటలలో సాధించుచు, “ఏతేన రాయంచకాళ్యః చాలకయమున్న” ఇత్యాదికవిప్రయోగానాం న కించిద ప్యసామంజస్య మితి ధ్యేయం” అని తనభావమును సోదాహరణము గఁ బ్రకటించినాడు.

మువర్ణయతి:—

౨. ౧౦ గగు । ర్పుష్పైయై వైడిదువ్వలువ మూత దలిర్పగ-

౨. ౫౭ క. ముదమున లోకంబులెల్ల బొగడుట నిజమై-

౨. ౨౧౦ ఇ । మ్ముడితకుఁ దత్పదానుగత భూరిభుజంగ విషాగ్నికీల-

మొదలగునవి కలవు.

ఈకవి తనకృంగార ప్రధాన మగుమహాకావ్యమునందుశ్రీమహావిష్ణువు పరతత్త్వ మనియును (1-278) అదిసాధింప జ్ఞానధక్తులు సాధన మనియును (1-281) జెప్పి విష్ణుభక్తినిగుఱించి యిట్లు చెప్పెను.

సీ. బహుసంధవార్జితబహుపాతకవ్రాతవిపినమహావహ్ని విష్ణుభక్తి
మానసరాగాదిమూలిన్యపరిహారవిమలాంబుపూరంబు విష్ణుభక్తి
తాపత్రయోదారదాపవైశ్వానరవిపులధారావృష్టి విష్ణుభక్తి

చతుర్థనిక్షేపసంపాదనక్రియావిధితాంజనంబు శ్రీవిష్ణుభక్తి
సకలసత్తత్త్వసాధుగ్యాసంపదలకు, వేల్పుముదవులమేల్పుంతి విష్ణుభక్తి
సంకురుకటాక్షసముపార్తసాధుబోధవిద్యలకు నెల్లఫలము శ్రీవిష్ణుభక్తి 3-౨౦౨

ఈమహాకావ్యమునకుఁ బరిషత్తువా రెఱప్రయత్నించినను రెండవప్రతి
దొరకలేదు. దొరకినప్రతిలో లుప్తభాగము లున్నతావులఁ గొన్ని పూరించి
వానికిఁ గుండలాకారచిహ్నము లుంచినాడను. లేఖకదోషము లధికముగా
నున్నవి. కేవలము దుష్టము లని తోచిన వానిని దిద్ది మిగిలినవానికి మార్పు
కాని స్వరూపములు క్రిందఁ జూపితిని. ఇది యాతాశ్వాసములగ్రంథము.
ఈప్రథమభాగమందు మూఁడాశ్వాసములు మాత్రమే యున్నవి. మిగిలిన
మూఁడాశ్వాసములును రెండవభాగముగాఁ బ్రకటింపఁబడును.

ఇందుఁగల మఱికొన్ని విశేషములును, ఉత్తరభాగవిశేషములును, ద్వితీ
యభాగపీఠికయందు వివరింపఁబడును. గ్రంథసంస్కరణమందును, పీఠికయందు
ను గల గుణదోషములగుఱించి వేతె మనవిచేయ నశక్తలేకుండ నీమహాకవి
పద్యమునే యిందుఁ బొందుపఱచుచున్నాను.

ఉ తప్పనిచోటఁ దప్పనఁచుఁ దప్పనియారస మూనఁబోకుఁడి
తప్పినఁ దప్పు గల్గె నని తప్పనిసత్త్వకు మీరు దిద్దుఁడి
యొప్పు టాకింత గల్గె మది నుబ్బుఁడు పండితులార మీకు నేఁ
దప్పనిశిష్యుడ౯ గురులఁ దప్పనె శిష్యునకీర్తి కీర్తియున్. ౧-౨౩

ఇట్లు, భాషాసేవకుఁడు,

శ్రీపాద పాపయ్యకాశ్రీ,

శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుకార్యస్థానపండితుఁడు,

పీఠికాపురము.

-: విజ్ఞాపనము :-

ఈ కారించీకన్యాపరిణయము మాతృక పరిషత్తార్కవిర్యాహక సభా
ధ్యక్షులగు మ|| రా|| జయంతి రామయ్యకంతులుగారు తాము దీప్త్యాటికరె
క్తరుగా నున్నపుడు వినుకొండతాలూకాలో సంపాదించివారు కాగితపుఁ
బ్రతి; ప్రాతిగిలినది. వడుమ వడుమఁ గొన్ని వత్తములు లేవు, వద్యములులేవు,
వద్యములలోఁ గొన్నితావుల వాక్యములు లేవు, వాక్యములలోఁ బదములు
లేవు. కొన్నివదము లర్థముకాని విధమున లేఖక ప్రమాదమున వైమాత్యమున
బొందినవి. చూ పుట ౨౩ వద్యము ౩గిలీసంకుసకసద్వృత్తావాసంకులంబు.”
౩౧ పుట ౧౦౭ వద్యము “యక్షయ్యగ్గుగఁగమ్ముర్తి” - ఇత్యాదులు. రెండవ
ప్రతికై యత్నించితమి, గాని, దొరక లేదు. ఉన్నదానితోనే యీ ప్రథమభాగ
మతికష్టముపైఁ బుస్తకరూపమున నిఁతమాత్రము ప్రకటింపఁగలిగితిమి. తక్కి
నమాఁవాక్యపములను గ్రమము గ ద్వితీయభాగముగఁ బ్రకటింప యత్నించు
చున్నారము.

ఈమాతృక కార్వరివామసంవత్సరము (శక ౧౮౨౨) ఆషాఢ బ.౨
భృగువారము వఱకు ప్రధంజనము వేంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారి కుమారుఁడు
లక్ష్మీనారాయణగారు వ్రాసినది. రామయ్యకంతులుగారు వినుకొండ తాలూ
కాలోని ముమ్మడివరమున సంపాదించిరి, కాని, ప్రాతకాఁడు చివర—
సీసమాలిక. శ్రీయించుతూహ్యునసిరులకుఁబట్టెడకలికాయధునివీడుగొత్తెపాడు

అగ్నేయదిశయందు వఖలవేదాంతార్థమహిమకునిలయంబు మైలవకము
దక్షిణదిశయందుఁ దవరోలఁగూలంగఁ బెద్దజమ్మలమడక సౌజన్యమడక
నైదుతిపార్వ్యాన నరులనర్థులపట్ల పురుహూతుపురమెట్ల పూరిమెట్ల
రాజిల్లుకొండలరాయనిపాలెంబు భోజనానకుఁ గల్పభూరుహంబు
బాయన్యదిశయందు వనర గోకనకొండ నిరతార్థజనులకు నిరులునిండ
ఉత్తరభాగాన నున్నతస్థితిఁగాంచె వాగులవరము భూనాగపురము
ఈకాన్యదిశయందు భాసిల్లుకీర్తిచే గవికల్పవల్లి కూకట్లవల్లి
లక్ష్మపురపద్మమంతరస్థాయియైన, కాక్వలైక్వర్యములకెల్ల సదనమైన
ప్రబలినారాయణపురంబు పాలకడలి, వట్టిమెడనున్న నవరత్నపథకమనఁగ.

సీ. జానకీపతి లేతనజ్జరొట్టెలపాలు కొంపలకప్పెల్ల గొడ్లపాలు

సంవాసములు దొంగజాగిలంబులపాలు నయనముల్ జాగరణంబుపాలు

గట్టిపాత్రపుద్రాళ్ళు కట్టెమోపులపాలు మృదువైనచేతులు ముండ్లపాలు

భూరిసంధ్యావిధుల్ బురదనీరులపాలు నాలుక దీనోక్తిమేనుపాలు

ఘనతరన్నహ మది ధూర్తజనముపాలు, చిత్తమేవేళ నతిదీర్ఘ చింతపాలు

హరిహరీ దేహమంతయు నలంతపాలు, మైదవోలున నుండుట మాకుఁజాలు.

అను రెండుపద్యములను వ్రాసియుంచెను. ఇందు మువ్వశివరము కనఁ
బడదు. పైగ్రామములలో నక్టాలమునఁ బండితులు భాషాభిమానులు నుండెడి
వారేమో, కవివంశమువా రెవ్వరైనఁ గాని యితరులు గాని యీపుస్తకప్రతిని
సంగ్రహించి యుండిరేమో యనునాశ కలుగుచున్నది. లక్ష్మీనారాయణ
గారు వ్రాసినప్రతికి మాతృక యేమై యుండును. ఎవ్వరైన నాస్రాంతముల
వారీపుస్తకమునకై యత్నించి సంపాదించి మాకుఁ బంపి యీపనిలోఁ దో
డ్పడుదు రని కోరుచున్నాము. ఇక్ష్వావి పండితుఁడు, బహుశాస్త్రవేత్త, అట్టి
యతస్సగ్రంథమును యథామతిఁ బరిష్కరించుట సాహస మగును. మేము రెం
డవభాగము ముద్రింపఁబోవునప్పటికి దీనిప్రత్యంతర మెవ్వరైనఁ బంపినచోఁ
గృతజ్ఞులమై యుండు మని విన్నవించుచున్నారము.

కార్యదర్శి,

అం! సా! పరిషత్తు, కాకినాడ.

విషయ సూచిక.

1. కథాప్రారంభము	...	౨౫
2. కాళింది వేదనకుఁ గారణము నీలవేణియగుట	...	౫౫
3. కాళింది నీలవేణికిఁ దనయభిప్రాయముఁ జెప్పట	...	౫౭
4. నీలవేణి ఛాయాదేవికిఁ కాళిందీవృత్తాంతముఁ జెలుపునగుట	...	౫౮
5. కాళింది విరహమును శుకవాణి నీలవేణికిఁ జెప్పట	...	౬౦
6. కాళిందియఁ సురదోచన కృష్ణుని బ్రార్థించుట	...	౬౨
7. కాళింది చెలుల మొఱి గి యుద్యానమున కేగుట	...	౬౪
8. కాళిందికిఁ జెలులు శిశిరోపచారములు చేయుట	...	౭౬
9. సూర్యాస్తమయవర్ణనము	...	౭౯
10. చంద్రోదయవర్ణనము	...	౮౨
11. చంద్రోపాలంభనము	...	౮౭
12. మన్మథోపాలంభనము	...	౯౦
13. మందమారుతోపాలంభనము	...	౯౧
14. శుకకోకిలాద్యుపాలంభనము	...	౯౩
15. సూర్యోదయవర్ణనము	...	౯౬
16. కాళిందియవస్థఁ జెలి సూర్యునకుఁ జెల్పుట	...	౯౭

విషయసూచిక.

1 పెద్దనమన చరిత్రమునందుఁ బెట్టిన యనుచితపుమార్పు	298-300
కాకభట్ల బ్రహ్మయ్యకాశ్రీగారు.	
2 గ్రంథస్వీకారము కాళిదాసుని జన్మస్థానము మొదలైనవి	300-300
3 సాహిత్యరత్నాశరణు - నాకామన్దరములు ...	300-302
యాయూజ్ఞి వేంకటవీరరాఘవాచార్యులు గారు.	
4 పరిషత్సభావృత్తాంతము ...	302-300
5 పరిషత్స్వగతోపన్యాసము ...	300-300
కప్పగంతు రామకాశ్రీగారు.	
6 ధాతుమాల ...	300-300
చిన్నయనూరి	
7 భర్తృహరిసుభాషితములు ...	33-35
నరసింహకవి.	

పరిపత్రయోజనములు.

తెలుగుభాషను, వాఙ్మయమును, అభివృద్ధి పొందించుటయు, అవివక్షణమునఁ బరిశ్రమ చేయువాఁలకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు నీపరిపత్రయొక్క ప్రయోజనములు ఈపనిని వెలుజేర్చుటకై యకలఁబింపఁదగు మార్గములలో గొన్ని యాక్రందఁ బొందుకలుపఁబడుచున్నవి:—

i తెలుగుభాషలోని పదములకు వ్యుత్పత్తి మొదలగువానిని నిరూపించుచు లక్ష్యప హితముగ వర్ణమును వివరించు పర్వము చుగునఘంటు పోకటి రచించి ప్రచురించుట;

ii తెలుగుభాషకు సహితగ్రామరభాషలతోఁ గలసాదృశ్యములను సాకల్యముగ నిరూపించుచు పోకవాక్యరచన రచించి ప్రచురించుట;

iii అనునికాత్ర గ్రంథరచనయందఁ బ్రయోగించుటకుఁ బాఠభాషికపదములను నిర్ణయించి వివరించు పోకల్పకోశమును సిద్ధముచేయుట;

iv అంద్రదేశప్రాచీనచరిత్రాంశపరిశీలనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు, లభ్యమైన వానిలో మిక్కిలి విశ్వసనీయమైన యాధారముల సాహిత్యమున సవిస్తరముగాఁ బెలుగు దేశముయొక్కయఁ బ్రజలయొక్కయఁ జరిత్రమొకటి రచించి ప్రచురించుటయు;

v పర్వములనులనుగుఁజేంచి తెలుగు గ్రంథరచనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుట;

vi అంద్రభాషలోని మందిర్రాఘముఁ బండితపరిష్కారము చేయించి నిర్ణయముగఁ బ్రచురించుట;

vii తెలుగుభాషకును వాఙ్మయమునకును సంబంధించిన విషయములను జర్పించు పోక పత్రికను ప్రకటించుట;

viii తెలుగువాఙ్మయమునకు సంబంధించిన విషయములను గుఁచించి చర్చించుటకుఁగాను సాంకేతికపథం చేర్పాటుచేయుట;

ix తెలుగు సాహిత్యవిషయమునఁ బరిశ్రమఁ గావించి పోతోషికములను, సాహిత్య పట్టులను, యోగ్యతాశ్రీతిలను నొసంగుట;

x పోక పత్రికభాండారమును స్థాపించి సాగించుట, ఇందు ప్రధానముగాఁ బెలుగు గ్రంథము లుండవలయును; వ్రాతప్రతులుగూడ నుండవలయును;

xi తెలుగుభాషయొక్కయు వాఙ్మయముయొక్కయు విభిన్న విషయములను నిర్ణయముగాఁ బరిశీలించు చేయుట